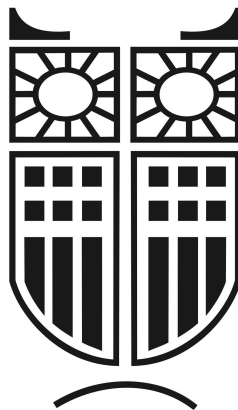


**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**



**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
“Εγκληματολογία”**

Διπλωματική εργασία με θέμα:

“Μελέτη των δια του Τύπου 'αφηγήσεων' για τη γυναίκα ως δράστιδα
αδικημάτων κατά της ζωής”

Χριστοδούλου Ευανθία

A.M: 3222M002

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Τσίγκανου Ιωάννα

Αθήνα, 2024

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:

Επιβλέπουσα: Καθηγήτρια Τσίγκανου Ιωάννα

Μέλος: Καθηγήτρια Ζαραφωνίτου Χριστίνα

Μέλος: Καθηγήτρια Λαμπροπούλου Έφη

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαιτέρως την επιβλέπουσα καθηγήτρια της διπλωματικής μου εργασίας, Διευθύντρια του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) κ. Τσίγκανου Ιωάννα, καθώς η καθοδήγηση της ήταν καθοριστικής σημασίας για την επίτευξη της παρούσας προσπάθειας.

Θα ήθελα να την ευχαριστήσω επίσης, για την εμπιστοσύνη, την υπομονή και την κατανόηση που μου έδειξε από την αρχή της συνεργασίας μας.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τις καθηγήτριες κ. Ζαραφωνίτου Χριστίνα και κ. Λαμπροπούλου Έφη, των οποίων η συμβολή ήταν πολύτιμη για την υλοποίηση της διπλωματικής μου εργασίας.

Περιεχόμενα

Περίληψη	9
(Abstract)	10
Εισαγωγή	11

Πρώτο Μέρος: Θεωρητικό Πλαίσιο

Η γυναίκα ως δράστιδα αδικημάτων κατά της ζωής και η προβολή της από τα Μ.Μ.Ε.

Κεφάλαιο 1ο

Το ζήτημα της γυναικείας εγκληματικότητας	13
1.1 Η έννοια της εγκληματικότητας	13
1.2 Φύλο και εγκληματικότητα	15
1.3 Το φαινόμενο της γυναικείας εγκληματικότητας	17
1.4 Γυναικεία εγκληματικότητα: Η εμφανής και η αφανής εγκληματικότητα	20

Κεφάλαιο 2ο

Θεωρητικές προσεγγίσεις της γυναικείας εγκληματικότητας	26
2.1 Βιολογικές και βιοψυχολογικές προσεγγίσεις	28
2.2 Ψυχαναλυτικές προσεγγίσεις	32
2.3 Θεωρητικές προσπάθειες απαγκίστρωσης από τις βιολογικές προσεγγίσεις	34
2.4 Κοινωνιολογικές και εγκληματολογικές προσεγγίσεις	37
2.4.1 Θεωρίες κοινωνικής αποδιοργάνωσης και υποकुλτούρας	40
2.4.2 Θεωρία της κοινωνικής μάθησης	41
2.4.3 Θεωρία των κοινωνικών ρόλων	42
2.4.4 Θεωρία του κοινωνικού ελέγχου	44
2.5 Φεμινιστικές θεωρίες και φεμινιστική εγκληματολογία	45

Κεφάλαιο 3ο

Γυναικεία εγκληματικότητα και Μ.Μ.Ε.	55
3.1 Η επιλογή των ειδήσεων	55
3.2 Η σκιαγράφηση του προφίλ της γυναίκας δράστιδος στα Μ.Μ.Ε.....	56
3.3 Η απεικόνιση της γυναίκας ανθρωποκτόνου στα Μ.Μ.Ε.	61

Δεύτερο Μέρος: Μελέτη Περιπτώσεων

Μελέτη των δια του Τύπου αφηγήσεων για τη γυναίκα ως δράστιδα αδικημάτων κατά της ζωής

Κεφάλαιο 1ο

Μεθοδολογία 65

1.1 Στόχος της μελέτης 65

1.2 Μεθοδολογία επεξεργασίας και ανάλυσης του υλικού 66

1.3 Αναζήτηση σε ηλεκτρονικό και έντυπο Τύπο ως μέσο συλλογής των δεδομένων 67

1.4 Δυσκολίες κατά τη διεξαγωγή της μελέτης 68

Κεφάλαιο 2ο

Ευρήματα και αποτελέσματα 70

Τρίτο Μέρος: Συμπεράσματα - Συζήτηση 78

Βιβλιογραφία 82

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη εξετάζει τη γυναικεία εγκληματικότητα μέσα από μια διεπιστημονική προσέγγιση που ενσωματώνει θεωρητικές, κοινωνιολογικές και φεμινιστικές προοπτικές. Το πρώτο μέρος αναλύει ιστορικές προκαταλήψεις και βιολογικές θεωρίες που απέδιδαν τη γυναικεία εγκληματικότητα σε εκφυλιστικά ή παθητικά χαρακτηριστικά, υποβαθμίζοντας την κοινωνική της διάσταση. Στη συνέχεια, η μελέτη επικεντρώνεται στις σύγχρονες προσεγγίσεις, που υποστηρίζουν ότι οι κοινωνικές δομές, οι ρόλοι φύλου και οι οικονομικές ανισότητες επηρεάζουν καθοριστικά την εγκληματική συμπεριφορά των γυναικών.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον "σκοτεινό αριθμό" των γυναικείων εγκλημάτων, ο οποίος σχετίζεται με την υποεκπροσώπηση στις στατιστικές, λόγω κοινωνικών προκαταλήψεων και ανεπάρκειας των μεθόδων καταγραφής. Επιπλέον, η παρούσα μελέτη εξετάζει τη διασταύρωση φύλου, τάξης και φυλής στην ανάλυση της εγκληματικότητας, αναδεικνύοντας τις πολλαπλές διακρίσεις που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες. Σημαντικό μέρος της μελέτης, ασχολείται με τον ρόλο των μέσων μαζικής ενημέρωσης στην αναπαραγωγή στερεοτύπων σχετικά με τη γυναικεία εγκληματικότητα.

Η μελέτη καταλήγει στην ανάγκη για περαιτέρω έρευνα και ανάπτυξη πολιτικών, που θα αντιμετωπίζουν τις ιδιαίτερες κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες, που οδηγούν τις γυναίκες σε εγκληματική συμπεριφορά. Υπογραμμίζεται η σημασία διεπιστημονικών προσεγγίσεων για τη δίκαιη και αποτελεσματική ανάλυση του φαινομένου.

Abstract

This study examines female criminality through an interdisciplinary approach that integrates theoretical, sociological, and feminist perspectives. The first part analyzes historical biases and biological theories that attributed female criminality to degenerative or passive characteristics, downplaying its social dimension. Subsequently, the text focuses on modern approaches that argue that social structures, gender roles, and economic inequalities significantly influence women's criminal behavior.

Particular emphasis is placed on the "dark figure" of female crimes, which is related to underrepresentation in statistics due to societal prejudices and inadequacies in recording methods. Additionally, the research explores the intersection of gender, class, and race in the analysis of criminality, highlighting the multiple forms of discrimination faced by women. A significant part of the study addresses the role of mass media in perpetuating stereotypes about female criminality. The study concludes by emphasizing the need for further research and the development of policies that address the specific social and cultural conditions leading women to criminal behavior. It underscores the importance of interdisciplinary approaches for a fair and effective analysis of the phenomenon.

Εισαγωγή

Η γυναικεία εγκληματικότητα αποτελεί ένα πολυσύνθετο και εν πολλοίς παραγνωρισμένο φαινόμενο στον τομέα της εγκληματολογίας. Ενώ η μελέτη της ανδρικής εγκληματικότητας έχει αποτελέσει το κεντρικό ενδιαφέρον των ερευνητών για δεκαετίες, η γυναικεία εγκληματικότητα αντιμετωπίστηκε ιστορικά με περιορισμένη προσοχή, συχνά μέσα από στερεοτυπικές και προκατειλημμένες οπτικές. Παραδοσιακά, οι γυναίκες θεωρούνταν λιγότερο επιρρεπείς σε εγκληματικές πράξεις, γεγονός που οδήγησε στην υποεκπροσώπησή τους τόσο στη βιβλιογραφία όσο και στις στατιστικές καταγραφές.

Στη βάση αυτής της ιστορικής αδιαφορίας βρίσκονται βιολογικές θεωρίες και ψυχολογικές προσεγγίσεις που ερμήνευαν τη γυναικεία παραβατικότητα ως αποτέλεσμα βιολογικών ή φυσιολογικών εκτροπών. Η θεώρηση της γυναίκας ως "παθητικού όντος" ή ως "φυσικής φρουρού της ηθικής" υποβάθμισε τη σημασία των κοινωνικών και πολιτισμικών παραγόντων, αποκλείοντας έτσι την αναλυτική προσέγγιση της γυναικείας εγκληματικότητας σε σχέση με τις δομικές ανισότητες και τους ρόλους φύλου.

Οι σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις, ιδιαίτερα αυτές που προέρχονται από τη φεμινιστική εγκληματολογία, επισημαίνουν ότι η γυναικεία εγκληματικότητα δεν μπορεί να κατανοηθεί έξω από το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο αναπτύσσεται. Οι κοινωνικοί ρόλοι, οι προσδοκίες και οι ανισότητες βάσει φύλου, τάξης και φυλής διαμορφώνουν τις ευκαιρίες, τους περιορισμούς και τους μηχανισμούς που οδηγούν τις γυναίκες σε εγκληματικές πράξεις. Επιπλέον, οι έμφυλες διακρίσεις που χαρακτηρίζουν τόσο τις κοινωνίες όσο και το ποινικό σύστημα επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο καταγράφεται, ερμηνεύεται και αντιμετωπίζεται η γυναικεία εγκληματικότητα.

Ένα από τα βασικά σημεία που αναδεικνύονται στη μελέτη είναι η έννοια του "σκοτεινού αριθμού" της γυναικείας εγκληματικότητας. Οι γυναίκες συχνά δεν καταγράφονται ως εγκληματίες λόγω κοινωνικών προκαταλήψεων, μεθοδολογικών περιορισμών ή γιατί τα εγκλήματα τους θεωρούνται "ήσσονος σημασίας". Αυτό το φαινόμενο οδηγεί σε μια στρεβλή εικόνα της πραγματικής διάστασης του προβλήματος, εμποδίζοντας τη χάραξη αποτελεσματικών πολιτικών αντιμετώπισης και πρόληψης.

Η παρούσα εργασία φιλοδοξεί να εξετάσει τη γυναικεία εγκληματικότητα μέσα από μια πολυδιάστατη προσέγγιση, εστιάζοντας στις θεωρητικές, κοινωνιολογικές και φεμινιστικές αναλύσεις που έχουν προταθεί για την κατανόηση του φαινομένου. Στόχος της είναι να αναδείξει τους βασικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη γυναικεία παραβατικότητα, να αποδομήσει τα

στερεότυπα που περιβάλλουν τις γυναίκες εγκληματίες και να προτείνει κατευθύνσεις για περαιτέρω έρευνα και κοινωνική δράση.

Ένα από τα κεντρικά θέματα που αναδεικνύονται στην εργασία είναι η αναπαραγωγή στερεοτύπων από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (ΜΜΕ) και συγκεκριμένα τον Τύπο (έντυπο & ηλεκτρονικό) σχετικά με τη γυναικεία εγκληματικότητα. Ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζονται οι γυναίκες εγκληματίες στον Τύπο συχνά ενισχύει παραδοσιακές πεποιθήσεις για το φύλο και την εγκληματική συμπεριφορά. Συγκεκριμένα, οι γυναίκες που διαπράττουν εγκλήματα, συχνά κατηγοριοποιούνται με βάση δύο ακραία και αντιθετικά στερεότυπα. Το πρώτο αφορά στην δαιμονοποίηση των γυναικών, όπου οι γυναίκες που εμπλέκονται σε βίαια ή ακραία εγκλήματα παρουσιάζονται από τα ΜΜΕ ως μη φυσιολογικές, προκαλώντας σοκ στο κοινό. Αυτή η αναπαράσταση βασίζεται στην πεποίθηση ότι οι γυναίκες είναι εγγενώς φροντιστικές και ειρηνικές, με αποτέλεσμα κάθε αποκλίνουσα συμπεριφορά να ερμηνεύεται ως απόλυτη απόρριψη αυτών των χαρακτηριστικών. Στον αντίποδα της δαιμονοποίησης των γυναικών, βλέπουμε την προβολή της θυματοποίησης τους, όπου πολλές γυναίκες εγκληματίες παρουσιάζονται ως θύματα των περιστάσεων. Αυτή η αφήγηση ενισχύει την εικόνα της γυναίκας ως παθητικής ύπαρξης, η οποία στερείται αυτονομίας ή προσωπικής ευθύνης για τις πράξεις της. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της κοινωνικής αντίληψης για τη γυναικεία εγκληματικότητα. Μέσα από την υπερβολική προβολή ακραίων περιπτώσεων ή την υποβάθμιση λιγότερο εντυπωσιακών εγκλημάτων, δημιουργείται μια στρεβλή εικόνα που δεν αντικατοπτρίζει την πραγματική έκταση και φύση της γυναικείας παραβατικότητας.

Με την εργασία αυτή επιδιώκουμε να εμβαθύνουμε στην κατανόηση της γυναικείας εγκληματικότητας, προσφέροντας μια ολοκληρωμένη ανάλυση των παραγόντων που την επηρεάζουν, των στερεοτύπων που την περιβάλλουν και των πολιτικών που απαιτούνται για την αντιμετώπιση της.

Συμπερασματικά, η παρούσα μελέτη αφορά στην ιστορική και θεωρητική εξέλιξη της γυναικείας εγκληματικότητας, καθώς και στην αναπαράσταση στερεοτύπων και πεποιθήσεων που αναπαράγει ο Τύπος γύρω από την γυναικεία εγκληματικότητα.

Πρώτο Μέρος: Θεωρητικό Πλαίσιο

Η γυναίκα ως δράστιδα αδικημάτων κατά της ζωής και η προβολή της από τα Μ.Μ.Ε.

Κεφάλαιο 1ο

Το ζήτημα της γυναικείας εγκληματικότητας

1.1 Η έννοια της εγκληματικότητας

Το ζήτημα της εγκληματικότητας τόσο σε εθνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο αποτελεί μία πραγματικότητα που ειδικά τα τελευταία χρόνια, φαίνεται να έχει ανοδική πορεία και να είναι μέρος της επικαιρότητας. Το έγκλημα είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο το οποίο είναι στενά συνδεδεμένο διαχρονικά σε όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες και σχέσεις κάθε μορφής¹, που ωστόσο είναι δύσκολο να ερμηνευτεί, εξαιτίας του πολυπαραγοντικού του χαρακτήρα.

Σύμφωνα με τη Σπινέλλη², *“το εγκληματικό φαινόμενο γενικά έχει χαρακτηριστεί ως ένα δράμα με τρεις πράξεις και τρεις ηθοποιούς. Οι ηθοποιοί είναι ο δράστης, το θύμα και οι φορείς κοινωνικού ελέγχου. Η πρώτη πράξη περιλαμβάνει τη θεσμοθέτηση των ποινικών διατάξεως, η δεύτερη την παραβίαση τους ή το πέρασμα στην πράξη και η τρίτη, την αντίδραση της κοινωνίας στο έγκλημα”*. Από νομικής πλευράς το έγκλημα είναι μία πράξη, παραβατικού χαρακτήρα, που ο ποινικός νόμος προβλέπει την τιμωρία της. Η έννοια της παράβασης ορίζεται σύμφωνα με τα ηθικά, θρησκευτικά και πολιτισμικά στοιχεία που επικρατούν στην εκάστοτε κοινωνία και τα οποία δύναται να μεταβληθούν διαχρονικά³.

Ο Durkheim υποστήριξε πως παράλληλα με την ανθρώπινη ύπαρξη συνυπάρχουν το έγκλημα και οι εγκληματίες, και παρά τις διαφοροποιήσεις ανά τις κοινωνίες, πάντα θα υπάρχουν συμπεριφορές που θα επιφέρουν ποινικές κυρώσεις. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο ίδιος *“εκείνο το οποίο θα πρέπει να θεωρηθεί σαν κάτι το φυσιολογικό είναι η ύπαρξη της εγκληματικότητας”*⁴.

Στην προσπάθεια αποσαφήνισης της έννοιας του εγκλήματος, δόθηκαν διαχρονικά διάφοροι ορισμοί, άλλοι με στενά και άλλοι με διευρυμένα όρια για το τι είναι έγκλημα.

¹ Ζαραφωνίτου, Χ., Εμπειρική Εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004, σελ 11.

² Σπινέλλη, Κ., Εγκληματολογία: σύγχρονες και παλαιότερες προσεγγίσεις, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2014, σελ. 1.

³ Μπακιρτζόγλου, Σ., Εγκληματικότητα/Παραβατικότητα/Εγκληματολογία, Αθήνα, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2015, σελ. 4.

⁴ Τσουραμάνης, Χ., Το Έγκλημα: Στη θεωρία, Στην πραγματικότητα, Στον κινηματογράφο, Αθήνα, Κατσαρός, 2009, σελ. 11-15.

Ο Αλεξιάδης, για παράδειγμα, κατέληξε στο ότι *“ως πραγματικό έγκλημα μπορούμε να ορίσουμε κάθε εκδήλωση ανθρώπινης δράσης, η οποία είναι επικίνδυνα αντικοινωνική”*⁵.

Το έγκλημα, λοιπόν, μπορεί να παρατηρηθεί μέσω της εγκληματικότητας. Η εγκληματικότητα είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο και αποτελεί ένα απαραίτητο δομικό χαρακτηριστικό, που υπάρχει σε όλες τις κοινωνίες και απαρτίζεται από επί μέρους εγκλήματα, συνιστώντας παράλληλα τον πιο ορατό δείκτη κοινωνικής παθολογίας⁶.

Ως εγκληματικότητα ορίζονται οι εγκληματικές πράξεις στο σύνολο τους, στα πλαίσια μιας ορισμένης κοινωνικής ομάδας, τοπικά αλλά και χρονικά. Η έννοια της εγκληματικότητας εμπεριέχει τα στοιχεία της κοινωνικής ομάδας και του εγκλήματος, τον τόπο και τον χρόνο.

Η κοινωνική ομάδα αποτελείται από τον πληθυσμό μιας κοινωνίας στο σύνολο του, λόγω της ανάγκης ύπαρξης μιας ενιαίας ποινικής νομοθεσίας μέσα στην ομάδα αυτή. Συνεπώς, η έκταση και το περιεχόμενο της εγκληματικότητας θα μπορούσε να εκτιμηθεί ως το άθροισμα των επιμέρους εγκλημάτων που διαπράχθηκαν μέσα σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο⁷.

Οι πρώτοι που ασχολήθηκαν με τη μέτρηση της εγκληματικότητας ήταν οι Quetelet & Guerry, όπου ο πρώτος εξέτασε την αιτιώδη σχέση μεταξύ περιβαλλοντικών παραγόντων και φύσης του εγκλήματος, μελετώντας το είδος, τη σταθερότητα της συχνότητας και τη γεωγραφική περιοχή του ετήσιου αριθμού εγκλημάτων και ο δεύτερος, θέτοντας τα θεμέλια της γεωγραφικής χαρτογράφησης, προσπάθησε να συσχετίσει την εγκληματικότητα με κάποιες κοινωνικές, οικονομικές, πολιτισμικές και δημογραφικές μεταβλητές⁸.

Η εγκληματικότητα διαχωρίζεται σε εμφανή (τμήμα που μπορεί να μετρηθεί επίσημα) και αφανή ή σκοτεινό αριθμό (μη μετρήσιμο τμήμα). Η εμφανής εγκληματικότητα είναι δυνατό να μετρηθεί μέσω των δικαστικών, αστυνομικών και σωφρονιστικών στατιστικών, ώστε να συναχθούν συμπεράσματα σχετικά με την ποσοτική τάση της εγκληματικότητας, αλλά και την ποιοτική αξιολόγηση της. Οι στατιστικές της αστυνομίας είναι οι πιο αντιπροσωπευτικές της πραγματικότητας καθώς αποτελούνται το σύνολο των εγκλημάτων που καταγγέλθηκαν στην αστυνομία, ωστόσο ο αριθμός αυτός μειώνεται σε μεγάλο βαθμό κατά τα επόμενα στάδια της απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, λόγω αθώωσης, αρχειοθέτησης υποθέσεων, απόσυρσης της καταγγελίας κλπ. Η αφανής εγκληματικότητα, από την άλλη, αφορά εγκλήματα που δεν καταγγέλλονται ή δεν αποκαλύπτονται. Η σκοτεινή, αυτή, πλευρά της εγκληματικότητας δεν

⁵ Αλεξιάδης, Σ., Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας, Θεσσαλονίκη, εκδ. Σάκκουλα, 1996, σελ. 50.

⁶ Φαρσεδάκης, Ι., Στοιχεία Εγκληματολογίας, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1996, σελ. 11.

⁷ ό.π. Αλεξιάδης, Σ., 1996, σ. 99-100.

⁸ ό.π. Σπινέλλη, Κ., 2014, σ. 178.

επιτρέπει γενικεύσεις ούτε σχετικά με τα ποσοτικά της στοιχεία, αλλά ούτε και με το είδος των εγκλημάτων και τα χαρακτηριστικά των δραστών⁹.

Όταν μιλάμε για μέτρηση της εγκληματικότητας, αναφερόμαστε αφενός στην έκταση της εγκληματικότητας και αφετέρου στο βαθμό της δημόσιας ασφάλειας.

Βέβαια, η μέτρηση της εγκληματικότητας έχει κάποια μειονεκτήματα, όπως το γεγονός ότι η έκταση του αριθμού των εγκλημάτων προσδιορίζει γενικές κατηγορίες, χωρίς να αναφέρει την εγκληματικότητα μιας συγκεκριμένης περιοχής. Επίσης, η εγκληματολογική στατιστική παρουσιάζει μόνο αριθμητικές και όχι ποιοτικές διαφοροποιήσεις. Ακόμη, η σοβαρότητα κάποιων συγκεκριμένων πράξεων δεν συνυπολογίζεται, με αποτέλεσμα να μειώνεται ο ρόλος της βαρύτητας όλων των εγκλημάτων και τέλος, δεν υπάρχει ένα ενιαίο σύστημα καταγραφής των διαπραττομένων εγκλημάτων, εξαιτίας των διαφοροποιήσεων στους ορισμούς του εγκλήματος και του ποινικού δικαίου σε κάθε χώρα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην υπάρχει έγκυρος και αξιόπιστος υπολογισμός και σύγκριση της εγκληματικότητας, μεταξύ κρατών σε διεθνές επίπεδο¹⁰.

1.2 Φύλο και εγκληματικότητα

Το φύλο έχει αναγνωριστεί ως ένας από τους βασικούς παράγοντες που επηρεάζουν την αντιμετώπιση διαφορετικών τύπων εγκλημάτων στα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης. Για να εξηγηθεί η εγκληματική συμπεριφορά των γυναικών και οι χαμηλότεροι δείκτες εγκληματικότητας τους σε σύγκριση με τους άνδρες, πρέπει να ληφθεί υπόψη ο ρόλος του φύλου ως κοινωνική κατασκευή, καθώς και οι διαφορές που αυτή η κατασκευή δημιουργεί στη συμπεριφορά των δύο φύλων.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (World Health Organization) ορίζει το "φύλο" ως εξής: «Το φύλο αναφέρεται στα κοινωνικά κατασκευασμένα χαρακτηριστικά των γυναικών και των ανδρών - όπως οι κανόνες, οι ρόλοι και οι σχέσεις μεταξύ γυναικών και ανδρών, ποικίλλει από την κοινωνία στην κοινωνία και μπορεί να αλλάξει». Γενικά, ο όρος βιολογικό φύλο (sex) αναφέρεται στις φυσικές, γενετικά καθορισμένες διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών, ενώ ο όρος κοινωνικό φύλο (gender) χρησιμοποιείται για να περιγράψει τη κοινωνική διάσταση των διαφορών μεταξύ των φύλων, δηλαδή τα χαρακτηριστικά και τις συμπεριφορές που αποδίδονται σε κάθε φύλο¹¹.

⁹ Ζαραφωνίτου, Χ., Εμπειρική Εγκληματολογία, 3η έκδ. αναθ., Νομική Βιβλιοθήκη, 2023, σελ. 29-33.

¹⁰ ό.π. Αλεξιάδης, Σ., 1996, σ. 112-113.

¹¹ Evans, M., Φύλο και κοινωνική θεωρία, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2004, σελ. 12.

Σύμφωνα με τον Connell¹², το φύλο, ως κοινωνικοπολιτισμική κατασκευή και θεμελιώδης αρχή οργάνωσης της κοινωνίας, επηρεάζει όλες τις πτυχές της καθημερινής ζωής, τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο, παίζοντας καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των ανθρώπων. Το κοινωνικό φύλο λειτουργεί ως μια κοινωνική δομή, καθορίζοντας τον τρόπο με τον οποίο κάθε κοινωνία αντιλαμβάνεται το ανθρώπινο σώμα. Παρόλο που οι έμφυλοι ρόλοι αναπαράγονται μέσω της κοινωνίας, διαφέρουν ανάλογα με τον πολιτισμό και μπορούν να αλλάξουν σημαντικά με την πάροδο του χρόνου.

Ο κοινωνικός ρόλος του φύλου αναφέρεται σε συμπεριφορές, πεποιθήσεις, προτιμήσεις και καθήκοντα που αποκτώνται και αναπαράγονται στερεοτυπικά, όπως ορίζονται από την κοινωνία σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, και θεωρούνται κατάλληλα για άνδρες και γυναίκες. Η ταύτιση ενός ατόμου με τα χαρακτηριστικά ή τις συμπεριφορές των δύο φύλων περιγράφεται με διάφορους όρους, οι οποίοι αναφέρονται ως «δομές» ή «στερεότυπα», καθώς προκύπτουν από την κοινωνική επίδραση πάνω σε μια βιολογική διαφορά¹³.

Σύμφωνα με την Αβδελά¹⁴, ο όρος «φύλο» άρχισε να χρησιμοποιείται στην κοινωνιολογία τη δεκαετία του 1970. Το κοινωνικό φύλο αντιπαρατέθηκε στο βιολογικό φύλο, σε μια εποχή που οι βιολογικές διαφορές μεταξύ των φύλων χρησίμευαν για να δικαιολογήσουν τις σχέσεις εξουσίας και να καθορίσουν τον τρόπο διαμόρφωσης της έμφυλης ταυτότητας. Ωστόσο, τη δεκαετία του 1980, αυτή η διάκριση αμφισβητήθηκε από διάφορες θεωρίες, που υποστήριξαν ότι το φύλο δεν είναι κάτι σταθερό, αλλά μια κοινωνική και πολιτισμική κατασκευή. Συνεπώς, οι διαφορές και οι σχέσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών δεν είναι αμετάβλητες, καθώς διαμορφώνονται από τα νοήματα που αποδίδουν τα άτομα στον κόσμο και τις δράσεις τους, διαμορφώνοντας έτσι τα πρότυπα του «ανδρισμού» και της «θηλυκότητας».

Σύμφωνα με τη Margaret Mead, ο πολιτισμός διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην κατασκευή του κοινωνικού φύλου, καθορίζοντας πρότυπα συμπεριφοράς και διαδικασίες κοινωνικοποίησης. Η εκπαίδευση και διαμόρφωση των ατόμων είναι αποτέλεσμα κοινωνικών παραγόντων, με την προσωπικότητα να διαμορφώνεται βάσει των πολιτισμικών προτύπων της κοινωνίας και όχι των βιολογικών διαφορών. Στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες, οι άνδρες κατέχουν συνήθως ανώτερες θέσεις και έχουν μεγαλύτερη εξουσία και προνόμια σε διάφορους τομείς. Ωστόσο, από τη δεκαετία του '60, το φεμινιστικό κίνημα οδήγησε σε αύξηση των ευκαιριών για τις γυναίκες, οι οποίες άρχισαν να καταλαμβάνουν θέσεις και ρόλους που παραδοσιακά ανήκαν στους άνδρες, αποκτώντας περισσότερες ευκαιρίες ισοτιμίας έως σήμερα.

¹² Connell, R., Το κοινωνικό φύλο, Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο, 2006, σελ. 52-54.

¹³ Turner, P., Βιολογικό φύλο, κοινωνικό φύλο και ταυτότητα του Εγώ, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1998, σελ. 7-9.

¹⁴ Αβδελά, Ε., Το φύλο στην ιστοριογραφία. Ένα δύο πράγματα που ξέρω γι' αυτό, Σύγχρονα Θέματα, 94, 2006, σελ. 39.

Παρά το πέρασμα των χρόνων όμως, οι γυναίκες από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα ή μειονότητες (θρησκευτικές, φυλετικές, κοινωνικές) εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν δυσκολίες, γεγονός που υπογραμμίζει τη συνεχιζόμενη ύπαρξη της πατριαρχίας. Σε μια πατριαρχική κοινωνία, η εξουσία και τα προνόμια κατανέμονται άνισα, ενώ οι σχέσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών χαρακτηρίζονται από ανισότητες. Ο διαχωρισμός των φύλων εμφανίζεται τόσο στις δημόσιες όσο και στις ιδιωτικές δραστηριότητες, με τους άνδρες να κυριαρχούν σε προνομιούχες θέσεις, ενώ οι ρόλοι των γυναικών υποτιμούνται. Παρά το γεγονός ότι στις περισσότερες χώρες η ισότητα των φύλων είναι πλέον νομικά κατοχυρωμένη, τα πρότυπα του κοινωνικού φύλου έχουν εδραιωθεί και άτυποι μηχανισμοί κοινωνικού ελέγχου συνεχίζουν να αναπαράγουν την πατριαρχική εξουσία¹⁵.

Τα στερεότυπα που σχετίζονται με το κοινωνικό φύλο αντικατοπτρίζονται και στην εγκληματική συμπεριφορά των ανδρών και των γυναικών. Η διαφορετική αντιμετώπιση των φύλων ανάλογα με τον χρόνο και τον χώρο οδηγεί στη δημιουργία «ανδρικών» και «γυναικείων» εγκλημάτων. Από κοινωνία σε κοινωνία, καθώς και με την πάροδο του χρόνου μέσα στην ίδια κοινωνία, οι ρόλοι και οι προσδοκίες που αποδίδονται στα φύλα αλλάζουν, επηρεάζοντας τον τρόπο με τον οποίο τόσο ο νόμος όσο και η κοινωνία αντιμετωπίζουν διάφορους τύπους εγκλημάτων.

1.3 Το φαινόμενο της γυναικείας εγκληματικότητας

Οι κοινωνικές σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων καθορίζουν τι θεωρείται «έγκλημα» και ποιος χαρακτηρίζεται ως «εγκληματίας». Η εγκληματολογία, ως επιστήμη που μελετά το έγκλημα τόσο ως ανθρώπινη πράξη όσο και ως κοινωνικό φαινόμενο, από την αρχή επικεντρώθηκε στη μελέτη των εγκληματιών, οι οποίοι κατά κύριο λόγο ήταν άνδρες. Ωστόσο, η έμφαση δόθηκε όχι στο γεγονός ότι οι εγκληματίες ήταν άνδρες, αλλά στον ρόλο του ίδιου του εγκληματία¹⁶.

Όπως είναι δύσκολο να δοθεί ακριβής ορισμός για το έγκλημα, εξίσου δύσκολο είναι να οριστεί η γυναικεία εγκληματικότητα. Σύμφωνα με την Bröckling, για να κατανοήσουμε το φαινόμενο της γυναικείας εγκληματικότητας, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ της έννοιας της εγκληματικότητας και της εγκληματικής συμπεριφοράς. Η εγκληματικότητα περιλαμβάνει πράξεις που παραβιάζουν τον ποινικό νόμο και χαρακτηρίζονται ως εγκλήματα από τους μηχανισμούς κοινωνικού ελέγχου. Αντίθετα, η εγκληματική συμπεριφορά αφορά πράξεις που ναι μεν προσβάλλουν τον νόμο, αλλά

¹⁵ Κουράκης, Ν., Ε., (επιμέλεια-προλεγόμενα), Έμφυλη Εγκληματικότητα: Ποινική και εγκληματολογική προσέγγιση του φύλου, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2006, σελ. 32-36.

¹⁶ Naffine, N., (1997), *Feminism and criminology*, Cambridge, Polity Press, p. 18.

δεν έχουν ακόμη χαρακτηριστεί ως εγκλήματα, καθώς δεν έχουν ενεργοποιηθεί οι μηχανισμοί επίσημου ελέγχου¹⁷.

Ο όρος εγκληματικότητα γυναικών αναφέρεται στα εγκλήματα που διαπράττονται από γυναίκες. Μέχρι πριν από λίγες δεκαετίες, υπήρχε η πεποίθηση ότι το έγκλημα είναι κυρίως ανδρικό φαινόμενο, με τους εγκληματολόγους να εστιάζουν κυρίως σε ζητήματα που αφορούν τους άνδρες παραβάτες. Η έλλειψη ερευνών για την εγκληματικότητα των γυναικών έχει οδηγήσει σε κενά θεωρητικών στοιχείων, καθώς αυτό το φαινόμενο έχει ιστορικά παραμεληθεί. Η περιορισμένη προσοχή που δόθηκε στις γυναίκες εγκληματίες επικεντρώθηκε σε τρεις βασικές κατηγορίες: πρώτον, στη σύγκριση με τους άνδρες σχετικά με τις ευκαιρίες που έχουν οι γυναίκες να εμπλακούν σε εγκληματικές δραστηριότητες, δεύτερον, στη μελέτη της πορνείας και τρίτον, στις αναλύσεις των βίαιων γυναικών, υποστηρίζοντας την ιδέα ότι, αφού οι «κανονικές» γυναίκες είναι παθητικές, οι ελάχιστες γυναίκες που διαπράττουν βίαια εγκλήματα πρέπει να είναι ψυχολογικά άρρωστες¹⁸.

Επιπλέον, το ενδιαφέρον για την «εγκληματικότητα των γυναικών» ξεκίνησε ιστορικά με το έργο των Freda Adler (1975), Rita J. Simon (1975) και Smart (1977), και συνεχίστηκε από τους Leonard (1982), Heidensohn Morris (1987) και Naffine (1987). Αυτά τα έργα εστίαζαν σε μια σειρά κοινών θεμάτων: πρώτον, στην αύξηση της αναγνώρισης των γυναικών στην εγκληματολογική γνώση, δεύτερον, στην ανάγκη να εξεταστούν οι σχέσεις των γυναικών με το έγκλημα τόσο ως παραβάτες όσο και ως θύματα και τρίτον, στην κατανόηση του εγκλήματος ως δραστηριότητας που κυριαρχείται από άνδρες, με τις διαφορές να προκύπτουν όχι από τα βιολογικά, αλλά από τα κοινωνικά φύλα. Από την άλλη πλευρά, οι φεμινίστριες εγκληματολόγοι επιχείρησαν επίσης να αναλύσουν τη φύση της γυναικείας εγκληματικότητας. Ωστόσο, πολλά από αυτά τα πρώτα έργα τείνουν να θεωρούν το «πρόβλημα της γυναίκας και του εγκλήματος» ως ένα αυτόνομο ζήτημα μέσα στην εγκληματολογία¹⁹.

Μέχρι τη δεκαετία του 1960, την εποχή ακμής του φεμινιστικού κινήματος, η έρευνα σχετικά με την εμπλοκή των γυναικών στην εγκληματικότητα ήταν σπάνια, αν όχι ανύπαρκτη. Πιο συγκεκριμένα, το 1985 η Pat Carlen, εστιάζοντας στη γυναικεία εγκληματικότητα, αμφισβήτησε τις κυρίαρχες απόψεις της εποχής που παρουσίαζαν τον εγκληματία ως έναν αρρενωπό άνδρα. Αντίθετα, όταν γινόταν λόγος για γυναίκες εγκληματίες, αυτές συχνά απεικονίζονταν ως

¹⁷ Νόβα-Καλτσούνη, Χ., Η εγκληματική δραστηριότητα της γυναίκας. Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, 3-4, 1989, σελ. 173-174.

¹⁸ Islam, M., Banarjee, S., Khatun, N. (2014), Theories of Female Criminality, International Journal of Criminology and Sociological Theory, Vol 7 (1), p. 1.

¹⁹ ό.π. Islam et al, 2014, p. 2.

ιδιότροπες ή ακόμα και ως εν δυνάμει άνδρες²⁰. Το φύλο φαίνεται να έχει καθοριστική σημασία τόσο στη διαμόρφωση του ποινικού νόμου όσο και στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης. Η γυναικεία εγκληματικότητα αναλύεται με διαφορετικούς όρους και προσεγγίσεις σε σχέση με την ανδρική εγκληματικότητα.

Η γυναικεία εγκληματικότητα, αν και παραμένει πολύ χαμηλότερη από αυτή των ανδρών, αποτελεί ένα παγκόσμιο ζήτημα. Όχι μόνο έχει αυξηθεί ο αριθμός και το ποσοστό εγκληματικότητας των γυναικών, αλλά έχουν επίσης αλλάξει τα χαρακτηριστικά και οι τύποι των εγκλημάτων που διαπράττουν. Η αντίληψη ότι τα εγκλήματα διαπράττονται κυρίως από άνδρες έχει επηρεάσει σημαντικά τη σκέψη στην εγκληματολογία και την πολιτική της ποινικής δικαιοσύνης.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η εγκληματικότητα των γυναικών θεωρείται ένα κοινωνικό πρόβλημα που επηρεάζει την κοινωνική αρμονία. Οι γυναίκες παρουσιάζουν πολλές διαφορές από τους άνδρες, οι οποίες συμβάλλουν στην εγκληματική τους συμπεριφορά. Οι αιτίες που οδηγούν τις γυναίκες στην εγκληματικότητα περιλαμβάνουν τόσο ατομικούς παράγοντες όσο και κοινωνικά ζητήματα. Πολλοί παράγοντες έχουν προταθεί για να εξηγήσουν την εμπλοκή των γυναικών σε εγκληματικές πράξεις, όπως η έντονη ψυχολογική εξάρτηση, η αδυναμία αυτοπροστασίας, η αναζήτηση ευχαρίστησης χωρίς αποτελέσματα, η έλλειψη εκπαίδευσης και νομικής συνείδησης, καθώς και η περιθωριοποίηση από δυσλειτουργικές προσωπικές σχέσεις. Επιπλέον, λόγω των διαφορών στο κοινωνικό περιβάλλον, όπως η κουλτούρα, οι πολιτικές πεποιθήσεις και τα επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης, σε διάφορες χώρες υπάρχουν διαφορετικές απόψεις σχετικά με τα αίτια της γυναικείας εγκληματικότητας, την αποτελεσματικότητα των πολιτικών κατά της εγκληματικότητας και τους τρόπους αντιμετώπισης της²¹.

Στο συνολικό πλαίσιο της εγκληματικότητας, η γυναικεία εγκληματικότητα αντιπροσωπεύει ένα μικρό ποσοστό, περίπου 14% του συνόλου, σύμφωνα με τις επίσημες στατιστικές της ΕΛ.ΑΣ. Ωστόσο, παρουσιάζει συνεχείς αυξητικές τάσεις, σχεδόν διπλασιαζόμενη τα τελευταία τριάντα χρόνια. Αυτή η αύξηση είναι μεγαλύτερη σε σχέση με την αντίστοιχη ανδρική εγκληματικότητα. Τα παραπάνω δεδομένα ισχύουν τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς²². Αυτή η διαφορά μεταξύ γυναικείας και ανδρικής εγκληματικότητας έχει προκαλέσει μεγάλο ενδιαφέρον για τη μελέτη και ανάλυση ζητημάτων που αφορούν την ερμηνεία των χαμηλών δεικτών της γυναικείας

²⁰ ό.π. Naffine, N., 1997, p.p. 44-45.

²¹ Montgomery, M., Zeng, Z., (2016), Gender Perceptions of Female Criminality in China and the United States, Review of Social Sciences, Vol 1 (8), p. 2.

²² Μηλιώνη, Φ., Έμφυλες διαστάσεις της αντεγκληματικής πολιτικής, Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη, τ. 4 (2), 2009, σελ. 189.

εγκληματικότητας, καθώς και τη μεταχείρισή της από το ποινικό σύστημα και το σωφρονιστικό σύστημα²³.

1.4 Γυναικεία εγκληματικότητα: Η εμφανής και η αφανής εγκληματικότητα

Αρχικά, θα εξετάσουμε τη μέτρηση της εγκληματικότητας, η οποία περιλαμβάνει τη συλλογή δεδομένων που σχετίζονται με το φαινόμενο του εγκλήματος, είτε σε ετήσια είτε σε μηνιαία βάση, και σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο. Η μέτρηση, η ανάλυση και οι διαφορετικές τάσεις που εμφανίζονται γύρω από ένα κοινωνικό φαινόμενο, όπως το έγκλημα, συμβάλλουν στην κατανόηση των παραγόντων που οδηγούν στην εγκληματικότητα και στον σχεδιασμό αποτελεσματικών πολιτικών για την πρόληψη και την καταπολέμησή της, προβλέποντας την πορεία της στο μέλλον²⁴.

Η στατιστική της εγκληματικότητας, δηλαδή η καταγραφή του συνολικού εγκληματικού φαινομένου, διακρίνεται σε τρεις βασικές κατηγορίες:

- Τη στατιστική των εγκλημάτων που έχουν διαπιστωθεί ή καταγγεληθεί, τα οποία καταγράφονται από τις αστυνομικές και εισαγγελικές αρχές.
- Τη στατιστική των καταδικασμένων ατόμων, η οποία βασίζεται σε δεδομένα από τα δικαστήρια.
- Τέλος, στις στατιστικές αυτές περιλαμβάνονται και τα δεδομένα των σωφρονιστικών στατιστικών²⁵.

Τα επίσημα στατιστικά στοιχεία αποτελούν δευτερογενή πηγή δεδομένων. Ο τρόπος που θα αναλυθούν και θα αξιοποιηθούν στη συνέχεια τα καθιστά πολύτιμα εργαλεία για την εγκληματολογική έρευνα. Τα δεδομένα αυτά αντικατοπτρίζουν τις κοινωνικές εξελίξεις, δηλαδή τον τρόπο με τον οποίο συνδέονται και αλληλεπιδρούν με τη διαμόρφωση της κοινωνικής πραγματικότητας. Τα κύρια θεωρητικά ρεύματα που σχετίζονται με αυτή τη διαδικασία μπορούν να συνοψιστούν στα εξής: στο θετικισμό, στη θεσμική προσέγγιση, στη ριζοσπαστική προσέγγιση και στη ρεαλιστική προσέγγιση²⁶.

Σύμφωνα με τη θετικιστική προσέγγιση, τα επίσημα δεδομένα λειτουργούν ως «βαρόμετρα» των «κοινωνικών πραγμάτων», όπως τα περιέγραψε ο Durkheim, δηλαδή παρουσιάζουν την πραγματικότητα μέσα από στατιστικά δεδομένα. Αυτά τα στατιστικά στοιχεία μετατρέπονται σε

²³ Μηλιώνη, Φ., Φεμινιστικές παρεμβάσεις στις σύγχρονες επιστήμες: μωσαϊκό παραδειγμάτων, Επιστημονική σειρά ΘΕ.ΦΥΛ.ΙΣ., Αθήνα, ΕΚΠΑ & Πρόγραμμα σπουδών για θέματα Φύλου και Ισότητας, 2008, σελ. 22.

²⁴ ό.π. Φαρσεδάκης, Ι., 1996, σελ. 148-149.

²⁵ Καλίτσης, Θ., (2009), Αστυνομική στατιστική: Μια διαδικασία συλλογής ποσοτικών δεδομένων για την εγκληματικότητα, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τ. 129 Β, σ. 102.

²⁶ Ροϊνιώτη, Ε., (2009), Η γνώση μας για το έγκλημα στη βάση ποσοτικών δεδομένων, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τ. 129 Β, σ. 33-34.

δείκτες που κινούνται ανάμεσα στην κοινωνική αρμονία και αταξία, καθώς και στο δίπολο ομαλότητας και παρέκκλισης. Η ερμηνεία των επίσημων δεδομένων βασίζεται στην αντίληψη ότι οι μέθοδοι έρευνας είναι αντικειμενικά εργαλεία που καταγράφουν την αλήθεια. Η μελέτη της θετικιστικής θεωρίας μας βοηθά να κατανοήσουμε την εγκληματική συμπεριφορά, ώστε να μπορέσουμε να τη διαγνώσουμε και να την αντιμετωπίσουμε πιο αποτελεσματικά.

Η θεσμική προσέγγιση επικεντρώνεται σε μικροπολιτικές και θεσμικές παρεμβάσεις, οι οποίες αποτυπώνονται στα επίσημα στατιστικά δεδομένα. Αυτή η προσέγγιση αναφέρεται ειδικά στα στερεότυπα, τις προκαταλήψεις και τις ετικέτες που επηρεάζουν τις προθέσεις και τις πρακτικές των αρμόδιων ατόμων που εργάζονται στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης.

Η ριζοσπαστική προσέγγιση ενσωματώνει στοιχεία με μαρξιστική βάση από την προηγούμενη κατεύθυνση. Συγκεκριμένα, η κοινωνική πραγματικότητα θεωρείται αποτέλεσμα της σύγκρουσης δυνάμεων, η οποία, στο πλαίσιο του ανεπτυγμένου καπιταλισμού, εκδηλώνεται ως πάλη των τάξεων. Το κράτος παίζει κρίσιμο ρόλο, λειτουργώντας ως εργαλείο της κυρίαρχης τάξης. Στις επίσημες στατιστικές καταγράφονται κυρίως άτομα από τις χαμηλότερες κοινωνικοοικονομικές τάξεις, ενώ τα στοιχεία για άτομα από τις ανώτερες τάξεις, όπως στην περίπτωση των εγκλημάτων «λευκού κολάρου», είναι συχνά ελλιπή.

Και τέλος, η ρεαλιστική προσέγγιση επικεντρώνεται στα επίσημα στατιστικά δεδομένα, τα οποία μπορούν να αποκαλύψουν κοινωνικές τάσεις και να λειτουργήσουν ως σημαντικοί δείκτες για τις αλλαγές στα κοινωνικά φαινόμενα, όπως η εγκληματικότητα²⁷.

Προηγουμένως αναφερθήκαμε στις «στατιστικές προσεγγίσεις», δηλαδή στον τρόπο με τον οποίο ερμηνεύονται τα στατιστικά δεδομένα. Τώρα θα εξετάσουμε τον σκοτεινό αριθμό των στατιστικών για την εγκληματικότητα. Ο σκοτεινός αριθμός αναφέρεται στην εγκυρότητα και αξιοπιστία μιας έρευνας και μπορεί να προκύπτει από σκοπιμότητες, στατιστικά λάθη ή ερευνητικές δυσκολίες, που δημιουργούν κενά στα δεδομένα. Για να καλυφθούν αυτά τα κενά, χρησιμοποιούνται συμπληρωματικές μέθοδοι, όπως οι στατιστικές της αστυνομίας και οι έρευνες θυματοποίησης. Αυτή η νέα προσέγγιση έχει περισσότερο ποιοτικό χαρακτήρα για να αντισταθμίσει τις ελλείψεις της ποσοτικής έρευνας. Γι' αυτό, οι στατιστικές που παρουσιάζονται στα μέσα μαζικής ενημέρωσης από την αστυνομία επικεντρώνονται συχνά στη διατήρηση της εικόνας της και συνδέονται με τις επιτυχίες των υπηρεσιών της²⁸.

Στην Ελλάδα, η καταγραφή της εγκληματικότητας, τόσο συνολικά όσο και ανά περίπτωση, γίνεται από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία από το 1930 μέχρι σήμερα. Ωστόσο, η συλλογή των

²⁷ ό.π. Ροϊνιώτη, Ε., 2009, σελ. 34-40.

²⁸ Γάτσα, Β., (2008), Σωματική κακοποίηση γυναικών από τον σύντροφο τους και η αντιμετώπιση του φαινομένου από την αστυνομία, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα ψυχολογίας, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, σελ. 130.

δεδομένων παρουσιάζει κενά. Για παράδειγμα, στα εγκλήματα που περιλαμβάνουν πολλές παραβάσεις, καταγράφεται μόνο το αδίκημα που επιφέρει τη βαρύτερη ποινή, ενώ άλλες συνοδευτικές παραβάσεις, ακόμα και αν είναι σοβαρές, όπως τα κακουργήματα, δεν καταχωρούνται. Επίσης, στις ποινές στέρησης ελευθερίας δεν περιλαμβάνονται χρηματικές ποινές στους σχετικούς πίνακες. Αυτή η προσέγγιση οδηγεί σε καταγραφή μόνο των σοβαρότερων εγκλημάτων, αφήνοντας στην άκρη λιγότερο σοβαρές παραβάσεις, με αποτέλεσμα να υπερεκπροσωπούνται τα βίαια εγκλήματα και οι ανθρωποκτονίες.

Η παραμορφωμένη εικόνα του εγκλήματος που παρουσιάζεται μέσω των καταγεγραμμένων δεδομένων δίνει έμφαση σε αδικήματα υψηλού κινδύνου. Αυτό το πρόβλημα δεν αφορά μόνο τα είδη των αδικημάτων, αλλά δημιουργεί και στρεβλώσεις στη σύγκριση της εγκληματικότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Συγκεκριμένα, τα στατιστικά δεδομένα συγκρίνουν την εγκληματική συμπεριφορά ανδρών και γυναικών. Όταν ένα άτομο, ανεξαρτήτως φύλου, διαπράξει μια σειρά από αδικήματα, καταγράφεται μόνο το αδίκημα με τη βαρύτερη ποινή, το οποίο προσμετράται ως μία στατιστική μονάδα. Αν το ίδιο άτομο διαπράξει το ίδιο αδίκημα περισσότερες από μία φορές μέσα σε έναν χρόνο, τότε καταγράφεται στατιστικά δύο φορές. Αυτό θολώνει τη διάκριση ανάμεσα στην ανδρική και γυναικεία εγκληματικότητα, καθώς οι άνδρες φαίνονται πιο επιρρεπείς σε επαναλαμβανόμενες παραβάσεις σε σχέση με τις γυναίκες.

Είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι η εγκληματολογία και η πολιτική όχι μόνο συνυπάρχουν, αλλά και αλληλοσυνδέονται ως συμπληρωματικές έννοιες στη σκέψη και στην πράξη. Όλες οι θεωρητικές προσεγγίσεις περιέχουν μια πολιτική διάσταση και διαθέτουν ρητορική δύναμη, καθώς ασκούν άμεση ή έμμεση επιρροή, με τις αντίστοιχες συνέπειες που προκύπτουν.

Ο όρος «πολιτικοποίηση του εγκλήματος» αναφέρεται στον τρόπο που το έγκλημα αποτυπώνεται στις ποσοτικές μετρήσεις και χρησιμοποιείται στον επίσημο πολιτικό λόγο για να επικυρώσει ή να απορρίψει συγκεκριμένες πολιτικές πρακτικές. Τα στατιστικά δεδομένα γίνονται εργαλεία για την κινητοποίηση των πολιτών απέναντι στα προβλήματα που φαίνεται να έχει προκαλέσει η εποχή της παγκοσμιοποίησης.

Στην ελληνική πραγματικότητα, παρατηρούμε ότι η ερμηνεία των επίσημων στατιστικών δεδομένων γίνεται συχνά προς όφελος της πολιτικής ρητορείας και αποτελεί μια συνήθη πρακτική. Η συγκέντρωση πληροφοριών σχετικά με εγκληματολογικά στοιχεία είναι περιορισμένη, σε αντίθεση με την συχνή αναφορά στα στατιστικά δεδομένα για να υποστηριχθεί η αξιοπιστία και η εγκυρότητα του δημόσιου λόγου. Οι πληροφορίες που παρέχονται συγκεντρώνονται στο εισαγωγικό μέρος των εκθέσεων της ΕΣΥΕ, δημιουργώντας σύγχυση παρά

ενισχύοντας την εικόνα γύρω από το θέμα της καταγραφής των ελληνικών στατιστικών δεδομένων²⁹.

Στη χώρα μας, οι επίσημες στατιστικές συλλέγονται από τους φορείς που ασκούν τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο, οι οποίοι αποτελούν την κύρια και μοναδική πηγή για τη μελέτη των δεικτών της εγκληματικότητας. Ορισμένα από τα δεδομένα που περιλαμβάνονται στην ετήσια Στατιστική Επετηρίδα της Ελληνικής Αστυνομίας προέρχονται από στοιχεία που αποστέλλει η ΕΣΥΕ για δημοσίευση, με τίτλο Στατιστική Αδικημάτων - διαπραχθέντων αδικημάτων. Η βασική διαφορά είναι η ενοποίηση ορισμένων κατηγοριών.

Στην Αστυνομική Στατιστική, ο χαρακτηρισμός κάθε εγκλήματος καθορίζεται από την αστυνομική υπηρεσία που διεξάγει την προανάκριση και αναφέρεται στη διάπραξη ενός ή περισσότερων αδικημάτων. Αυτό συμβαίνει ανεξάρτητα από το αν το αδίκημα αλλάξει αργότερα κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, γεγονός που αποτελεί ένα από τα μειονεκτήματα της αξιοπιστίας της Αστυνομικής Στατιστικής. Ο χαρακτηρισμός της πράξης μπορεί να είναι λανθασμένος, και οποιαδήποτε αλλαγή στη συνέχεια δεν καταγράφεται στα επίσημα στατιστικά δεδομένα. Αυτό μπορεί να αλλοιώσει την πραγματικότητα, ειδικά σε περιπτώσεις σύγχρονων μορφών εγκληματικότητας, όπως το ηλεκτρονικό ή το οικονομικό έγκλημα. Επίσης, όταν σε μια υπόθεση-προανάκριση εντοπίζονται περισσότερα από ένα εγκλήματα με τους ίδιους δράστες και τα ίδια θύματα, τότε καταγράφεται ως ένα μόνο έγκλημα, αυτό που επισύρει τη βαρύτερη ποινή³⁰.

Ο όρος «σκοτεινός αριθμός» αναφέρεται στον αριθμό των εγκλημάτων που δεν έχουν ερευνηθεί, κυρίως για κοινωνικούς λόγους, και δεν έχουν καταγγεληθεί. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το έγκλημα του βιασμού, του οποίου ο σκοτεινός αριθμός φαίνεται να είναι ιδιαίτερα μεγάλος είτε λόγω μη καταγγελίας των θυμάτων, είτε λόγω μη εξιχνίασης του εγκλήματος³¹.

Κατά τον Φαρσεδάκη, τα προβλήματα αξιοπιστίας και οι ανακρίβειες στις εγκληματολογικές στατιστικές, ειδικότερα αυτές που γίνονται από την αστυνομία, οφείλονται στους εξής παράγοντες:

- Την αδιαφορία και το δεκασμό,
- Την άγνοια, τη λανθασμένη ερμηνεία και την εσφαλμένη κατηγοριοποίηση της πράξης,
- Την κοινωνικοοικονομική θέση του δράστη και του θύματος³².

²⁹ ό.π. Ροϊνιώτη, Ε., 2009, σελ. 41-52.

³⁰ ό.π. Καλίτσης, Θ., 2009, σελ. 103, 106.

³¹ ό.π. Ροϊνιώτη, Ε., 2009, σελ. 55.

³² ό.π. Καλίτσης, Θ., 2009, σελ. 107.

Όσον αφορά τη γυναικεία εγκληματικότητα, ο σκοτεινός αριθμός περιλαμβάνει αδικήματα που σχετίζονται με το γάμο και την οικογένεια, καθώς και εγκλήματα του λευκού κολάρου, το βιασμό και τη σεξουαλική παρενόχληση.

Η διερεύνηση αυτού του σκοτεινού αριθμού έχει απασχολήσει πολλούς ερευνητές και έχει αμφισβητήσει παλαιότερες αντιλήψεις σχετικά με την έννοια του εγκλήματος. Έτσι, η σωστή κατανόηση της πραγματικής έννοιας του εγκλήματος είναι κρίσιμη για την εξαγωγή αξιόπιστων πρωτογενών δεδομένων, τα οποία, όταν αναλυθούν, θα αντικατοπτρίζουν την κοινωνική πραγματικότητα³³.

Μία ακόμη αιτία που αξίζει να αναφερθεί είναι η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού στους επίσημους φορείς κοινωνικού ελέγχου, οι οποίοι διεξάγουν τις στατιστικές αναλύσεις που σχετίζονται με την ακριβή τήρηση, τον έλεγχο και την επεξεργασία των στοιχείων εγκληματικότητας. Ειδικότερα, η Αστυνομία εστιάζει κυρίως στον κατασταλτικό της ρόλο, περιορίζοντας την προσοχή της στον προληπτικό ρόλο.

Η Αστυνομία λειτουργεί ως μια γραφειοκρατική οργάνωση που δέχεται έντονες πιέσεις από την κοινωνία και το πολιτικό κράτος, γεγονός που επηρεάζει την αποτελεσματικότητα του έργου της. Τα προβλήματα αξιοπιστίας και ανακρίβειας στις εγκληματολογικές στατιστικές οφείλονται, σε κάποιο βαθμό, σε ανθρώπινα λάθη από αυτούς που επιμελούνται και διατηρούν τα στατιστικά δεδομένα, καθώς και στην άσκηση διακριτικής ευχέρειας από τους φορείς κοινωνικού ελέγχου³⁴. Τα στατιστικά δεδομένα επηρεάζονται από τρεις τύπους προκαταλήψεων: πρώτον, την επιστημονική προκατάληψη, η οποία σχετίζεται με το επιστημολογικό μοντέλο που χρησιμοποιείται για την ταξινόμηση και κατηγοριοποίηση των αδικημάτων, δεύτερον, τη συστημική προκατάληψη, που αφορά τα σφάλματα που προκύπτουν μεταξύ του πραγματικού γεγονότος και αυτού που έχει καταγραφεί και τέλος, υπάρχει η απάτη του υπολογιστή, όπου είναι δύσκολο να καθοριστεί αν τα σφάλματα στην κατηγοριοποίηση των αδικημάτων, των δραστών και των ποινών οφείλονται σε κακή διαχείριση ή σχετίζονται με τη διαδικασία ποινικής δίωξης, λόγω της χρήσης υπολογιστών. Ο σκοτεινός αριθμός των αδικημάτων αναδεικνύει τις παραδοσιακές μορφές εγκληματικότητας, οι οποίες διαφέρουν κυρίως στα χαρακτηριστικά τους από τις σύγχρονες μορφές³⁵.

Τέλος, παρά την αύξηση της γυναικείας εγκληματικότητας, ειδικά από τη στιγμή που οι γυναίκες εισήλθαν στην αγορά εργασίας, είναι σημαντικό να ληφθεί υπόψη ότι ένα σημαντικό ποσοστό εγκλημάτων που διαπράττονται από άνδρες κατά γυναικών, όπως οι σωματικές βλάβες, οι

³³ ό.π. Ροϊνιώτη, Ε., 2009, σελ. 56.

³⁴ ό.π. Καλίτσης, Θ., 2009, σελ. 107- 108.

³⁵ Τσίγκανου, Ι. (2016). Η στατιστική αποτύπωση του εγκληματικού φαινομένου στη σύγχρονη Ελλάδα., Ανακτήθηκε τελευταία στις 15 Οκτωβρίου 2024, από theartofcrime.gr

αιμομιξίες και οι βιασμοί, παραμένει αόρατο για τις αρχές (σκοτεινός αριθμός). Αυτό συμβαίνει διότι οι γυναίκες συχνά διστάζουν να καταγγείλουν αυτά τα εγκλήματα, φοβούμενες τον κοινωνικό διασυρμό ή πιθανώς αντίποινα από τους δράστες, ιδιαίτερα όταν αυτοί ανήκουν στην οικογένεια³⁶.

Συμπερασματικά, η επιστημονική εγκυρότητα της μεθόδου στατιστικής απεικόνισης είναι ωφέλιμη για την πολιτεία και τις πολιτικές της. Οι αλλαγές στο εγκληματικό φαινόμενο και οι διακυμάνσεις στα διάφορα αδικήματα δείχνουν την αποτελεσματικότητα των κρατικών κατασταλτικών μηχανισμών, των νέων νομοθεσιών και των προληπτικών μέτρων κατά της εγκληματικότητας. Οι αιτίες που αποκαλύπτουν τον σκοτεινό αριθμό των στατιστικών απεικονίσεων σχετίζονται με τον ανθρώπινο παράγοντα. Έτσι, τα στατιστικά δεδομένα αποτελούν τον τελευταίο κρίκο σε μια αλυσίδα που εξαρτάται κυρίως από το κράτος, το οποίο είναι το μόνο ικανό να περιορίσει και να εξαλείψει τους παράγοντες που οδηγούν στην παραποίηση των στατιστικών απεικονίσεων, προκειμένου να κατανοηθούν καλύτερα οι εγκληματικές τάσεις και να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά.

³⁶ Συκιώτου Α., (2009), Έμφυλη εγκληματικότητα: Μια απόπειρα κριτικής προσέγγισης., στο: Ν. Κουράκης (επιμ.), Έμφυλη Εγκληματικότητα. Ποινική και Εγκληματολογική προσέγγιση του φύλου, σ.σ. 81-365, 2η έκδ. Αθήνα-Κομοτηνή: Α. Σάκκουλα.

Κεφάλαιο 2ο

Θεωρητικές προσεγγίσεις της γυναικείας εγκληματικότητας

Τόσο βιβλιογραφικά, όσο και ερευνητικά είναι φανερό πως η γυναικεία εγκληματικότητα αποτελεί ένα ζήτημα το οποίο δεν έχει διερευνηθεί και μελετηθεί αρκετά από τις διάφορες επιστήμες, όπως είναι η κοινωνιολογία, η εγκληματολογία και η ψυχολογία που μελετούν το έγκλημα, σε αντίθεση με την ανδρική εγκληματικότητα η οποία μελετάται συνεχώς και πάνω σε αυτήν πολλές φορές, γίνεται προσπάθεια να εξηγηθεί η γυναικεία εγκληματική συμπεριφορά. Αυτό επιβεβαιώνεται και από την K. S. Williams (1991)³⁷, σύμφωνα με την οποία, όταν γίνονταν αναφορές στη γυναικεία εγκληματικότητα, αυτές ήταν σύντομες και η εξήγηση τους βασιζόταν σε θεωρίες που σχετίζονται με την εγκληματική ζωή των ανδρών.

Ωστόσο, από τη στιγμή που το εγκληματικό φαινόμενο στο σύνολο του είναι επικίνδυνο και απειλεί την ισορροπία της κοινωνίας, το επιστημονικό ενδιαφέρον θα έπρεπε να στρέφεται στην εγκληματική δράση και των δύο φύλων και όχι να υπερτερεί εκείνη των ανδρών³⁸.

Πιο συγκεκριμένα, ο D. Cressey³⁹ υπογραμμίζει πως το φύλο έχει σημαντικό ρόλο στη διάκριση των εγκληματιών και μη εγκληματιών και η E. Leonard⁴⁰ τονίζει πως ο παράγοντας “φύλο” είναι σημαντικός για την κατανόηση τόσο της γυναικείας, όσο και της ανδρικής εγκληματικότητας⁴¹. Και παρότι το εγκληματικό φαινόμενο στο σύνολο του, αποτελείται από κοινωνικούς παράγοντες με ψυχολογικό, πάντα, αντίκτυπο, στην περίπτωση της γυναικείας εγκληματικότητας, οι αρχικές έρευνες εστίασαν την προσοχή τους στις βιολογικές διαφορές του γυναικείου φύλου από το ανδρικό⁴², καθώς οι γυναίκες ήταν ανέκαθεν μυϊκά ασθενέστερες και αυτό δεν ευνοούσε στην διάπραξη βίαιων εγκλημάτων⁴³. Η ίδια αντίληψη συνεχίστηκε, ακόμα και με την κυριαρχία της κοινωνιολογίας στην εγκληματολογία, καθώς η βιολογική εξήγηση είχε αρκετούς υποστηρικτές, οι οποίοι παρέβλεψαν, φυσικά, τους κοινωνικούς παράγοντες⁴⁴.

³⁷ Νικολαΐδης, Π., “Γυναίκα, κοινωνία και έγκλημα στην Κύπρο”, Ποινική Δικαιοσύνη, τεύχ. 76, 2004, σ. 1422.

³⁸ Φωτάκης, Ε., Ε., Η εγκληματούσα γυναίκα. Μελέτη ψυχολογική, κοινωνιολογική και εγκληματολογική, Αθήνα, Ι. Ν. Ζαχαρόπουλος, 1939, σ. 1.

³⁹ Cressey, D., “Delinquency, Crime and Differential Association, Χάγη, M. Nijhof, 1964, σ. 53.

⁴⁰ Leonard, E., “Women, Crime and Society, Ν. Υόρκη - Λονδίνο, Longman, 1982, σ. 193.

⁴¹ Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α., “Οι ιδιαιτερότητες της γυναικείας εγκληματικότητας. Μία απόπειρα εξήγησής της”, στο: Αφιέρωμα στη μνήμη Ηλίας Δασκαλάκη, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 1991, σ. 85.

⁴² ό.π. Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 147.

⁴³ Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α., “Παραδόσεις Εγκληματολογίας Α”, Αθήνα, Σάκκουλας, 1979, σ. 64.

⁴⁴ ό.π. Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 148.

Στην υπερίσχυση της βιολογικής εξήγησης της γυναικείας εγκληματικότητας, συνέβαλαν και δύο ακόμη παράγοντες. Πρώτον, στην εποχή που μελετήθηκε αρχικά η γυναικεία εγκληματικότητα υπερετερούσαν οι βιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου εν γένει (η εποχή που ο Lombroso έγραψε το πρώτο σύγγραμμα για την γυναικεία εγκληματικότητα)⁴⁵ κι έπειτα ακολούθησε η βιοψυχχαναλυτική θεώρηση του Freud σχετικά με τη γυναικεία βιοψυχική προσωπικότητα όπου “η βιοανατομία αποτελεί πεπρωμένο”⁴⁶. Δεύτερον, παρατηρήθηκε ότι η γυναικεία εγκληματικότητα παρέμενε ίδια, τόσο διαχρονικά, όσο και διαχωρικά, παρόλο που υπήρχαν διαφορές τόσο κοινωνικά - οικονομικά, όσο και πολιτικά, οδηγώντας στο συμπέρασμα ότι η γυναικεία εγκληματικότητα συνδέεται άμεσα με τη φύση της γυναίκας και τη βιολογική της υπόσταση, εξού και η τόσο μικρή εγκληματικότητα, σε σύγκριση με την ανδρική. Η παραπάνω αντίληψη και πεποίθηση διατηρήθηκε μέχρι και την αρκετά σύγχρονη εποχή, παρά τον γεγονός ότι η κοινωνιολογική άποψη επικρατούσε στην εγκληματολογία⁴⁷.

Οι παραπάνω θεωρήσεις κλονίστηκαν, με την εισχώρηση των φεμινιστικών αντιλήψεων της Simone de Beauvoir η οποία με το έργο της “Το δεύτερο φύλο”, απέδειξε πως η γυναίκα γίνεται και δεν γεννιέται και άρα τα χαρακτηριστικά της γυναικείας προσωπικότητας είναι επίκτητα⁴⁸ και δημιουργούνται μέσα από τη θέση που της έχει δοθεί στην κοινωνία, ως ανθρώπου δεύτερης κατηγορίας, που υπάρχει για να εξυπηρετεί τον άνδρα, εξαρτάται από αυτόν και άρα του οφείλει υποταγή⁴⁹.

Βέβαια, όταν μιλάμε για τις διαφοροποιήσεις των φύλων, θα πρέπει να αναφερθούμε και στους κοινωνικούς παράγοντες, πέρα από τους βιολογικούς, καθώς μεγάλη σημασία έχει η κοινωνική κατασκευή του φύλου, μέσω της οποίας προσδιορίζεται ο ρόλος των φύλων σχετικά με τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα που τους αναλογούν⁵⁰, και άρα την διαφορετική κοινωνικοποίηση που έχει το κάθε φύλο, ξεκινώντας από τα πλαίσια της οικογένειας, το σχολείο και των λοιπών φορέων κοινωνικοποίησης του⁵¹.

⁴⁵ Lombroso, C., Ferrero, W., *La donna delinquente, la prostituta e la donna normale*, Torino, Roux, 1893.

⁴⁶ Freud, S., *The Dissolution of Oedipus Complex*, στη σειρά *Standard Edition of the Complete Psychological Work of S. Freud*, Λονδίνο, 1924, T. 19, σ. 178.

⁴⁷ Gove, W., *The Effect of Age and Gender on Deviant Behavior: A Biopsycological Perspective*, στο Rossi, A., (Ed.), *Gender and the Life Course*, N. Υόρκη, Aldine, 1985, σ. 115 - 144.

⁴⁸ De Beauvoir, S., *Le second sexe*, Gallimard, 1949, T. 1, σ. 285. Ελληνική, έκδ. Π. Σμυρνιώτη, Αθήνα, 1975, σ. 45, 168, 710.

⁴⁹ ό.π. Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 147-148.

⁵⁰ Αποσπόρη, Ε., *Εγκληματολογική Προσέγγιση του Φύλου*, στο Κουράκης, Ν., Ε., (επιμέλεια-προλεγόμενα), *Έμφυλη Εγκληματικότητα: Ποινική και εγκληματολογική προσέγγιση του φύλου*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2006, σ. 31.

⁵¹ Ζαραφωνίτου, Χ., 2023, σ. 114.

Τέλος, θα ήταν λάθος να μην αναφερθούμε στην γυναικεία χειραφέτηση, από τη δεκαετία του 1960 και μετά, καθώς μέσω της αυξημένης συμμετοχής των γυναικών στις διάφορες κοινωνικές δραστηριότητες, προέκυψε και η αύξηση της συμμετοχής τους στην εγκληματικότητα, τόσο ως δράστες, όσο και ως θύματα⁵².

2.1 Βιολογικές και βιοψυχολογικές προσεγγίσεις

Ο βιολογικός ντετερμινισμός αποτέλεσε σημαντικό άξονα ερμηνείας της γυναικείας εγκληματικότητας, διαχωρίζοντας την, φυσικά, από την ανδρική. Τα θεμέλια αυτής της βιολογικής ερμηνείας τέθηκαν από την Ιταλική Θετική Σχολή, η οποία είχε ως στόχο να επιβεβαιώσει την υπόθεση του Lombroso ότι ο εγκληματίας είναι ένας εκφυλισμένος τύπος ανθρώπου. Σύμφωνα με τους Lombroso και Ferrero η κλασική μορφή εγκληματικότητας δεν ταιριάζει στη γυναίκα και γι' αυτό αντικαθίσταται από την πορνεία η οποία, σύμφωνα με τους ίδιους, ταιριάζει στη "γυναικεία φύση"⁵³.

Υποστήριξαν πως η μητρότητα είναι ο λόγος δημιουργίας της γυναίκας, η οποία στερείται φαντασίας, φυσικής δύναμης και θάρρους, στοιχεία απαραίτητα για τη διάπραξη ενός εγκλήματος. Υποστήριξαν, επίσης, πως οι γυναίκες που εγκληματούν πηγαίνουν ενάντια στη φύση τους και αποτελούν βιολογικά ανώμαλα όντα, τα οποία ενδεχομένως να είναι πιο επικίνδυνα, ακόμα κι από τους άνδρες εγκληματίες⁵⁴.

Ο Lombroso θεωρεί ότι μια γυναίκα είναι φυσιολογική όταν επιδεικνύει αγάπη προς τα παιδιά της και αποδοχή των μητρικών της υποχρεώσεων, ηρεμία, υποταγή, καθώς και απουσία σεξουαλικής επιθυμίας. Υποστηρίζει πως αν κάποιο από τα παραπάνω απουσιάζει, τότε υπάρχει πιθανότητα μια γυναίκα να είναι εγκληματίας⁵⁵.

Στο έργο τους "The female offender" (1895) ερεύνησαν την γυναικεία εγκληματικότητα, μετρώντας τα κρανία και τα οστά γυναικών που είχαν διαπράξει εγκλήματα, καθώς και εκδιδομένων γυναικών και μελέτησαν τη συμπεριφορά τους από τις ιστορίες της ζωής τους και την εμφάνισή τους, από φωτογραφίες. Υποστήριξαν πως τα στίγματα του αταβιστικού εκφυλισμού των γυναικών ήταν πολύ λιγότερα από των ανδρών και κατέληξαν στο συμπέρασμα

⁵² ό.π. Ζαραφωνίτου, Χ..., 2023, σ. 114.

ό.π. Κουράκης, Ν., Ε., 2006, σ. 15-30, με τις συμβολές των Αποσπόρη, Ε., Συκιώτου, Α., Μηλιώνη, Φ.

⁵³ Lombroso, C., Ferrero, W., Das Weib als Verbrecherin und Prostituierte, Hamburg, 1984, κεφ. 2, σελ. 199 επ.

⁵⁴ Yotopoulos - Marangopoulos, A., The Peculiarities of Female Criminality and their Causes. A Human Rights Perspective, Hesperia, London, 1992, σελ. 82 επ.

⁵⁵ Young, A., Criminology and the Question of Feminism, in: Young, A. (ed.) Imaging Crime: Textual Outlaws and Criminal Conversations, London, Sage Publications, 1996, pp. 29-30.

ότι οι γυναίκες εγκληματίες είναι πολύ λιγότερες σε σχέση με τους άνδρες⁵⁶. Ο Lombroso και ο Ferrero ουσιαστικά αναφέρθηκαν στις ιδέες που επικρατούσαν για τις γυναίκες τον 19ο αι., και όχι στις ίδιες τις γυναίκες και την εγκληματική τους συμπεριφορά, βασιζόμενοι στην κοινωνική θέση των γυναικών και την ηθική της εποχής τους, η οποία κατέταξε τις γυναίκες σε ομαλές και “παθολογικές”, ανάλογα με την προσαρμοστικότητα και την υποταγή που έδειχναν⁵⁷.

Σε παρόμοιες θεωρητικές αντιλήψεις κινήθηκαν και οι Thomas (1923) και Wulffen (1923) συνδέοντας άμεσα την γυναικεία σεξουαλικότητα με την εγκληματική δραστηριότητα.

Ο Wulffen συγκεκριμένα υποστήριξε πως “η παθητικότητα της γυναίκας στον σεξουαλικό τομέα την προστατεύει από το έγκλημα”⁵⁸, εξηγώντας έτσι, τον χαμηλό δείκτη γυναικείας εγκληματικότητας⁵⁹.

Ο Thomas⁶⁰, στο βιβλίο του “Unadjusted Girl” μελέτησε κάποιες περιπτώσεις γυναικών απ’ όπου προέκυψε και η θεωρία του σχετικά με τη γυναικεία εγκληματικότητα η οποία βασίστηκε, όπως και με τους προηγούμενους, στην φυσική διαφοροποίηση των γυναικών από τους άνδρες, η οποία ανταποκρινόταν στο ενεργητικό και το “παθητικό” υποκείμενο⁶¹.

Ο Pollak⁶² επηρεασμένος από τα θεωρητικά και αμιγώς κοινωνιολογικά ρεύματα της εποχής του, επιχειρεί, με τη σειρά του, μια κοινωνιολογική ερμηνεία της γυναικείας εγκληματικότητας, μην καταφέρνοντας, ωστόσο, να την διαχωρίσει από τα βιολογικά χαρακτηριστικά. Κι έτσι παρότι από την μία πλευρά αναφέρει τους κοινωνικούς παράγοντες (και συγκεκριμένα την επιλεκτική δίωξη των μηχανισμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου) ως εξηγητικούς της γυναικείας εγκληματικότητας, από την άλλη, εξηγεί τις διαφορές της εγκληματικότητας των δύο φύλων, με βιολογικούς όρους, βασιζόμενος στη σωματική αδυναμία των γυναικών, που τις εξαναγκάζει, σύμφωνα με την άποψη του, να περιοριστούν σε πιο ήπιες μορφές εγκληματικότητας και σε λιγότερο βίαιες μεθόδους τέλεσης μιας εγκληματικής πράξης⁶³.

Η προσέγγιση του Pollak μοιάζει περισσότερο ιδεολογική, παρά εμπειρική, καθώς διαφαίνεται η θέση του ενάντια στο γυναικείο φύλο, υποστηρίζοντας πως “η γυναικεία απάτη [...] είναι [...] μια

⁵⁶ Lombroso, C., Ferrero, W., *The Female Offender*, New York, Appleton, 1916, σ. 107.

⁵⁷ Μαυρή, Μ., *Γυναικεία εγκληματικότητα* (:), *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, τ. 68 Α, 1988, σ. 151-152.

⁵⁸ Νόβα - Καλτσούνη, Χ., *Η εγκληματική δραστηριότητα της γυναίκας*, *Ελληνική Επιθεώρηση εγκληματολογίας*, τ. 3-4, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1989, σελ. 178.

⁵⁹ Wulffen, E., *Das Weib als Sexualverbrecherin*, P. Langenscheidt, Berlin, 1923, σελ. 26 επ.

⁶⁰ Thomas, W., I., *The Unadjusted Girl*, New York, Harper & Row, 1923.

⁶¹ ό.π. Μαυρή, Μ., *Γυναικεία εγκληματικότητα* (:),..., 1988, σ. 152.

⁶² Pollak, O., *The Criminality of Women*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1950.

⁶³ ό.π. Νόβα - Καλτσούνη, Χ.,..., 1989, σελ. 178.

κοινωνικά διαμορφωμένη μορφή συμπεριφοράς [...]”⁶⁴. Συνεχίζει, υποστηρίζοντας πως οι γυναίκες έχουν μάθει να υποκρίνονται, καθώς η κοινωνία τις αναγκάζει σε αυτό, αναφερόμενος στα κοινωνικά ταμπού γύρω από την βιολογική υπόσταση των γυναικών (έμμηνος ρύση, εμμηνόπαυση, εγκυμοσύνη κλπ), μην λαμβάνοντας, βέβαια, υπόψιν του τις ηθικές, κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές που γίνονται γύρω του⁶⁵.

Προσπάθειες εξήγησης της γυναικείας εγκληματικότητας, αποπειράθηκαν να γίνουν και μέσα από θεωρίες σχετικά με χρωμοσωματικούς και ορμονικούς παράγοντες.

Τη μελέτη για τη σχέση μεταξύ χρωμοσωμάτων και επιθετικότητας την ξεκίνησε ο Mendel⁶⁶ το 19ο αιώνα, ο οποίος άρχισε την έρευνα του με την υπόθεση ότι η επιθετικότητα συνδέεται με ένα εσφαλμένο ζεύγος χρωμοσωμάτων, που είναι υπεύθυνο για τον καθορισμό του φύλου.

Το φύλο καθορίζεται από ένα συνδυασμό χρωμοσωμάτων, όπου οι γυναίκες έχουν XX και οι άνδρες XY. Στην έρευνα του, ωστόσο, παρουσιάστηκαν και πιο σπάνιοι συνδυασμοί, όπως XYY, XXY ή XXX, με αποτέλεσμα να γίνει σύνδεση αυτής της ανωμαλίας, με την επιθετικότητα⁶⁷.

Οι Cowie, Cowie και Slater⁶⁸, υποστήρξαν πως οι γυναίκες εγκληματίες διαθέτουν το χρωμόσωμα Y, προκειμένου να εξηγήσουν την γυναικεία εγκληματικότητα, ωστόσο αυτή η χρωμοσωμική ανωμαλία βρισκόταν πολύ σπάνια στις γυναίκες εγκληματίες.

Αναφορικά με τους ορμονικούς παράγοντες, η ορμόνη τεστοστερόνη που βρίσκεται κατά κύριο λόγο στους άνδρες, φαίνεται να ευθύνεται για την επιθετική συμπεριφορά, σε αντίθεση με τις γυναικείες ορμόνες⁶⁹, και γι’ αυτό η γυναικεία εγκληματικότητα είναι ποσοτικά μικρότερη, αλλά και ηπιότερη σε σχέση με την ανδρική. Βέβαια, πολλοί ερευνητές (M. Mead (1935), B. Lloyd & J. Archer (1976), D. A. Hamburg & D. T. Lunde (1967) κ.α.⁷⁰) κρίνουν την παραπάνω εξήγηση της επιθετικότητας, ανεπαρκή.

Τις δεκαετίες 1970-1980 υπήρξε μια διεθνής αύξηση της γυναικείας εγκληματικότητας, αναζωπυρώνοντας το ενδιαφέρον των επιστημόνων σχετικά με τις ορμονικές διακυμάνσεις, κυρίως εξαιτίας δύο βασικών παραγόντων. Ο πρώτος παράγοντας αφορούσε μια σειρά από δίκες γυναικών που είχαν διαπράξει εγκλήματα βίας, με τις γυναίκες να λαμβάνουν επιεικείς ποινές,

⁶⁴ ό.π. Pollak, O., *The Criminality of Women...*, 1950, σελ. 11-12.

⁶⁵ ό.π. Μαυρή, Μ., *Γυναικεία εγκληματικότητα (;)...*, 1988, σ. 154.

⁶⁶ Leaute, J., *Criminologie et science pénitentiaire*, Paris, PUF, 1972, σελ. 447.

⁶⁷ ό.π. Ζαραφωνίτου, Χ., 2023, σελ. 93-94.

⁶⁸ ό.π. Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α..., 1991, σ. 149.

⁶⁹ ό.π. Yotopoulos - Marangopoulos, A..., 1992, σ. 93.

⁷⁰ ό.π. Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α..., 1991, σ. 149-150.

επικαλούμενες το προεμμηνορρυσιακό σύνδρομο⁷¹, και ο δεύτερος παράγοντας αφορούσε την συσχέτιση της Dalton⁷², μεταξύ ορμονικών διαταραχών και γυναικείας εγκληματικότητας, η οποία μέσα από έρευνες και στατιστικές μελέτες άλλων ερευνητών⁷³, διαπίστωσε πως οι γυναίκες που πάσχουν από το παραπάνω σύνδρομο, παρουσιάζουν αλλαγές στη συμπεριφορά τους (από αποτυχία σε εξετάσεις μέχρι απόπειρες αυτοκτονίας κλπ), οδηγώντας στην περαιτέρω διερεύνηση της γυναικείας εγκληματικότητας σε σχέση με τις ορμονικές διακυμάνσεις. Βέβαια, η ερμηνεία της γυναικείας εγκληματικότητας σε βιολογικούς όρους, αποτελεί μία θετικιστική προσέγγιση που εντάσσεται στο βιολογικό ντετερμινισμό, ο οποίος ψάχνει τη σύνδεση μεταξύ βιολογικών χαρακτηριστικών και παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς⁷⁴. Τέτοιου είδους ερμηνείες της γυναικείας εγκληματικότητας, αρχικώς, δεν δύναται να εξηγήσουν και να αναλύσουν τη γυναικεία εγκληματικότητα κι έπειτα, εγείρουν την αντίδραση των φεμινιστικών κινημάτων, καθώς ενισχύουν την ύπαρξη στερεοτύπων για το γυναικείο φύλο, που παρουσιάζεται ως ασταθέστερο σε σχέση με το ανδρικό⁷⁵. Και παρότι έχει αποδειχθεί πως πράγματι οι γυναίκες μπορούν να γίνουν πιο επιθετικές λόγω ορμονικών παραγόντων, αυτό δεν σημαίνει πως δεν μπορούν να ελέγξουν τις πράξεις τους. Η αποδοχή μιας τέτοιας προσέγγισης θα οδηγούσε αφενός σε επιεικέστερη μεταχείριση των γυναικών από το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, αφετέρου, όμως στο στιγματισμό τους. Παρότι, ως επί το πλείστον, η έρευνα γύρω από την γυναικεία εγκληματικότητα στηρίχθηκε στη βιολογική υπόσταση των γυναικών, είτε μέσω των σωματικών χαρακτηριστικών και της σωματικής δύναμης, είτε μέσω των βιολογικών ιδιοτεροτήτων των γυναικών, δεν μπορεί να υπάρξει αιτιολογική σύνδεση ανάμεσα σε αυτά τα βιολογικά χαρακτηριστικά και την εγκληματική συμπεριφορά. Το μόνο που θα μπορούσαμε να πούμε είναι πως οι παραπάνω διαταραχές αποτελούν έναν παράγοντα που σε συνδυασμό με άλλους, θα μπορούσαν να οδηγήσουν στη διάπραξη αδικημάτων⁷⁶.

⁷¹ Τριβιζάς, Ε., Το προεμμηνορρυσιακό σύνδρομο και η γυναικεία εγκληματικότητα, Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, 11-16, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1993-1995, σ. 84

⁷² Dalton, K., Menstruation and acute psychiatric illness, British Medical Journal, 1959, p. 148-149
Dalton, K., Effects of menstruation on school girls weekly work, British Medical Journal 1, 1960a, p. 326-328.
Dalton, K., Menstruation and accidents, British Medical Journal 2, 1960b, p. 1425-1426.

⁷³ ό.π. Τριβιζάς, Ε..., 1993-1995, σ. 70-73.

⁷⁴ ό.π. Τριβιζάς, Ε..., 1993-1995, σ. 84.

⁷⁵ ό.π. Τριβιζάς, Ε..., 1993-1995, σ. 97 επ.
ό.π. Young, A..., 1996, p. 35.

⁷⁶ Χάιδου, Α., Θετικιστική Εγκληματολογία: Αιτιολογικές Προσεγγίσεις του Εγκληματικού Φαινομένου, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996, σ. 271.

Εν κατακλείδι, οι παραπάνω εκδοχές που βασίζονται στις βιολογικές ιδιαιτερότητες τη γυναίκα, δεν ευσταθούν, καθώς δεν λαμβάνονται υπόψιν οι κοινωνικές και ψυχοδυναμικές διαδικασίες που την οδηγούν στην υιοθέτηση του γυναικείου της ρόλου. Πολλές ανθρωπολογικές μελέτες, υποστηρίζουν πως η διαφοροποίηση της ανδρικής από τη γυναικεία προσωπικότητα δεν οφείλεται στις διαφορετικές φυσικές καταβολές, αλλά σε διαφορετικά πρότυπα συμπεριφοράς⁷⁷.

2.2 Ψυχαναλυτικές προσεγγίσεις

Στις ψυχαναλυτικές προσεγγίσεις, η θεωρία του Lombroso για τον εκφυλισμένο άνθρωπο, αντικαθίσταται από την “ψυχοπαθητική” ή “βιοψυχολογική” προσωπικότητα του ατόμου⁷⁸.

Ο Freud αναφέρθηκε στη γυναικεία βιοψυχολογική προσωπικότητα, όπου σύμφωνα με τα λεγόμενα του, η γυναίκα φθονεί τον άνδρα γιατί είναι σεξουαλικά κατώτερη από αυτόν⁷⁹.

Ο εγκληματίας, συχνά, παρουσιάζεται ως ένα άτομο με διαταραγμένη προσωπικότητα και έντονα στοιχεία επιθετικότητας. Όταν η επιστήμη αποτυγχάνει να ανακαλύψει λογικούς εξηγητικούς παράγοντες για την τέλεση ενός εγκλήματος, καταφεύγει στην θεωρία της ψυχοπαθητικής προσωπικότητας, όπου περιγράφει το άτομο ως μοναχικό, αντικοινωνικό, επιθετικό και παρορμητικό, με ασταθείς διαπροσωπικές σχέσεις και αισθήματα αποστέρησης και πάθους που είναι ικανά να το οδηγήσουν στην διάπραξη ενός αδικήματος⁸⁰.

Βέβαια, αρκετοί επιστήμονες άσκησαν έντονη κριτική στη θεωρία της ψυχοπαθητικής προσωπικότητας, όπως η B. Wootton⁸¹, η οποία υποστήριξε πως οι υπέρμαχοι της παραπάνω θεωρίας αδυνατούν να ανακαλύψουν άλλους παράγοντες που να εξηγούν την εγκληματική συμπεριφορά και καλύπτουν την αδυναμία τους αυτή, χρησιμοποιώντας τη θεωρία της ψυχοπαθητικής προσωπικότητας ως εξηγητικού παράγοντα του εγκλήματος⁸².

Κριτική ασκήθηκε και από τους Sutherland & Cressey⁸³ οι οποίοι μέσα από μελέτη που διεξήγαγαν, οδηγήθηκαν στο συμπέρασμα πως η θεωρία της ψυχοπαθητικής προσωπικότητας, δεν ευσταθεί ως παράγοντας εγκληματικότητας⁸⁴.

⁷⁷ ό.π. Χάιδου, Α., 1996, σ. 268.

⁷⁸ ό.π. Νόβα - Καλτσούνη, Χ., 1989, σελ. 179.

⁷⁹ Schneider, H., J., Kriminologie, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1987, p.571.

⁸⁰ ό.π. Ζαραφωνίτου, Χ, 2023, σ. 105.

⁸¹ Wootton, B., Social Science and Social Pathology, London, G. Allen & Unwin Ltd, 1959.

⁸² ό.π. Ζαραφωνίτου, Χ, 2023, σ. 105-106.

⁸³ Sutherland, E., Cressey, D., Criminology, Philadelphia, Lippincott Co, 10η έκδ., 1978.

⁸⁴ ό.π. Ζαραφωνίτου, Χ, 2023, σ. 106.

Σύμφωνα με τα ψυχαναλυτικά ερμηνευτικά μοντέλα της εγκληματικότητας, κοινό στοιχείο αποτελεί η πάλη του “Εγώ”⁸⁵ με τον εαυτό του⁸⁶.

Ουσιαστικά το “Εγώ” και το “Υπερεγώ” είναι δύο μηχανισμοί ελέγχου, που επιβάλλονται στις παρορμητικές επιθυμίες του “Αυτό”. Από την επιτυχή ή όχι επιβολή των μηχανισμών ελέγχου στις επιθυμίες, κρίνεται εάν η συμπεριφορά του ατόμου θα είναι κοινωνικά αποδεκτή ή όχι⁸⁷.

Όταν ένα άτομο αδυνατεί να ελέγξει τις παρορμήσεις του, αυτό υποδηλώνει διαταραχές στην ανάπτυξη και ωρίμανση του “Εγώ”, με αποτέλεσμα να υπάρχουν εσωτερικές συγκρούσεις που είναι πιθανό να οδηγήσουν σε εγκληματική συμπεριφορά⁸⁸.

Ο Kurzeja, παρατηρεί πως “το φροϋδικό Εγώ δεν ήταν τίποτε άλλο από την προβολή αντιλήψεων του φιλελεύθερου κατά κάποιον τρόπο ιδιοκτήτη αστού, ο οποίος ζούσε λίγο-πολύ σε αρμονία με τον κόσμο και τον Αυτοκράτορα του. Ο Freud περιγράφει και ερμηνεύει λοιπόν το αστικό, ήδη υπάρχον Εγώ της εποχής τους. Ένα Εγώ που δεν συγκρούεται με την κοινωνία αλλά με τον εαυτό του”⁸⁹.

Αυτά τα μοντέλα που σκοπό είχαν την ερμηνεία της εγκληματικής συμπεριφοράς εν γένει, χρησιμοποιήθηκαν και για την εξήγηση της γυναικείας εγκληματικότητας, με ιδιαίτερη έμφαση στους παράγοντες εσωτερικών συγκρούσεων, όπως η ταύτιση του κοριτσιού με τη μητέρα και η ερωτική επιθυμία για τον πατέρα του, καθώς και η βιολογική έναρξη της εφηβείας, την οποία, η Koronka, χαρακτηρίζει ως δραματικό γεγονός του κοριτσιού, αγνοώντας ωστόσο κοινωνικούς και πολιτιστικούς παράγοντες⁹⁰.

Αυτού του είδους οι εσωτερικές συγκρούσεις, προκαλούν φόβο και ανασφάλεια που οδηγούν με τη σειρά τους, στην αδυναμία σχέσεων εμπιστοσύνης, με αποτέλεσμα το κορίτσι να απομονώνεται και να αποκτά αρνητική εικόνα για τον εαυτό του. Επακόλουθο των παραπάνω, σύμφωνα με την Koronka, είναι το σοβαρό ψυχικό κόστος, που μπορεί συχνά να συνδεθεί με την εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς, όπως έδειξαν και τα αποτελέσματα ερευνών σε παραβατικά κορίτσια⁹¹.

⁸⁵ Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α., Παραδόσεις Εγκληματολογίας Α', Αθήνα, Σάκκουλας, 1979, σ. 131 επ.

⁸⁶ Kurzwell, E., A psychoanalytic feminism. Implications for sociological theory, in: Wallace, A., (ed.), Feminism and sociological theory, London, Sage Publications, 1989, pp. 82 επ.

⁸⁷ ό.π. Νόβα - Καλτσούνη, Χ..., 1989, σελ. 179.

⁸⁸ Moser, T., Jugendkriminalität und Gesellschaftsstruktur, Frankfurt/Main, 1971, κεφ. VI, VII.

⁸⁹ Kurzeja, D., Jugendkriminalität und Verwahrlosung, Giessen, 1976, σελ. 175.

⁹⁰ Koronka, G., The Adolescent Girl in Conflict, New Jersey, 1966.

⁹¹ ό.π. Νόβα - Καλτσούνη, Χ..., 1989, σελ. 180.

Η Epstein⁹², κινούμενη στην ίδια περίπτωση κατεύθυνση, ερμηνεύει την παραβατική συμπεριφορά του κοριτσιού ως αποτέλεσμα της αδυναμίας του να ταυτιστεί με έναν κοινωνικό ρόλο, οδηγώντας σε ένα ανώριμο Εγώ, το οποίο βρίσκεται σε μόνιμη σύγκρουση με τον εαυτό του. Βέβαια, όπως σε όλα τα ψυχαναλυτικά μοντέλα, έτσι και στο παρόν, δεν γίνεται αναφορά στις κοινωνικές συνθήκες και μεταβολές που ουσιαστικά καθορίζουν και τροφοδοτούν αυτή τη σύγκρουση⁹³.

Οι ψυχαναλυτικές προσεγγίσεις έχουν δεχτεί έντονη κριτική διότι δεν λαμβάνουν υπόψη τους, τους διάφορους κοινωνικούς και πολιτιστικούς παράγοντες στη μελέτη για τη γυναικεία εγκληματικότητα, καθώς και γιατί έχουν μεθοδολογικά σφάλματα σε σχέση με την επιλογή του δείγματος και των ομάδων ελέγχου. Επίσης, υποστηρίζουν πως η εγκληματική συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα ψυχικών διαταραχών, παραβλέποντας όμως την αντίστροφη υπόθεση: ότι η αποδοχή του ρόλου του εγκληματία, αλλά και ο εγκλεισμός του στο σωφρονιστικό κατάστημα μπορούν να οδηγήσουν στην διαταραχή της ψυχικής ισορροπίας του ατόμου⁹⁴.

2.3 Θεωρητικές προσπάθειες απαγκίστρωσης από τις βιολογικές προσεγγίσεις

Οι Thomas και Pollak, παρότι υποστήριξαν ένθερμα τη βιολογική προσέγγιση της γυναικείας εγκληματικότητας, έκαναν και μια προσπάθεια από κοινωνιολογική οπτική. Ο Pollak συγκεκριμένα αναφέρθηκε στα διαφορετικά πρότυπα συμπεριφοράς με τα οποία κοινωνικοποιούνται τα φύλα, καθώς και στην αυξημένη καταπίεση που υφίστανται οι γυναίκες στην κοινωνία, εξαιτίας αυτών των προτύπων. Δέχεται πως η αυξημένη καταπίεση μπορεί να αποτελεί εγκληματογόνο παράγοντα και αναγνωρίζει τη σημασία των κοινωνικών παραγόντων, υποστηρίζοντας ωστόσο, το 1950, ότι η αύξηση της ελευθερίας και η μείωση της καταπίεσης των γυναικών, τους έδωσε τη δυνατότητα να αναλάβουν νέους ρόλους που ενδεχομένως να τους δίνουν ευκαιρίες να συμμετέχουν στο έγκλημα⁹⁵.

Επίσης, υποστήριξε, αφενός πως η γυναικεία εγκληματικότητα έχει υποτιμηθεί και αφετέρου ότι είναι ακαταδίωκτη από τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο, λόγω του μεγάλου σκοτεινού αριθμού εγκληματικότητας, με το ενδεχόμενο να είναι ανάλογη με την ανδρική και να κατέχει ένα εξίσου μεγάλο ποσοστό εγκληματικότητας⁹⁶. Στο έργο του “The criminality of women” κάνει μία προσπάθεια κοινωνιολογικής ερμηνείας της γυναικείας εγκληματικότητας, χωρίς όμως να τη

⁹² Epstein, E., M., The Self-Concept of the Delinquent Female, στο: Smith College Studies in Social Work 32/1962, σελ. 220-224.

⁹³ ό.π. Νόβα - Καλτσούνη, Χ..., 1989, σελ. 180.

⁹⁴ ό.π. Νόβα - Καλτσούνη, Χ..., 1989, σελ. 180.

⁹⁵ ό.π. Pollak, O., The Criminality of Women..., 1950.

⁹⁶ ό.π. Μαυρή, Μ., Γυναικεία εγκληματικότητα (:), 1988, σ. 153.

διαχωρίζει πλήρως από το βιολογισμό, καθώς αποδίδει μεν το χαμηλό ποσοστό της γυναικείας εγκληματικότητας σε κοινωνικούς παράγοντες (ευνοϊκότερη μεταχείριση από τα όργανα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου⁹⁷), ερμηνεύει δε τις ποιοτικές διαφοροποιήσεις των δύο φύλων σε βιολογικούς παράγοντες. Λόγω του είδους των εγκλημάτων που διαπράττει μια γυναίκα (συνηθέστερα μικροκλοπές που δεν καταγγέλλονται⁹⁸), το χαμηλό ποσοστό γυναικείας εγκληματικότητας αποδίδεται στην φυσική αδυναμία της⁹⁹. Επίσης, η ικανότητα της να εξαπατά της επιτρέπει να μην γίνεται αντιληπτή, κάτι που ταιριάζει με τη φύση της, σύμφωνα με τον συγγραφέα, καθώς οι γυναίκες είναι πιο ύπουλες από τους άνδρες και έχουν μάθει να υποκρίνονται¹⁰⁰. Παράλληλα ο “ιπποτισμός” που δείχνουν οι διωκτικές αρχές απέναντι στις γυναίκες κρατά τα επίπεδα εγκληματικότητας χαμηλά, συμβάλλοντας σε αυτό βέβαια και ο τρόπος συμμετοχής των γυναικών στις εγκληματικές πράξεις, καθώς αποτελούν το συνεργό ή ηθικό αυτουργό και δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί η συμμετοχή τους στην εγκληματική ενέργεια¹⁰¹. Μία έρευνα¹⁰² σχετικά με την διαφορετική αντιμετώπιση ανδρών και γυναικών από το Σ.Α.Π.Δ έδειξε ότι οι γυναίκες ευνοούνται περισσότερο και παρόλο που οι γυναίκες διαπράττουν λιγότερα εγκλήματα, οι επίσημες στατιστικές υπερβάλλουν αυτή τη διαφορά. Επίσης, διαπράττουν διαφορετικά είδη εγκλημάτων, και σε πολλές περιπτώσεις, λαμβάνουν πιο ήπιες ποινές σε σχέση με τους άνδρες, ακόμα και για σοβαρά αδικήματα¹⁰³.

Ουσιαστικά, ο Pollak¹⁰⁴ χαρακτηρίζει την γυναικεία εγκληματικότητα ως “καλυμμένη” εγκληματικότητα ή με “καλυμμένο χαρακτήρα”¹⁰⁵, λόγω του σκοτεινού αριθμού της. Οι γυναίκες δεν εμπλέκονται συχνά στο ποινικό σύστημα, καθώς σπάνια ανακαλύπτονται και διώκονται, αφενός λόγω της ικανότητας τους να ψεύδονται¹⁰⁶, να χρησιμοποιούν τους άνδρες και να

⁹⁷ Kaizer, G., Kriminologie. Ein Lehrbuch, C.F. Muller Verlag, Heidelberg, Karlsruhe, 1980, σ. 154.

⁹⁸ ό.π. Χάιδου, Α..., 1996, σ. 267.

⁹⁹ ό.π. Νόβα - Καλτσούνη, Χ..., 1989, σελ. 178.

¹⁰⁰ ό.π. Νόβα - Καλτσούνη, Χ..., 1989, σελ. 178.

ό.π. Μαυρή, Μ., Γυναικεία εγκληματικότητα (;)..., 1988, σ. 153.

¹⁰¹ ό.π. Pollak, O..., 1950.

ό.π. Νόβα - Καλτσούνη, Χ..., 1989, σελ. 178.

ό.π. Χάιδου, Α..., 1996, σ. 267.

¹⁰² Hedderman, C., Hough, M., & Great Britain Home Office Lunar House Room 1834B 40 Wellesley Road Croydon Surrey CR0 9YD. (1994). Does the Criminal Justice System Treat Men and Women Differently?

¹⁰³ Δες επίσης: Doerner, J. K., & Demuth, S. (2012). Gender and Sentencing in the Federal Courts: Are Women Treated More Leniently? Criminal Justice Policy Review, 25(2), 242-269. (Original work published 2014)

¹⁰⁴ Jones, A., Women who kill, New York, Fawcett Columbine, 1980, p. 7 επ.

¹⁰⁵ ό.π. Χάιδου, Α..., 1996, σ. 267.

¹⁰⁶ ό.π. Φωτάκης, Ε., Ε..., 1939, σ. 99 επ.

υποκινούν πολλά από τα εγκλήματα για τα οποία στο τέλος τιμωρούνται εκείνοι, και αφετέρου λόγω του “ιπποτισμού” του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης, όπως προαναφέραμε, το οποίο όμως ουσιαστικά, στέκεται τροχοπέδη στη διαπίστωση της σχέσης της γυναίκας με το ποινικό σύστημα.

Παρόμοια ήταν και η προσέγγιση του Thomas (1923,1907)¹⁰⁷ ο οποίος χώρισε των άνδρα και τη γυναίκα σε ενεργητικό και παθητικό υποκείμενο¹⁰⁸. Ο Thomas, όπως και οι Lombroso και Ferrero, συμφωνεί ότι οι άνδρες είναι πιο εξελιγμένοι βιολογικά σε σχέση με τις γυναίκες, ωστόσο διαφέρει τόσο από τους ανωτέρω όσο κι από τον Pollak, καθώς ο ίδιος δεν δείχνει αποστροφή προς τα υπό εξέταση υποκείμενα.

Ο Thomas¹⁰⁹, επηρεασμένος από τον Lombroso έκανε την πρώτη του μελέτη το 1907 με τίτλο “Sex and Society” και ακολούθησε το έργο του με τίτλο “The unadjusted girl” το 1923. Με βάση, λοιπόν, τα λεγόμενα του, η γυναίκα έχει πρωταρχικό της σκοπό και επιθυμία τη δημιουργία οικογένειας, σε αντίθεση με τον άνδρα που επιθυμεί προκλήσεις και περιπέτεια. Συνεπώς, μια γυναίκα που επιθυμεί προκλήσεις και περιπέτεια θα πρέπει όχι να τιμωρηθεί, αλλά να επανενταχθεί και να συμμορφωθεί με όσα επιτάσσει ο ρόλος της, όπου αυτό επιτυγχάνεται σύμφωνα με τον ίδιο, μέσω της κράτησης (χωρίς κάποιο χρονικό όριο) και της ψυχολογικής προσαρμογής.

Ουσιαστικά, οι Thomas και Pollak, όπως και οι Lombroso και Ferrero¹¹⁰, στηρίχθηκαν στην αταβιστική-δαρβινική εξήγηση του φαινομένου της γυναικείας εγκληματικότητας, χωρίς να λάβουν υπόψη τους κοινωνικούς παράγοντες.

Παρόμοιος είναι και ο προσανατολισμός της Koronka, η οποία παρότι προσπαθεί να απαγκιστρωθεί από το βιολογισμό, δε λαμβάνει ούτε εκείνη υπόψη της, το ρόλο των προτύπων συμπεριφοράς, του κοινωνικού ελέγχου, καθώς και των κοινωνικο-οικονομικών και πολιτισμικών συνθηκών που μπορεί να οδηγήσουν στη γυναικεία εγκληματικότητα¹¹¹.

Και οι ευρωπαίοι εγκληματολόγοι, δεν φαίνεται να διαφωνούν με την αμερικανική αντίληψη των Thomas και Pollak, καθώς όλοι υποστηρίζουν πως οι γυναίκες διαφοροποιούνται οντολογικά από τους άνδρες και τα κίνητρα τους για τη διάπραξη εγκλημάτων είναι αντίθετα από εκείνα των ανδρών¹¹².

¹⁰⁷ ό.π. Thomas, W., I..., 1923.

Thomas, W., I., Sex and Society: Studies in the Social Psychology of Sex, University of Chicago Press, 1907.

¹⁰⁸ ό.π. Μαυρή, Μ., Γυναικεία εγκληματικότητα (;)..., 1988, σ. 152.

¹⁰⁹ ό.π. Jones, A..., 1980, p. 5.

¹¹⁰ ό.π. Μαυρή, Μ..., 1988, σ. 151-154.

¹¹¹ ό.π. Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α..., 1991, σ. 152.

¹¹² ό.π. Μαυρή, Μ..., 1988, σ. 154.

Η Koronka προσεγγίζει τον Thomas μέσω της ανάλυσης της για τις συναισθηματικές ανάγκες των γυναικών, εξατομικεύοντας τη γυναικεία εγκληματικότητα και εξομοιώνοντας τη με τη σεξουαλική, με τη συμβολή μιας ολόκληρης σχολής κοινωνικής παθολογίας. Βέβαια, η σύγχρονη επιστήμη δεν δέχεται τέτοιες απόψεις για την γυναικεία εγκληματικότητα, που είναι βασισμένες και εγκλωβισμένες σε αταβιστικές θεωρήσεις και προσανατολισμούς¹¹³.

2.4 Κοινωνιολογικές και εγκληματολογικές προσεγγίσεις

Η μελέτη της γυναικείας εγκληματικότητας, άργησε να προσελκύσει το ενδιαφέρον των κοινωνιολόγων και εγκληματολόγων, οι οποίοι ενδιαφέρονταν κυρίως για την εγκληματικότητα νεαρών αγοριών που ήταν μέλη συμμοριών. Ωστόσο, ακόμη κι όταν προσέλκυσε το επιστημονικό ενδιαφέρον, η μελέτη για τη γυναικεία εγκληματικότητα δεν ήταν συστηματική. Οι κοινωνιολογικές προσεγγίσεις χρησιμοποιούνται είτε για την εξήγηση της γέννησης της γυναικείας εγκληματικότητας, είτε για την εξήγηση της ποσοτικά χαμηλότερης γυναικείας εγκληματικότητας, χωρίς όμως να λαμβάνεται υπόψη η λειτουργία των μηχανισμών, που οδηγούν σε αυτά τα αποτελέσματα. Το ενδιαφέρον αφορούσε στο ερώτημα: γιατί η γυναίκα εγκληματεί και όχι στο αντίθετο ερώτημα: γιατί η γυναίκα δεν εγκληματεί¹¹⁴.

Ακόμη, η συμμετοχή των γυναικών στο έγκλημα, αφορούσε τους ειδικούς, κυρίως σε επίπεδο σύγκρισης με την ανδρική εγκληματικότητα και όχι αυτή καθαυτή. Βέβαια, η παραδοσιακή εικόνα της γυναίκας-μη εγκληματία, διαφοροποιήθηκε από τη δεκαετία του 1970 και μετά, καθώς υπήρξαν αλλαγές στην κοινωνική της θέση (επαγγελματική άνοδος, κοινωνικές δραστηριότητες κλπ), αλλά και στην νομοθετική μεταχείριση της στις αστικές κοινωνίες (νομοθετική εξίσωση των δύο φύλων σε θέματα οικογενειακού και εργατικού δικαίου)¹¹⁵.

Το ενδιαφέρον των κοινωνιολόγων και εγκληματολόγων για τη θέση της γυναίκας στην κοινωνική ζωή, ξεκίνησε τη δεκαετία του 1960 όπου τα διάφορα γυναικεία κινήματα ¹¹⁶ απαίτησαν τον τερματισμό των διακρίσεων εις βάρος των γυναικών και την απελευθέρωση τους¹¹⁷, διεκδικώντας την ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα και τις ίσες ευκαιρίες. Ωστόσο οι κοινωνιολόγοι δεν κατάφεραν να δώσουν μία ικανοποιητική εξήγηση στο ερώτημα: γιατί η παρέκκλιση αποτελεί, πρωταρχικά, ανδρικό φαινόμενο. Θα πρέπει να γίνει μία ολιστική προσέγγιση βιολογικών,

¹¹³ French, M., *Feminist Criminology, Female Crime and Integrated Theory*. All men are rapists and that's all they are, <https://www.legalservicesindia.com/article/1838/Feminist-Criminology-And-Integrated-Theory.html> (23/06/2024).

¹¹⁴ ό.π. Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α..., 1991, σ. 152 επ.

¹¹⁵ ό.π. Μαυρή, Μ..., 1988, σ. 150.

¹¹⁶ ό.π. Νόβα - Καλτσούνη, Χ..., 1989, σελ. 172.

¹¹⁷ ό.π. Μαυρή, Μ..., 1988, σ. 150.

ψυχολογικών και κοινωνικών μεταβλητών προκειμένου να ερμηνευθούν τα υψηλότερα ποσοστά ανδρικής εγκληματικότητας σε σχέση με τη γυναικεία¹¹⁸. Επιπλέον η αναφορά της εγκληματολογίας στην γυναικεία εγκληματικότητα είναι μικρή, με λιγιστές κατηγορίες παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς, όπως η ψυχική ασθένεια, η πορνεία (κυρίως για λόγους επιβίωσης)¹¹⁹ και η κλοπή καταστημάτων (shoplifting). Η εγκληματολογία θα πρέπει να μελετήσει και να ανακαλύψει όλες τις κατηγορίες που μπορεί να απευθύνονται στις γυναίκες¹²⁰. Καμία κοινωνιολογική θεωρία της παρέκκλισης δεν δύναται να εξηγήσει γιατί η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά αποτελεί κυρίως ανδρικό φαινόμενο¹²¹. Με βάση τη θεωρία της ετικέτας (labeling theory), ο βασικότερος παράγοντας στην υιοθέτηση του ρόλου του εγκληματία και της εγκληματικής καριέρας, δηλαδή της δευτερογενούς παρέκκλισης, είναι η κοινωνική αντίδραση στην πρωτογενή παρέκκλιση¹²². Ο Becker¹²³, κύριος εκπρόσωπος της σχολής της αλληλεπίδρασης¹²⁴ που κυριάρχησε κατά τη δεκαετία του 1960 και αρχές της δεκαετίας του 1970, υποστήριξε σχετικά με τη γυναικεία εγκληματικότητα πως οι άνδρες φτιάχνουν τους κανόνες για τις γυναίκες. Επίσης, η Cameron¹²⁵ με την εργασία της για τις μικροκλοπές (shoplifting) που κάνουν οι γυναίκες, ανέδειξε την διαφορετική αντιμετώπιση και μεταχείριση των γυναικών από το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και αυτή ήταν και η μόνη συμβολή της σχολής της αλληλεπίδρασης στη γυναικεία εγκληματικότητα.

¹¹⁸ Gove, R., W., The affect of age and gender on deviant behavior: a biopsychosocial perspective, in: Rossi, S., A. (ed.), Gender and the life course, New York, Aldine, 1985, p. 115.

¹¹⁹ Chesney-Lind, M., Pasko, L., The female offender. Girls, women and crime, London, Sage Publications, 1997, pp. 110, 139.

Day, K., The ethic of care and women's experiences of public space, Journal of Environmental Psychology, vol. 20, 2000, pp. 103-124.

¹²⁰ ό.π. Young, A..., 1996, pp. 38-39.

¹²¹ Gove, R., W..., 1985, p. 118 επ.

¹²² Gove, R., W..., 1985, p. 119.

Lemert, E., Human deviance, social problems and social control, Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall, 1967, p. 55.

¹²³ Becker, S., H., Οι περιθωριοποιημένοι. Μελέτες στην κοινωνιολογία της παρέκκλισης, (μτφρ. Α. Κουτζόγλου & Β. Γ. Ι. Μπουρλιάστιος), Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2000.

¹²⁴ ό.π. Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, A..., 1979, σ. 187 επ.

ό.π. Μαυρή, M..., 1988, σ. 157 επ.

ό.π. Χάιδου, A..., 1996, σ. 239.

¹²⁵ Cameron, M., O., An Interpretation of Shoplifting, στο: Criminal Behavior System των Clinard και Quinney, New York, 1967.

Σύμφωνα με τη θεωρία της ανομίας του Merton¹²⁶, κάποια άτομα, που συνήθως ανήκουν στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, δεν έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν νόμιμα μέσα για την επίτευξη των στόχων τους, με αποτέλεσμα να προσφεύγουν στην αναζήτηση παράνομων μέσων. Η παραπάνω θεωρία υποστηρίζει πως η εγκληματική δράση των ανδρών είναι φυσικό επακόλουθο της έλλειψης ευκαιριών, ενώ μία εγκληματική πράξη από γυναίκα, θεωρείται αδυναμία. Όπως αναφέρει και η Leonard¹²⁷, ο Merton, δεν αναφέρεται στις γυναίκες, στη θεωρία του για την ανομία, όπως και οι Taylor, Walton και Young¹²⁸ δεν κάνουν καμία σχετική αναφορά στην κριτική τους. Οι λειτουργιστές, όμως, βρίσκονται σε καλύτερη θέση χάρη στις μελέτες του Davis και του Grosser.

Ο Davis¹²⁹ δίνει έμφαση στην αναγκαιότητα της ύπαρξης κοινωνικών διαφορών ανάμεσα στα δύο φύλα και συγκεκριμένα αναφέρει πως η πορνεία είναι απαραίτητη για την ύπαρξη μιας κοινωνίας, στο βαθμό που δεν αμαυρώνει την ιερότητα του γάμου και σέβεται την έντιμη γυναίκα.

Ταυτόχρονα, συμφωνεί με την τιμωρία των εκδιδομένων, καθώς θεωρούνται έτσι κι αλλιώς κοινωνικά απορριπτέες και δεν αποτελούν μέρος της οικονομίας, σε αντίθεση με τους πελάτες, που κατά τον ίδιο, αξίζουν πολύ περισσότερο¹³⁰.

Οι εγκληματολογικές θεωρίες προσεγγίζουν την εγκληματικότητα ανδροκεντρικά και φυσικά δεν εξηγούν επαρκώς τα χαμηλά ποσοστά παρέκκλισης των γυναικών. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί, σύμφωνα με την θεωρία των συγκρούσεων, ότι οι γυναίκες δεν έχουν τις ίδιες ευκαιρίες διάπραξης εγκλημάτων, λόγω του αποκλεισμού τους από τις κοινωνικοοικονομικές διαδικασίες, καθώς και εξαιτίας της υποτακτικής τους θέσης δεν στιγματίζονται, ακόμα κι αν εκδηλώσουν παραβατική συμπεριφορά.

Ακόμη, παρότι οι θεωρίες του κοινωνικού ελέγχου και της μάθησης δεν χρησιμοποιήθηκαν για την εξήγηση της χαμηλής εγκληματικότητας των γυναικών¹³¹, θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως τα κορίτσια είναι πιθανό να αναπτύσσουν στενούς δεσμούς με την οικογένεια και να υιοθετούν μια κοινωνικά αποδεκτή συμπεριφορά. Όμως η ανάμειξη των ενήλικων γυναικών σε μη οικογενειακούς ρόλους, ενδεχομένως να αύξανε τα ποσοστά γυναικείας εγκληματικότητας, ιδίως

¹²⁶ Merton, K., R., Social structure and anomie, in: Merton, K., R. (Ed.), Social theory and social structure, New York, The Free press, 1957, p. 161 επ.
ό.π. Χάιδου, Α..., 1996, σ. 146 επ.

¹²⁷ Leonard, E., B., Women Crime and Society: A Critic of Theoretical Criminology, New York and London, Longman, 1982, p. 57, 176.

¹²⁸ ό.π. Μαυρή, Μ..., 1988, σ. 157.

¹²⁹ Davis, K., Prostitution, New York, H.B. Jovanovich, 1971.

¹³⁰ ό.π. Μαυρή, Μ..., 1988, σ. 157.

¹³¹ Baskin, R., D. & Sommers, B., I., The gender question in research on female criminality, Social Justice. A journal of crime, conflict and world order, vol. 17, no. 2, issue 40, Summer 1990, pp. 149-150.

μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, που ωστόσο η αύξηση αυτή παρέμεινε περιορισμένη και αφορούσε εγκλήματα κατά την ιδιοκτησίας, μη σοβαρής βαρύτητας.

Είναι σαφές, ότι μία κοινωνιολογική θεώρηση δεν είναι αρκετή για να ερμηνεύσει την εγκληματικότητα, αλλά θα πρέπει να γίνει μία σύνδεση της βιολογίας, της ψυχολογίας και των κοινωνικών παραγόντων. Μόνο ένας συνδυασμός παραγόντων μπορεί να δημιουργήσει έναν αιτιώδη παράγοντα μίας συγκεκριμένης εγκληματικής πράξης¹³².

Παρακάτω θα αναφερθούμε σε ορισμένες εγκληματολογικές θεωρίες που χρησιμοποιήθηκαν ή θα μπορούσαν να εφαρμοστούν στην ερμηνεία της γυναικείας εγκληματικότητας:

2.4.1 Θεωρίες κοινωνικής αποδιοργάνωσης και υποκοουλτούρας

Η σχολή του Σικάγο¹³³ κυριάρχησε στο χώρο της σύγχρονης κοινωνιολογίας τη δεκαετία του 1920, και ξεκίνησε τη μελέτη της εγκληματικότητας μέσα από μία οικολογική σκοπιά, καταλήγοντας ωστόσο σε μία εθνογραφική μελέτη μιας συγκεκριμένης ομάδας παραβατών¹³⁴.

Ιδρυτές της σχολής του Σικάγο ήταν οι Park και Burgess¹³⁵ οι οποίοι μελέτησαν την ανθρώπινη συμπεριφορά και πως αυτή προσαρμόζεται στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον του ατόμου. Σημαντικό τους εύρημα ήταν πως σε ορισμένες περιοχές η εγκληματική συμπεριφορά ήταν πιο διαδεδομένη, ενώ σε άλλες όχι. Στις αρχές του 1929, οι Shaw και McKay¹³⁶ μελέτησαν την παραβατικότητα των ανηλίκων, μέσα από μία οικολογική προσέγγιση. Οι ανωτέρω, μελέτησαν τα στατιστικά δεδομένα της αστυνομίας μόνο αρρένων παραβατών στο Σικάγο, κάνοντας μόνο μια μικρή αναφορά στη γυναικεία παραβατικότητα.

Πέραν από τους ιδρυτές και τους εκπροσώπους της σχολής του Σικάγο που προαναφέραμε, ο πιο σημαντικός εκπρόσωπος της σχολής σχετικά με τη γυναικεία εγκληματικότητα είναι ο Thrasher¹³⁷, ο οποίος με το έργο του “The Gang” αντιμετωπίζει την παραβατικότητα ως μια φυσιολογική συμπεριφορά, αποκλείοντας όμως από αυτή, τα κορίτσια ως μέλη της συμμορίας, καθώς ανατρέπουν τους στατιστικούς πίνακες, αλλά και επειδή δεν ταιριάζουν με το πρότυπο του “ήρωα” αγοριού. Υποστήριξε επίσης, πως τα αγόρια απορρίπτουν τα κορίτσια ως μέλη της ομάδας καθώς με τη συμπεριφορά τους εξασθενούν την αποτελεσματικότητα της, όχι όμως στην περίπτωση που τα κορίτσια υιοθετούν “ανδρικούς ρόλους”, καθώς τότε τις αναγνωρίζουν ως

¹³² ό.π. Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α..., 1979, σ. 201 επ.

¹³³ ό.π. Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α..., 1979, σ. 175.

¹³⁴ ό.π. Μαυρής, Μ..., 1988, σ. 155.

¹³⁵ ό.π. Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α..., 1979, σ. 175.

¹³⁶ ό.π. Chesney-Lind, Μ..., p. 18 επ.

¹³⁷ Thrasher, F., M., The Gang. A Study of 1.313 Gangs in Chicago, (abridged edition), University of Chicago Press, Chicago, 1963.

ισότητα μέλη της συμμορίας¹³⁸. Και πάλι, βλέπουμε, πως ο ρόλος της γυναίκας συναρτάται με το φύλο της, καθώς η προσέγγιση του Thrasher για την “φυσιολογική” παραβατικότητα, αποκλείει την ένταξη των γυναικών σ’ αυτή, πράγμα που εξηγείται μόνο με την υπόθεση ότι η ανάληψη των κοινωνικών ρόλων, σχετίζονται με το φύλο. Έτσι, παρότι η σχολή του Σικάγο κάνει προσπάθεια να αφήσει πίσω την παραδοσιακή εγκληματολογία, στην περίπτωση της γυναικείας παραβατικότητας, φαίνεται να συμφωνεί με τις απόψεις της¹³⁹.

Ο Whyte στο βιβλίο του “Street Society”¹⁴⁰, ηρωοποιεί τον παραβάτη, όπως και ο Thrasher, αφού τον βλέπει ως ρομαντικό επαναστάτη, ξεκινώντας μια μετέπειτα ηρωοποίηση των νεαρών παραβατών, που φτάνει μέχρι τη “Νέα Εγκληματολογία”. Επίσης, παρότι διαφοροποιεί τα άτομα με βάση το φύλο τους, υποστηρίζει κι αυτός πως τα κορίτσια που υιοθετούν ανδρικούς ρόλους μπορούν να αποτελέσουν ισότητα μέλη μια συμμορίας¹⁴¹.

Και ο A. Cohen στο έργο του για την υποकुλτούρα των παραβατικών συμμοριών, που γράφτηκε είκοσι χρόνια μετά το έργο του Thrasher, αναφέρεται μόνο στην παραβατικότητα των αγοριών, αποκλείοντας τη γυναικεία παραβατικότητα, με το επιχείρημα ότι οι γυναίκες διακατέχονται από αδυναμίες και συναισθηματική αστάθεια, που σε άλλη περίπτωση θα έρχονταν σε αντίθεση με τη φήμη τους ως αναμφισβήτητα θηλυκά¹⁴².

Οι Cohen και Short υποστήριξαν πως οι γυναικείες υποकुλτούρες, όπως ακριβώς και οι ανδρικές, αποτελούνταν από μέλη που δεν κατάφεραν να πετύχουν τους διάφορους κοινωνικούς στόχους του φύλου τους (γάμος, κοινωνικό status κλπ) με αποτέλεσμα να καταφύγουν σε παράνομα μέσα, υποκαθιστώντας τους παραδοσιακούς στόχους, με την επίτευξη άλλων εκτός πλαισίου νομιμότητας. Παραδέχτηκαν, ωστόσο, πως τα αποτελέσματα της έρευνάς τους δεν είναι προς γενίκευση, καθώς το δείγμα τους αποτελούνταν από μαύρες γυναίκες της κατώτερης τάξης, που δεν είναι αντιπροσωπευτικό του συνόλου της κοινωνίας¹⁴³.

2.4.2 Θεωρία της κοινωνικής μάθησης

¹³⁸ ό.π. Thrasher, F., M..., p. 157-158.

¹³⁹ ό.π. Μαυρή, Μ..., 1988, σ. 156.

¹⁴⁰ Whyte, W., F., Street Corner Society, New York, 1955.

¹⁴¹ Whyte, W., F., Street Corner Society. The social structure of an Italian slum, Chicago-Illinois, University of Chicago Press, 1943.

¹⁴² Adler, F., Mueller, W., O., G. & Laufer, S., W., Criminology. The shorter version, 3d ed., Boston, McGrawHill, 1998, p. 125 επ.

¹⁴³ ό.π. Adler, F., Mueller, W., O., G. & Laufer, S., W..., p. 138.

Κύριος εκπρόσωπος της θεωρίας της κοινωνικής μάθησης ή αλλιώς διαφορικού συγχρωτισμού, είναι ο Sutherland¹⁴⁴, ο οποίος εξέτασε την κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκει ένα άτομο, ως εγκληματογόνο παράγοντα. Σύμφωνα με τον ίδιο η εγκληματική συμπεριφορά μπορεί να διδαχθεί, όπως και οποιαδήποτε άλλη συμπεριφορά, με τη διαφορά ότι αυτό συμβαίνει στα πλαίσια μιας παράνομης ομάδας.

Σύμφωνα με τη θεωρία του διαφορικού συγχρωτισμού οι άνδρες φαίνεται να έχουν περισσότερες ευκαιρίες να συναναστραφούν με εγκληματίες και να μάθουν από αυτούς, σε αντίθεση με τις γυναίκες, που όμως είναι πιθανό να συγχρωτισθούν κι εκείνες με παραβατικά άτομα, λόγω της κοινωνικής τους θέσης (συνθήκες διαβίωσης, κοινωνική τάξη, διαφορετικό χρώμα κλπ)¹⁴⁵. Η παραπάνω θεωρία έχει δεχθεί κριτική από τους φεμινιστές, καθώς χρησιμοποιεί μελέτες περιπτώσεων μόνο ανδρών και αποτελεί μία ανδροκεντρική προσέγγιση¹⁴⁶.

2.4.3 Θεωρία των κοινωνικών ρόλων

Όπως έχουμε αναφερθεί ήδη στην παρούσα εργασία, η θεωρία των κοινωνικών ρόλων αποτελεί μια προσπάθεια απαγκίστρωσης από βιολογικά και ψυχαναλυτικά μοντέλα ερμηνείας της γυναικείας εγκληματικότητας. Πρόκειται για μία κοινωνιολογικά προσανατολισμένη θεωρία η οποία κάνει τη σύνδεση μεταξύ χαμηλού δείκτη γυναικείας εγκληματικότητας σύμφωνα με το σύστημα αξιών μιας κοινωνίας, μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο και τους τρόπους που επιλέγει η γυναίκα να αντιμετωπίσει τα προβλήματα της¹⁴⁷. Ο Cohen υποστηρίζει πως “όταν (οι άνθρωποι) προσπαθούν να λύσουν τα προβλήματα τους, ψάχνουν για λύσεις που δεν θέτουν σε αμφισβήτηση την ταύτιση τους με το ανδρικό ή γυναικείο πρότυπο”¹⁴⁸.

Σ’ αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί και η εργασία της Gipsen¹⁴⁹, η οποία συμφωνεί με τον ανωτέρω και υποστηρίζει πως το είδος την παραβατικής συμπεριφοράς που θα έχει ένα άτομο, επιλέγεται από αυτό σύμφωνα με τον κοινωνικό του ρόλο. Ωστόσο, συμπληρώνει πως η ταύτιση του ατόμου με τον κοινωνικό του ρόλο, δεν αποτελεί αποκλειστικό παράγοντα επιλογής του

¹⁴⁴ ό.π. Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α..., 1979, σ. 176 επ.
ό.π. Χάιδου, Α..., 1996, σ. 190 επ.

¹⁴⁵ ό.π. Χάιδου, Α..., 1996, σ. 269.

¹⁴⁶ ό.π. Chesney-Lind, M..., p. 20.

¹⁴⁷ Θανοπούλου, Μ., Φρονίμου, Ε. & Τσιλιμιγκάκη, Β., Κεφάλαιο 1: Η εγκληματικότητα των γυναικών, στο: Θανοπούλου, Μ., Φρονίμου, Ε. & Τσιλιμιγκάκη, Β. (επιμ.), Αποφυλακισμένες γυναίκες: το δικαίωμα στην επαγγελματική επανένταξη, Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1997, σ. 35.

¹⁴⁸ Cohen, A., Kriminelle Jugend, Reinbek bei Hamburg, 1961, p. 104.

¹⁴⁹ Gipsen, D., Madchenkriminalita - Soziale Bedingungen abweichenden Verhaltens, München, 1975.

τρόπου επίλυσης ενός προβλήματος, αλλά σ' αυτό συμβάλλουν και τα μέσα που διαθέτει η γυναίκα, προκειμένου να πετύχει το στόχο που ανταποκρίνεται σε αυτόν το ρόλο.

Η Gipser επιχειρεί να συνδέσει τη θεωρία της αλληλεπίδρασης, τη θεωρία της ανομίας του Merton και τη θεωρία των ρόλων. Ως απάντηση στο ερώτημα του Merton ότι: εφόσον η εγκληματικότητα προκύπτει από την απόσταση των πολιτισμικών στόχων και των νόμιμων μέσων, πως εξηγείται ο χαμηλός δείκτης γυναικείας εγκληματικότητας, παρά τα ελάχιστα νόμιμα μέσα που διατίθενται στις γυναίκες για την εκπλήρωση των στόχων αυτών, η Gipser υποστήριξε ότι στο γυναικείο ρόλο αντιστοιχούν όχι μόνο διαφορετικοί στόχοι, αλλά και τα μέσα που επιλέγει μια γυναίκα για την επίτευξη αυτών των στόχων, είναι διαφορετικά από εκείνα των ανδρών και είναι προσαρμοσμένα στις προσδοκίες που τίθενται από το γυναικείο ρόλο¹⁵⁰.

Σύμφωνος με τα παραπάνω είναι και ο Opp, καθώς υποστηρίζει ότι πέραν από τους διαφορετικούς προβαλλόμενους στόχους που υπάρχουν σε μια κοινωνία ανάλογα με το φύλο, διαφορετικά είναι και τα μέσα που διατίθενται στα άτομα, προσαρμοσμένα φυσικά, με τις προσδοκίες του ρόλου τους. Όπως το διατύπωσε ο ίδιος "[...] δεν χρειάζεται, για παράδειγμα, η γυναίκα στην κοινωνία μας ένα υψηλό (δικό της) εισόδημα, ούτε χρειάζεται επίσης κοινωνικό κύρος ή κοινωνική δύναμη. [...] Ως εκ τούτου είναι πιθανόν οι γυναίκες να έχουν σε μεγαλύτερο βαθμό από τον άνδρα νόμιμες ευκαιρίες για την ικανοποίηση των στόχους τους"¹⁵¹.

Συμπέρασμα της έρευνας της Gipser είναι πως η ταύτιση των γυναικών με τον παραδοσιακό πρότυπο ρόλο τους, οδηγεί σε μία παραβατική συμπεριφορά που "αρμόζει" σ' αυτόν το ρόλο (κλοπές καλλυντικών, είδη ρουχισμού κλπ), ενώ οι χειραφετημένες γυναίκες εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά που "ταιριάζει" με το πρότυπο της χειραφέτησης (χρήση ουσιών, πορνεία κλπ)¹⁵². Βέβαια, η Gipser συμπεριλαμβάνει εδώ, διάφορες μορφές απόκλισης και όχι μόνο την εγκληματική συμπεριφορά και επίσης, αδυνατεί να απαντήσει στο ερώτημα σχετικά με τη χαμηλή γυναικεία εγκληματικότητα, αδυναμία που επισήμανε αργότερα και η ίδια¹⁵³.

Η Daly¹⁵⁴ (1998) τονίζει τη σημαντικότητα των ρόλων των φύλων, καθώς ο ρόλος αυτός μπορεί να επηρεάσει τη ζωή του ατόμου ως δράστη ή/και θύμα. Μια πιθανή απάντηση της μικρότερης γυναικείας εγκληματικότητας ίσως να ήταν η διαδικασία κοινωνικοποίησης της γυναίκας στο πλαίσιο, τόσο της οικογένειας, όσο και της ευρύτερης κοινωνίας¹⁵⁵. Ο ρόλος που προσδίδεται στις

¹⁵⁰ ό.π. Νόβα - Καλτσούνη, Χ..., 1989, σελ. 181.

¹⁵¹ Opp, K., D., Abweichendes Verhalten und Gesellschaftsstruktur, Darmstad und Neuwied, 1974, pp. 151-152.

¹⁵² ό.π. Νόβα - Καλτσούνη, Χ..., 1989, σελ. 181-182.

¹⁵³ Gipser, D., Frauen und Kriminalität, στο: Gipser, D./Steinhibers, M., Wenn Frauen aus der Rolle fallen, Weinheim und Bassel, 1987, p. 175.

¹⁵⁴ ό.π. Νικολαΐδης, Π..., σ. 1423.

¹⁵⁵ ό.π. Χάιδου, Α..., 1996, σ. 268.

γυναίκες από την κοινωνία και ο αυξημένος ανεπίσημος κοινωνικός έλεγχος που υφίστανται από μικρή κι όλες ηλικία, φαίνεται να είναι καθοριστικά στοιχεία της μειωμένης συμμετοχής των γυναικών στην εγκληματικότητα. Η κοινωνικοποίηση ενός αγοριού είναι πιο πιθανό να το φέρει κοντά στην υιοθέτηση μιας παραβατικής συμπεριφοράς, σε αντίθεση με τον τρόπο κοινωνικοποίησης ενός κοριτσιού¹⁵⁶. Η οικογένεια και το κοινωνικό περιβάλλον της γυναίκας προσδοκούν από εκείνη να ακολουθεί το στερεότυπο της γυναικείας συμπεριφοράς, να είναι δηλαδή αφοσιωμένη και να εκτελεί το έργο της¹⁵⁷, να είναι υποχωρητική, υποταγμένη και να φροντίζει τους άλλους¹⁵⁸. Οι γυναίκες φαίνεται να ανησυχούν για την επιρροή που ασκούν στους άλλους και αυτό τις αποθαρρύνει από τη διάπραξη εγκληματικών πράξεων, σε αντίθεση με τους άνδρες, που η φύση τους συμφωνεί με την επιθυμία να εκδηλώσουν μια παραβατική συμπεριφορά.

Οι κοινωνικοί επιστήμονες συνήθως αποδίδουν τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των ανδρών και γυναικών, στην διαδικασία κοινωνικοποίησης, ενώ οι ερευνητές που στηρίζονται στις βιολογικές προσεγγίσεις, σύμφωνα με τον Gove¹⁵⁹ αποδίδουν την προσωπικότητα των δύο φύλων στη βιολογική φύση αυτών των χαρακτηριστικών.

Η σωματική διάπλαση σχετίζεται με την παραβατική συμπεριφορά και άρα οι άνδρες έχουν περισσότερες πιθανότητες εμφάνισης της, καθώς οι μύες και τα μεγάλα ποσοστά μεταβολισμού τους κάνουν πιο δραστήριους και πιο επιθετικούς. Το χαμηλότερο ποσοστό της γυναικείας εγκληματικότητας οφείλεται, σύμφωνα με τον Gove, στη σωματική διάπλαση, την έλειψη επιθετικότητας και την υποτακτική φύση του γυναικείου φύλου, στοιχεία τα οποία έχουν καθαρά βιολογική βάση και είναι ανεξάρτητα από κοινωνικούς παράγοντες, σύμφωνα πάντα με τον ίδιο. Ωστόσο, όπως τόνισε και η Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου (1991): “Για την εξήγηση του εγκληματικού φαινομένου αλλά και του ρόλου και της θέσης των δύο φύλων είναι αναγκαία μία θεωρία που να λαμβάνει υπόψη τους κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτιστικούς παράγοντες που λειτουργούν ως γενεσιουργοί και των δύο αυτών κοινωνικών φαινομένων”¹⁶⁰.

2.4.4 Θεωρία του κοινωνικού ελέγχου

Σύμφωνα με τη θεωρία του κοινωνικού ελέγχου, η χαμηλή εγκληματικότητα των γυναικών οφείλεται στον διαφορετικό τρόπο ανατροφής, το γάμο, το επάγγελμα, καθώς και στην

¹⁵⁶ ό.π. Νικολαΐδης, Π..., σ. 1422.

¹⁵⁷ ό.π. Yotopoulos - Marangopoulos, A..., σ. 99 επ.

¹⁵⁸ Gilligan, C., In a different voice: psychological theory and women's development, Cambridge, Harvard University Press, 1982, p. 71.

¹⁵⁹ ό.π. Gove, R., W..., 1985, p. 137-138.

¹⁶⁰ ό.π. Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, A..., 1991, σ. 195.

ανυπαρξία ελέγχου σε κοινωνικούς θεσμούς και ομάδες¹⁶¹. Ο Hirschi στη θεωρία του για τον κοινωνικό δεσμό, θέτει τέσσερις κοινωνικούς δεσμούς για την επιτυχή κοινωνικοποίηση και συμμόρφωση: την προσκόλληση (attachment), την αφοσίωση (commitment), τη συμμετοχή (involvement) και την πίστη (belief). Όσο πιο ισχυρούς δεσμούς έχει ένα άτομο με το κοινωνικό του περιβάλλον, τόσο λιγότερες πιθανότητες έχει να εκδηλώσει παραβατική συμπεριφορά. Η θεωρία αυτή, έχει αντίστοιχη ερμηνεία της χαμηλής γυναικείας εγκληματικότητας με τη θεωρία των κοινωνικών ρόλων, καθώς στη μεν προαναφερθείσα θεωρία, η χαμηλή γυναικεία εγκληματικότητα ερμηνεύεται από τις αξίες και τις προσδοκίες που ορίζει το πρότυπο του γυναικείου φύλου, στη δε αναφερθείσα θεωρία του κοινωνικού ελέγχου, η εγκληματικότητα των γυναικών φαίνεται να είναι μικρότερη από την ανδρική, καθώς στις γυναίκες ασκείται έντονος ανεπίσημος κοινωνικός έλεγχος.

Οι γυναίκες φαίνεται να έχουν ανεπτυγμένους δεσμούς προσκόλλησης και αφοσίωσης στην οικογένεια τους, με αποτέλεσμα αυτό να τις κρατά μακριά από παραβατικές συμπεριφορές. Η παραβατική ή/και εγκληματική συμπεριφορά εμφανίζεται όταν αυτοί οι δεσμοί “σπάνε” ή αποδυναμώνονται. Κατά βάση, όλοι οι άνθρωποι είναι ικανοί να εμφανίσουν παραβατική συμπεριφορά ή να διαπράξουν κάποιο έγκλημα, αλλά ο φόβος του εγκλήματος τους αποτρέπει από την εκδήλωση αυτών. Οι στενοί οικογενειακοί δεσμοί με την οικογένεια, με φίλους, γείτονες κλπ, είναι παράγοντες αποτροπής από την εγκληματική δραστηριότητα¹⁶².

Η έρευνα του Hirschi¹⁶³ διεξήχθη σε αγόρια μαθητές και αφορά την νεανική παραβατικότητα και όχι την ενήλικη εγκληματικότητα. Τα συμπεράσματα αυτής, συνοπτικά, είναι ότι οι στενοί δεσμοί με τους γονείς και η καλή επίδοση στο σχολείο, αποτρέπει τα νεαρά αγόρια από την εμπλοκή στην εγκληματικότητα, ενώ η μειωμένη πίστη στην υπακοή του νόμου, μπορεί να οδηγήσει στην παραβίαση του¹⁶⁴. Ωστόσο η θεωρία του Hirschi για τον κοινωνικό δεσμό, δέχθηκε κριτική από φεμινιστές, καθώς επικεντρώνεται σχεδόν αποκλειστικά στην κοινωνική θέση του ατόμου, εις βάρος του φύλου και της εθνικότητας. Η θεωρία του κοινωνικού ελέγχου, όπως και η θεωρία των κοινωνικών ρόλων, στηρίζεται σε έρευνες που έγιναν σε ανήλικα αγόρια και όχι σε μελέτες που να εστιάζουν στη σοβαρή εγκληματικότητα ενηλίκων και γυναικών. Οι φεμινιστές φαίνεται πως εστιάζουν στο φύλο και την αλληλεπίδραση φύλου και εθνικότητας (women of color), ως απόλυτα, σκληρά χαρακτηριστικά που έχουν την ίδια επιρροή όπως η κοινωνική θέση¹⁶⁵.

¹⁶¹ Warren, M., Q., 1982, ό.α. στο ό.π. Χάιδου, Α., σ. 273.

¹⁶² ό.π. Χάιδου, Α..., 1996, σ. 202 επ.

¹⁶³ ό.π. Adler, F., Mueller, W., O., G. & Laufer, S., W..., pp. 150-153.

¹⁶⁴ ό.π. Χάιδου, Α..., 1996, σ. 215.

¹⁶⁵ ό.π. French, M...

2.5 Φεμινιστικές θεωρίες και φεμινιστική εγκληματολογία

Τον 19ο αιώνα, το ερευνητικό ενδιαφέρον της εγκληματολογίας αφορούσε μόνο το ανδρικό φύλο¹⁶⁶, καθώς τόσο διαχωρικά, όσο και διαχρονικά, η πλειοψηφία των εγκλημάτων διαπράττονταν από άνδρες. Στις λιγοστές περιπτώσεις που έγιναν αναφορές σε γυναίκες εγκληματίες, μεταχειρίστηκαν την ποσοτικά χαμηλή γυναικεία εγκληματικότητα ως ένα φαινόμενο που θα μπορούσε να ερμηνευτεί¹⁶⁷.

Στην κοινωνιολογία και εγκληματολογία, η αρρενωπότητα των ανδρών δεν χαρακτηρίστηκε ως προβληματική¹⁶⁸, παρά μόνο από τους φεμινιστές συγγραφείς, οι οποίοι κατάφεραν, σύμφωνα με την Heidensohn¹⁶⁹, να ξεπεράσουν το εμπόδιο που δεν μπορούσε η κοινωνιολογία: την κυρίαρχη αρρενωπή θεωρητική τάση. Η αντίληψη ότι το έγκλημα αφορά μόνο τους άνδρες δεν προκύπτει μόνο από τους οπαδούς της κλασικής εγκληματολογικής θεωρίας, αλλά και από το μηδαμινό ενδιαφέρον των ερευνητών για την κυριαρχία των ανδρών επιστημόνων που επικρατούσε στο χώρο της εγκληματολογίας.

Τη δεκαετία του 1960, που η εγκληματικότητα είχε ανοδική πορεία στις δυτικές κοινωνίες, οι κοινωνικοί επιστήμονες κατηγορήθηκαν από το φεμινιστικό κίνημα, για παράλειψη και παραποίηση στο ερμηνευτικό τους έργο¹⁷⁰. Οι φεμινιστικές θεωρίες και ιδιαίτερα οι φιλελεύθερες, υποστηρίζουν ότι οι κοινωνικές επιστήμες και ιδίως η εγκληματολογία διαμορφώνονται από μία ανδρική άποψη του κοινωνικού κόσμου¹⁷¹: αφενός η μελέτη του εγκληματικού φαινομένου αφορά μόνο άνδρες δράστες, θεωρώντας πως οι μεταβλητές που χρησιμοποιούνται για να εξηγήσουν την ανδρική εγκληματικότητα, μπορούν να χρησιμοποιηθούν και για την εξήγηση της γυναικείας εγκληματικότητας και αφετέρου, δεν συμπεριλαμβάνεται

¹⁶⁶ ό.π. Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α..., 1979, σ. 66.

¹⁶⁷ Rafter, H., N. & Heidensohn, F., Introduction: the development of feminist perspectives on crime, in: Rafter, H., N. & Heidensohn, F. (eds), *International feminist perspectives in criminology. Engendering a discipline*, Buckingham - Philadelphia, Open University Press, 1995, p. 4.

¹⁶⁸ Klein, D., Crime through gender' prism: feminist criminology in the United States, in: Rafter, H., N. & Heidensohn, F. (eds), *International feminist perspectives in criminology. Engendering a discipline*, Buckingham - Philadelphia, Open University Press, 1995, p. 218 επ.

Kersten, J., Culture, masculinities and violence against women, *The British Journal of Criminology*, vol. 36, no. 3, special issue 1996, p. 382.

¹⁶⁹ Heidensohn, F., *Women in control? The role of women in law enforcement*, Oxford, Clarendon Press, 1992, p. 14.

¹⁷⁰ Παπαγεωργίου, Γ., Η φεμινιστική κριτική της παραδοσιακής επιστημονικής έρευνας και η εναλλακτική πρόταση της, στο: Παπαγεωργίου, Γ. (επιμ.), *Μέθοδοι στην κοινωνιολογική έρευνα*, Αθήνα, Τυπωθελώ - Γ. Δαρδάνος, 1998, σ. 119.

¹⁷¹ ό.π. Rafter, H., N. & Heidensohn, F..., pp. 2-4.

ό.π. Chesney-Lind, M..., p. 16.

ό.π. Νόβα - Καλτσούνη, Χ..., σελ. 171.

καμία φεμινιστική προοπτική στην διαμόρφωση των εγκληματολογικών θεωριών¹⁷², οι οποίες τείνουν να μην λαμβάνουν υπόψη την εμπειρία του φύλου (gender experience), αλλά ούτε και τη διάσταση του.

Η εγκληματολογική έρευνα πριν τη δεκαετία του 1970 δεν μελέτησε καθόλου τις γυναίκες δράστιδες και υποστηρίχθηκε ότι εγκληματούν όσες παρεκκλίνουν από το ρόλο του φύλου τους, καθώς πρόκειται για υστερικές, ανήθικες, πανούργες, ύπουλες¹⁷³ και παράλληλα οι ερμηνείες της γυναικείας εγκληματικότητας εστιάζουν σε έναν παράγοντα, ενώ οι ερμηνείες για τους άνδρες είναι πολυπαραγοντικές ¹⁷⁴. Βέβαια αυτή η τακτική της παράλειψης του γυναικείου φύλου, αλλά και η παραποίηση του ερμηνευτικού έργου, μιας και οι γενικεύσεις στηρίζονταν σε δεδομένα που αφορούσαν άνδρες, δεν αποτελούσε μέθοδο μόνο της κοινωνιολογίας, αλλά και διαφόρων άλλων κοινωνικών επιστημών, όπως η ιστορία, η φιλοσοφία, η ανθρωπολογία, η πολιτική επιστήμη κλπ¹⁷⁵.

Η απουσία της μελέτης της γυναικείας εμπειρίας στις παραπάνω θεωρίες και έρευνες, είναι πιθανό να οδηγήσει σε στερεοτυπικές αντιλήψεις, όπως για παράδειγμα η σύνδεση του γυναικείου κινήματος με την αύξηση της γυναικείας εγκληματικότητας. Μία άλλη στερεοτυπική αντίληψη ήταν των Hagan, Simpson και Gillis (1987), οι οποίοι υποστήριξαν πως οι γυναίκες και τα κορίτσια διαπράττουν λιγότερα αδικήματα επειδή η δική τους συμπεριφορά ελέγχεται περισσότερο από την πατριαρχική οικογένεια¹⁷⁶, αλλά και εξαιτίας του ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου¹⁷⁷.

Αν και η κοινωνία δυσκολεύεται να αποδεχτεί ότι το “ασθενές φύλο” μπορεί να αποκλίνει από τους κοινωνικά αποδεκτούς κανόνες, από τη δεκαετία του 1970 και έπειτα, οι εγκληματολογικές έρευνες άρχισαν να παρατηρούν μια σημαντική αύξηση στον αριθμό της εμπλοκής γυναικών και κοριτσιών στην εγκληματικότητα, ειδικά σε χώρες της Δ. Ευρώπης και της Αμερικής¹⁷⁸.

Οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των δύο φύλων σχετικά με την εγκληματικότητα κατά τη δεκαετία του 1970 σε Αγγλία και Η.Π.Α., με τη γυναικεία εγκληματικότητα να καταγράφεται από τις επίσημες στατιστικές (δικαστικές και αστυνομία), δείχνουν ότι μία εγκληματολογική θεωρία που αγνοεί τον

¹⁷² ό.π. Chesney-Lind, M..., p.p. 26-30.

¹⁷³ Simpson, S., S., Feminist theory, crime and justice, Criminology, vol. 27, no. 4, 1989, p. 605.

¹⁷⁴ Smart, C., The new female criminal: reality or myth, The British Journal of criminology, vol. 19, no. 1, January 1979, p. 52.

¹⁷⁵ ό.π. Παπαγεωργίου, Γ..., σ. 119.

¹⁷⁶ ό.π. Chesney-Lind, M..., p. 21.

ό.π. Smart, C..., p. 50.

¹⁷⁷ ό.π. Yotopoulos - Marangopoulos, A..., pp. 406-407.

¹⁷⁸ ό.π. Νικολαΐδης, Π..., σ. 1422.

παράγοντα “φύλο” δεν μπορεί να είναι έγκυρη¹⁷⁹. Οι φεμινιστές συγγραφείς τόνισαν την καθ’ έξη παράλειψη και παραπλανητική παρουσίαση των γυναικών στην εγκληματολογία και εξέτασαν τη γυναικεία εγκληματικότητα με σκοπό να διορθώσουν τις παραδοσιακές αρρενωπές μυθολογίες¹⁸⁰. Αυτό πραγματοποιήθηκε κυρίως με το δεύτερο κύμα του φεμινιστικού κινήματος, ξεκινώντας από τις Η.Π.Α., όπου οι ερευνητές επικεντρώθηκαν στις εμπειρίες των γυναικών αποκαλύπτοντας την ενδοοικογενειακή βία, τη σεξουαλική παρενόχληση και το βιασμό, καθώς και τη σεξουαλική κακοποίηση παιδιών. Οι μελέτες αυτές ωστόσο ασχολήθηκαν περισσότερο με τη θυματοποίηση των γυναικών και την καταπίεση τους από τους άνδρες, παρά στην γυναίκα δράστιδα¹⁸¹.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και αρχές του 1980, φεμινιστές στον Καναδά, στην Αυστραλία, στις Η.Π.Α. και στη Μ. Βρετανία, μελέτησαν κατά πόσο κάποιες θεωρίες που είχαν γραφτεί για τους άνδρες (από άνδρες), θα μπορούσαν να εφαρμοστούν και στις γυναίκες¹⁸². Βέβαια, οι φεμινιστές εγκληματολόγοι απέρριψαν τις παραπάνω θεωρίες, διότι για τους ερευνητές θα έπρεπε η θεωρία και η έρευνα να περιλαμβάνει και τις γυναίκες ως δρώντα άτομα, φορείς κοινωνικής αλλαγής και ως υποκείμενα ανάλυσης που χρήζουν ειδική επιστημολογία και μεθοδολογία και όχι ως μία συμπληρωματική μεταβλητή¹⁸³. Αυτός ουσιαστικά ήταν και ο σκοπός του φεμινιστικού παραδείγματος: η συλλογή δεδομένων προς την επίτευξη της ανάπτυξης μιας θεωρίας που να βασίζεται στη γυναικεία εμπειρία, χωρίς ωστόσο να παραβλέπει την ανδρική δραστηριότητα και η οποία θα προετοιμάζει τις γυναίκες για ενεργό κοινωνική παρέμβαση¹⁸⁴. Εξετάστηκε επίσης, και ένα δεύτερο ζήτημα το οποίο αφορούσε στο μικρότερο βαθμό γυναικών εγκληματιών σε σχέση με τους άνδρες, παρά την αύξηση της γυναικείας εγκληματικότητας, σύμφωνα με την καταγεγραμμένη εγκληματικότητα¹⁸⁵. Επεξηγηματικός παράγοντας του

¹⁷⁹ Φρονίμου, Ε., Γυναίκα και φυλακή: όψεις της ελληνικής πραγματικότητας, στο: Δασκαλάκη, Η., Παπαδοπούλου, Δ., Π., Τσαμπάρη, Δ., Τσίγκανου, Ι. & Φρονίμου, Ε. (Επιμ.), Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21ου αι. Αφιέρωμα στη μνήμη Ηλίας Δασκαλάκη, Αθήνα, ΕΚΚΕ, 2000, σ. 367.

¹⁸⁰ Messerschmidt, W., J., From patriarchy to gender: feminist theory, criminology and the challenge of diversity, in: Rafter, H., N. & Heidensohn, F. (eds), International feminist perspectives in criminology. Engendering a discipline, Buckingham - Philadelphia, Open University Press, 1995, p. 167.
Jefferson, T., Introduction, The British Journal of Criminology, vol. 36, no. 3, Special Issue 1996, p. 340.

¹⁸¹ ό.π. Νικολαΐδης, Π..., σ. 1422.

¹⁸² Daly, K. & Chesney - Lind, M., Feminism and criminology, Justice Quarterly, vol. 5, no. 4, 1988, p. 514.
ό.π. Rafter, H., N. & Heidensohn, F. (eds)..., p. 7.

¹⁸³ ό.π. Παπαγεωργίου, Γ..., σ. 120.

¹⁸⁴ ό.π. Παπαγεωργίου, Γ..., σσ. 126-128.

¹⁸⁵ ό.π. Rafter, H., N. & Heidensohn, F. (eds)..., p. 7.

παραπάνω ερωτήματος ήταν ότι η μειωμένη γυναικεία εγκληματικότητα¹⁸⁶ οφείλεται στην υποτακτική και παθητική στάση της γυναίκας βασισμένη στον παλιό της ρόλο, καθώς και η μειονεκτική της θέση στην κοινωνία.

Πρώτη που θεωρητικοποίησε την ισχύ φύλου (gender power) σε όρους πατριαρχικής ισχύς ήταν η K. Millet¹⁸⁷, η οποία τόνισε πως τα δύο φύλα εκπαιδεύονται μέσα στο πλαίσιο της πατριαρχίας, ώστε να αποδεχτούν ένα κοινωνικό σύστημα βασιζόμενο σε άνισες σχέσεις ισχύος που αποτελείται από ανδρικές και γυναικείες σφαίρες, όπου στις γυναίκες κατανέμονται οι δουλειές του σπιτιού και η φροντίδα των παιδιών, ενώ τα λοιπά ενδιαφέροντα και οι φιλοδοξίες αφορούν τους άνδρες. Από τη δεκαετία του 1980 και έπειτα, η έμφαση στο ριζοσπαστικό φεμινισμό απομακρύνθηκε από την κοινωνικοποίηση των ταυτοτήτων του κοινωνικού φύλου και στράφηκε στις βιολογικές διαφορές των φύλων. Η γυναικεία βία, ωστόσο, δεν μπορεί να γίνει κατανοητή μέσα από μία ανάλυση που βασίζεται σε βιολογικές διαφορές.

Η C. Smart¹⁸⁸ εκπόνησε την πρώτη τεκμηριωμένη και εκτεταμένη φεμινιστική ανάλυση της γυναικείας εγκληματικότητας και διαπίστωσε ένα κενό στο πεδίο αυτό. Υποστήριξε πως η μελέτη της γυναικείας εγκληματικότητας χρειάζεται μία νέα κατεύθυνση, προκειμένου να αποκατασταθεί το υπό έρευνα ζήτημα. Επισήμανε ωστόσο δύο κινδύνους: Αφενός, την πιθανότητα η εγκληματολογία να μην επηρεαστεί από τη φεμινιστική κριτική και αφετέρου, τον κίνδυνο δημιουργίας “πανικού” με την προβολή ενός νέου κοινωνικού προβλήματος. Βέβαια, οι γυναίκες αποτελούν μειοψηφία στην εγκληματικότητα, καθώς μπορεί να διαπράττουν παρόμοια εγκλήματα με εκείνα των ανδρών, αλλά εγκληματούν σε μικρότερο βαθμό, λιγότερο συχνά και σε λιγότερο σοβαρά επίπεδα¹⁸⁹.

Σύμφωνα με την P. Carlen¹⁹⁰, έπειτα από τη δημοσίευση του έργου της Smart “Women, crime and criminology: a feminist critique” (1976), αυξήθηκε το ενδιαφέρον γύρω από τη γυναίκα εγκληματία. Γίνεται μια προσπάθεια να τοποθετηθεί η γυναίκα στην εγκληματολογική agenda, να τονισθεί ότι οι ερμηνείες που είναι σχετικές με την εγκληματικότητα, αφορούν ουσιαστικά την ανδρική εγκληματικότητα, καθώς και ότι η γυναικεία εγκληματικότητα λαμβάνει χώρα υπό διαφορετικές συνθήκες σε σχέση με αυτές των ανδρών παραβατών.

¹⁸⁶ Daly, K. & Stephens, J., D., The “dark figure” of criminology: towards a black and multiethnic feminist agenda for theory and research, in: Rafter, H., N. & Heidensohn, F. (eds), International feminist perspectives in criminology. Engendering a discipline, Buckingham - Philadelphia, Open University Press, 1995, p. 201.

¹⁸⁷ ό.π. Messerschmidt, W., J..., σελ. 168 επ.

¹⁸⁸ ό.π. Smart, C..., σελ. 52.

¹⁸⁹ ό.π. Young, A..., p. 43.

¹⁹⁰ Carlen, P., Continuations. Women, crime, feminism and realism, Social justice. A journal of crime, conflict and world order, vol. 17, no. 4, issue 42, Winter 1990, p. 107 επ.

Ένα βασικό πρόβλημα της μελέτης της γυναικείας εγκληματικότητας είναι ότι η εξειδίκευση φύλου είναι πιθανό να υπονοήσει ότι οι γυναίκες ως βιολογική ομάδα έχει βασικούς διαφορετικούς λόγους διάπραξης εγκλημάτων, από τους άνδρες¹⁹¹.

Για αυτό το λόγο θα πρέπει να δωθεί μεγάλη προσοχή από τους θεωρητικούς στις αναφορές του τύπου “άνδρας” και “γυναίκα” (male-female), “αρρενωπότητα” και “θηλυκότητα” (masculinity-femininity), καθώς τέτοιου είδους αναφορές οδηγούν τις γυναίκες παραβάτες να θεωρούνται διπλά παρεκκλίνουσες, τόσο ως παραβάτες του νόμου, όσο και ως γυναίκες. Αυτό μπορεί να οδηγήσει στο να δικαστεί μια γυναίκα περισσότερο για τον τρόπο ζωής της και πως αυτός παραβιάζει τις κοινωνικές νόρμες και το ρόλο της γυναίκας στην κοινωνία και λιγότερο για την βαρύτητα του αδικήματος που διέπραξε.

Ένα ακόμη πρόβλημα που δημιουργήθηκε ήταν η σύνδεση της αύξησης της γυναικείας εγκληματικότητας με τη χειραφέτηση¹⁹². Η γυναικεία χειραφέτηση στηρίζεται σε δύο σημεία¹⁹³: αφενός οι τάσεις της γυναικείας εγκληματικότητας αλλάζουν και μάλιστα διαφορετικά από την ανδρική εγκληματικότητα και αφετέρου η αύξηση των νόμιμων ευκαιριών -ιδίως με την αυξημένη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας- ανοίγουν το δρόμο για την αύξηση των παράνομων ευκαιριών για τις γυναίκες. Ωστόσο και οι δύο αυτές υποθέσεις είναι παραπλανητικές καθώς η μεν πρώτη βασίζεται σε παραπλανητικά στατιστικά στοιχεία, ενώ σχετικά με τη δεύτερη υπάρχουν στοιχεία που δείχνουν την χειροτέρευση της επαγγελματικής θέσης των γυναικών (μισθοί, συνθήκες εργασίας κλπ).

Η ερμηνεία της αύξησης της εγκληματικότητας με την μεγαλύτερη απήχηση ήταν η θεωρία της “νέας γυναικας εγκληματία” από την F. Adler (1975), αλλά παρεμφερείς ήταν και οι απόψεις της R. Simon (1975). Η θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι η αυξημένη απελευθέρωση των γυναικών οδηγεί στην εμφάνιση μιας νέας γυναικείας εγκληματικότητας που χαρακτηρίζεται από τη βία¹⁹⁴.

Σύμφωνα με την Adler¹⁹⁵ στο έργο “Sisters in crime: the rise of the new female criminal”, η αύξηση της γυναικείας εγκληματικότητας, ιδιαίτερα στις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες που οι γυναίκες

¹⁹¹ Carlen, P..., p. 109.

¹⁹² ό.π. Yotopoulos - Marangopoulos, A..., σελ. 121 επ.

Del Olmo, R., The economic crisis and the criminalization of Latin American women, Social Justice. A journal of crime, conflict and world order, vol. 17, no. 2, issue 40, Summer 1990, p. 41.

ό.π. Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, A..., 1991, σ. 179.

¹⁹³ ό.π. Smart, C..., p. 56 επ.

¹⁹⁴ ό.π. del Olmo, R..., p. 41 επ.

¹⁹⁵ ό.π. Adler, F., Mueller, W., O., G. & Laufer, S., W..., p. 40.

ό.π. Chesney - Lind, M..., p. 113.

ό.π. Smart, C..., p. 50.

ό.π. Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, A., 1991, σ. 181.

ό.π. Μαυρή, M..., σ. 160 επ.

έχουν έρθει πιο κοντά στην ισότητα, ερμηνεύεται από το γεγονός ότι παρέχει την ευκαιρία ίσης πρόσβασης των γυναικών στην εγκληματική ιεραρχία. Όσο η γυναικεία απελευθέρωση αυξανόταν, τόσο η νομική και κοινωνική ισότητα αύξανε τις ευκαιρίες για διάπραξη εγκλημάτων από γυναίκες¹⁹⁶. Η ίδια υποστηρίζει πως η “νέα γυναίκα εγκληματίας” είναι αποτέλεσμα της γυναικείας χειραφέτησης, η οποία ανοίγει το δρόμο στις γυναίκες σε νέες, μη γυναικείες μορφές εγκλημάτων (οικονομικά εγκλήματα και εγκλήματα βίας)¹⁹⁷, τονίζοντας πως οι γυναίκες έχουν περισσότερες πιθανότητες να αποφύγουν την ποινή, καθώς αντιμετωπίζονται με περισσότερη επιείκεια από το ποινικό σύστημα, το οποίο αντιμετωπίζει τις γυναίκες στα πλαίσια του βιολογικού ντετερμινισμού, με τη γυναίκα να έχει ανάγκη από φροντίδα και όχι εγκλεισμό. Ωστόσο είναι εύκολο να καταρριφθεί η σύνδεση της αύξησης της γυναικείας εγκληματικότητας με τη γυναικεία χειραφέτηση, καθώς κατά τον 19ο αι. που δεν υπήρχε γυναικεία χειραφέτηση, παρουσιάστηκε αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στα εγκλήματα, σε σχέση με το παρελθόν¹⁹⁸. Αλλά και την περίοδο 1965-1975 που υφίστατο η γυναικεία χειραφέτηση, τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν μικρό ποσοστό αύξησης της γυναικείας εγκληματικότητας πριν αλλά και μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (1935-1965)¹⁹⁹.

Η θεωρία της F. Adler δέχθηκε κριτική²⁰⁰, καθώς δεν εμφανίζεται αύξηση της γυναικείας εγκληματικότητας την εποχή που αναπτύσσεται το φεμινιστικό κίνημα, αλλά και γιατί δεν έλαβε υπόψη της ότι για να υπάρξει αύξηση τόσο της γυναικείας όσο και της ανδρικής εγκληματικότητας, θα πρέπει να υπάρχουν κοινοί παράγοντες που οδηγούν στην αύξηση της εγκληματικότητας εν γένει. Η F. Adler αγνοεί την αλληλεξάρτηση του ενός φύλου πάνω στο άλλο και δίνει στο ρόλο και τη θέση της γυναίκας μια μονοδιάστατη αντίληψη, στοιχεία που αποτελούν σοβαρές παραλείψεις της θεωρίας της, η οποία περιέχει ωστόσο “πυρήνα αλήθειας”²⁰¹. Επίσης, διεύρυνε τη μελέτη για την αύξηση της γυναικείας εγκληματικότητας στη Δ. Ευρώπη, την Ινδία και αλλού, αγνοώντας τις πολιτισμικές και νομικές διαφορές, αλλά και τις διαφορετικές μεθόδους συλλογής των δεδομένων, καθώς και τον διαφορετικό βαθμό χειραφέτησης των γυναικών²⁰².

¹⁹⁶ ό.π. Baskin, R., D. & Sommers, B., I..., p. 149.

¹⁹⁷ ό.π. Νικολαΐδης, Π..., σ. 1423.

¹⁹⁸ό.π. Χάιδου, Α..., σ. 271-272.

¹⁹⁹ ό.π. Smart, C..., p. 54.

²⁰⁰ ό.π. Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 190 επ.

ό.π. Smart, C..., p. 51.

ό.π. Jones, A..., p. 2.

²⁰¹ ό.π. Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 194 επ.

²⁰² ό.π. Jones, A., p. 3.

ό.π. Smart, C., p. 51.

Τέλος, δεν έλαβε υπόψη της τη διαφορετική αντιμετώπιση των γυναικών από το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και την επιρροή που αυτή θα είχε στα στατιστικά στοιχεία και επίσης, οι δείκτες που χρησιμοποίησε είναι παραπλανητικοί, καθώς οι γυναίκες διαπράττουν λιγοστά εγκλήματα²⁰³. Ωστόσο, κανείς δεν μπορεί να πει με βεβαιότητα πως αν οι γυναίκες βρεθούν στις ίδιες συνθήκες και με τις ίδιες ευκαιρίες με τους άνδρες, θα συμπεριφερθούν με τον τρόπο που συμπεριφέρονται οι άνδρες, διότι οι διαφορετικοί ρόλοι και οι εμπειρίες των δύο φύλων, τους έχουν ήδη δημιουργήσει διαφορετική οπτική στον τρόπο που αντιμετωπίζουν τα γεγονότα και τις καταστάσεις. Η F. Adler δεν είναι σίγουρη για το κατά πόσο το γυναικείο κίνημα παρακινεί νομοταγείς γυναίκες και κορίτσια να διαπράξουν αδικήματα, επειδή μιμούνται τους άνδρες, ή επειδή οι ήδη εγκληματούσες γυναίκες στρέφονται σε πιο αρρενωπές μορφές εγκλημάτων, όπως είναι οι διαρρήξεις και το οργανωμένο έγκλημα²⁰⁴.

Η F. Adler, προσπάθησε να συνδέσει τη γυναικεία χειραφέτηση με την αύξηση των βίαιων εγκλημάτων που διαπράχθηκαν από γυναίκες εκείνη την περίοδο, προβλέποντας μάλιστα ότι στο εξής η γυναικεία εγκληματικότητα θα βαδίζει παράλληλη με τη γυναικεία χειραφέτηση. Η συγκεκριμένη θέση σχεδόν αποτέλεσε σύνθημα κατά του γυναικείου κινήματος, δίνοντας μάλιστα επιχειρήματα στους επικριτές του κινήματος, επιτρέποντας τους να διαστρεβλώσουν το ρόλο και τις δυνατότητες του²⁰⁵.

Κατά τις Duerkop και Hardtmann αυτή η σύνδεση της Adler της γυναικείας εγκληματικότητας με τη χειραφέτηση, αποτελεί μία αντίληψη χειραφέτησης της γυναίκας η οποία είναι αποκομμένη και ασύνδετη με τις ιστορικές συνθήκες, θυμίζοντας λομπροζιανές θέσεις, οι οποίες θέλουν τη γυναικεία συμπεριφορά προσανατολισμένη στην ανδρική. Με αυτόν τον τρόπο αποσιωπάται το γεγονός ότι η ένταξη της γυναίκας στην παραγωγική διαδικασία δεν σημαίνει απαραίτητα την χειραφέτηση της, αλλά ούτε και αύξηση της εγκληματικότητας της²⁰⁶.

Σύμφωνα με την A. Jones²⁰⁷, το γυναικείο κίνημα συνδέθηκε λανθασμένα με τη γυναικεία εγκληματικότητα, καθώς το κίνημα αποτέλεσε την αιτία και η αύξηση της γυναικείας εγκληματικότητας τη συνέπεια. Ωστόσο η ύπαρξη του πρώτου, δημιουργεί φόβο για το δεύτερο, καθώς υπάρχει ο φόβος ότι η απελευθέρωση της γυναίκας θα έχει ως συνέπεια τη διάλυση της οικογένειας και ότι η απελευθέρωση των γυναικών από τους παραδοσιακούς περιορισμούς, θα τις οδηγήσει στην καταστροφή και το φόνο.

²⁰³ ό.π. Jones, A., p. 3.

²⁰⁴ ό.π. Smart, C., p. 51.

²⁰⁵ ό.π. Νόβα - Καλτσούνη, Χ..., σ. 172.

²⁰⁶ Durkop, M., Hardtmann, G., Frauenkriminalitat, στο: Krit. Justiz, 3/1974, p. 235.

²⁰⁷ ό.π. Jones, A., p. 3.

Η σύνδεση της γυναικείας εγκληματικότητας με το γυναικείο κίνημα, αποτελεί μία επιτόλαιη ερμηνεία και μία λανθασμένη κατανόηση της γυναικείας χειραφέτησης. Με αυτόν το τρόπο παραβλέπεται το γεγονός ότι το παραπάνω κίνημα είναι αποτέλεσμα κοινωνικών διαδικασιών, οι οποίες συνδέονται με την εγκληματική συμπεριφορά²⁰⁸. Το φεμινιστικό κίνημα κατηγορήθηκε ότι αφενός συνέβαλε στην είσοδο της γυναίκας στην αγορά εργασίας, κάνοντας την να εγκαταλείψει τον παραδοσιακό της ρόλο μέσα στην οικογένεια και αφετέρου, συνέβαλε στην αύξηση παράνομων ευκαιριών για τις γυναίκες. Η φεμινιστική σκέψη ίσως να μην κατάφερε να δώσει ολοκληρωμένες εξηγήσεις του φύλου, όμως έθεσε σημαντικά ερωτήματα. Βέβαια, αυτά τα ερωτήματα αφορούν τη θυματοποίηση των γυναικών και τον έλεγχο που δέχονται από τους άνδρες και όχι την δική τους εγκληματική δράση. Η θεωρητική μελέτη που υπάρχει σχετικά με το γυναικείο φύλο θεωρεί ότι οι άνδρες ελέγχουν τις γυναίκες, ενώ η χρήση του φύλου ως μηχανισμός κοινωνικού ελέγχου παραμένει ανεξερεύνητη²⁰⁹. Οι φεμινιστικές προσεγγίσεις άσκησαν πίεση στον κοινωνικό έλεγχο μόνο αναφορικά με τη θυματοποίηση των γυναικών με τον κίνδυνο να δημιουργηθεί το στερεότυπο του άνδρα-κυρίαρχου και της γυναίκας-θύματος²¹⁰. Αργότερα, δόθηκε έμφαση και στις γυναίκες δράστες και ειδικά στα βίαια αδικήματα που διέπρατταν.

Το φεμινιστικό κίνημα, χάραξε έναν νέο ρόλο για τη γυναίκα, με στόχο την κατάργηση του κυριαρχικού ρόλου του άνδρα και του υποτακτικού ρόλου της γυναίκας με πρόθεση να αντικατασταθούν από ρόλους που προσφέρουν ίσα δικαιώματα, ίσες ευκαιρίες και ίσες υποχρεώσεις και για τα δύο φύλα. Η αλλαγή του ρόλου, ωστόσο δεν δύναται να πραγματοποιηθεί αν δεν αλλάξει και η θέση των ρόλων²¹¹, διότι για να υπάρξει ισοτιμία και ισότητα²¹², θα πρέπει πέραν από την αλλαγή των ρόλων των δύο φύλων να γίνουν αλλαγές, τόσο νομοθετικές, όσο και μέσα από το ευρύτερο κοινό.

Τελικά, το φεμινιστικό κίνημα δεν κατάφερε να καταργήσει τα παλαιά στερεότυπα τόσο για το ρόλο όσο και για τη θέση των δύο φύλων²¹³, πέραν από κάποιες μικρές αλλαγές, ενώ η

²⁰⁸ ό.π. Smart, C., p. 58.

²⁰⁹ ό.π. Heidensohn, F., p. 17 επ.

Pitch, T., *Feminist politics, crime, law and order in Italy*, in: Rafter, H., N. & Heidensohn, F. (eds), *International feminist perspectives in criminology. Engendering a discipline*, Buckingham - Philadelphia, Open University Press, 1995, p. 86 επ.

²¹⁰ ό.π. Heidensohn, F., p. 227.

²¹¹ ό.π. Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 183 επ.

²¹² Παντελίδου - Μαλούτα, Μ., *Ελληνική πολιτική κουλτούρα: το φύλο της αριστεράς και της δεξιάς*, στο: Λυριντζής, Χ. & Νικολακόπουλος, Η. (Επιμ.), *Εκλογές και κόμματα στη δεκαετία του 1980. Εξελίξεις και προοπτικές του πολιτικού συστήματος*, Αθήνα, Θεμέλιο, 1990, σ. 115.

²¹³ ό.π. Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ.σ. 184-185.

φεμινιστική εγκληματολογία παρότι κατάφερε να αναπτύξει μία κριτική, με δυσκολία αφομοιώθηκε στο χώρο της εγκληματολογίας²¹⁴. Οι K. Daly και M. Chesney - Lind²¹⁵ τονίζουν ότι η εγκληματολογία δεν επηρεάστηκε από την φεμινιστική σκέψη, πέραν από την φεμινιστική μεταχείριση του βιασμού και της ενδοοικογενειακής βίας που υπήρξαν αλλαγές. Στα τέλη του 20ου αι. η εγκληματολογία είναι η επιστήμη που κρατάει τα πιο “αρρενωπά” στοιχεία σε σχέση με τις άλλες κοινωνικές επιστήμες²¹⁶. Οι διαφορές των δύο φύλων στις στατιστικές της καταγεγραμμένης εγκληματικότητας σε διάφορες κουλτούρες και χρονικές περιόδους είναι αποτέλεσμα της διαφορετικής μεταχείρισης των γυναικών και δεν αποτελούν την κατάλληλη βάση για την στήριξη μιας θεωρίας περί αρρενωπότητας και εγκληματικότητας²¹⁷.

²¹⁴ ό.π. Μαυρή, Μ., σ. 161.

²¹⁵ ό.π. Daly, K. & Chesney - Lind, M., p. 498.

²¹⁶ ό.π. Rafter, H., N. & Heidensohn, F., p. 5 επ.

²¹⁷ Kersten, J., Culture, masculinities and violence against women, The British Journal of Criminology, vol. 36, no. 3, Special issue, 1996, p. 382-395.

Κεφάλαιο 3ο

Γυναικεία εγκληματικότητα και Μ.Μ.Ε.

3.1 Η επιλογή των ειδήσεων²¹⁸

Αναφορικά με τη διαδικασία επιλογής μιας είδησης, καθοριστικός είναι ο ρόλος των gatekeepers (φυλωρών)²¹⁹. Πρόκειται για αρχισυντάκτες, εκδότες και διευθυντές ειδήσεων από τους οποίους γίνεται η επιλογή και ερμηνεία της εκάστοτε είδησης, με βάση συγκεκριμένες αρχές που ισχύουν σε όλα τα μέσα²²⁰. Σχετικά με τη διαδικασία επιλογής της είδησης, σημαντικό χαρακτηριστικό είναι η αξία της είδησης και η αντικειμενικότητά της, καθώς και η αξιοπιστία της πηγής από την οποία λήφθηκε η πληροφορία²²¹. Η αξία της είδησης αποτελείται από τα κριτήρια που χρησιμοποιούν οι δημοσιογράφοι προκειμένου να επιλέξουν και να επεξεργαστούν μια πληροφορία. Τα κριτήρια αυτά είναι αποτέλεσμα θεωρητικών και εμπειρικών αναλύσεων που προσδιορίζουν τα στοιχεία που δίνουν αξία στην είδηση. Συγκεκριμένα πρόκειται για τη διάρκεια και την επικαιρότητα του συμβάντος, τη γεωγραφική, πολιτισμική και πολιτική εγγύτητα του, την κοινωνική θέση και ισχύ των εμπλεκομένων, τη θέση του συμβάντος μέσα στην πληθώρα των ειδήσεων, τον αιφνιδιασμό, τη μοναδικότητα και το δράμα που παρουσιάζει το συμβάν, την αποκλειστικότητα του γεγονότος και τις συνέπειες αυτού και τέλος, την πιθανότητα ταύτισης του κοινού με το συμβάν²²². Αναφορικά με τα κριτήρια επιλογής των ειδήσεων πρόκειται για τον αιφνιδιασμό (όσο πιο καινούρια είναι μία είδηση, τόσο μεγαλύτερη έκπληξη θα προκαλέσει), τις συγκρούσεις (προκαλείται ανασφάλεια για το μέλλον και άρα ένταση και αναμονή για νέες πληροφορίες), τις παραβιάσεις κοινωνικών κανόνων, όπου προβάλλονται δράστες και θύματα και με τη συμβολή διάφορων ειδικών, γίνεται αναζήτηση των παραγόντων που οδηγούν στην εκάστοτε συμπεριφορά. Επίσης, το πόσο επίκαιρο είναι ένα συμβάν αποτελεί σημαντικό κριτήριο

²¹⁸ Δείτε κυρίως για την παρακάτω ανάλυση: Λαμπροπούλου, Ε., Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας: Η περίπτωση της βίας και της εγκληματικότητας, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1997, 33-42.

²¹⁹ Lewin, K., "Channels of Group Life", στο Human Relations 1, 1947, σελ. 143-153.

²²⁰ Lippmann, W., Κοινή Γνώμη, Αθήνα, 1988 (Public Opinion, 1922, reprint, MacMillan, New York 1949), σελ. 313 επ.

²²¹ ό.π. Lippmann, W., (1988)... σελ. 308-316, 318 επ.

²²² ό.π. Λαμπροπούλου, Ε., 1997.

Galtung, J., Ruge, M., H., The structure of Foreign News. The presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers, in: Journal of Peace Research 2, 1965, p.p. 64-91, όπως αναφ. στο Λαμπροπούλου, Ε., 1997 ό.π.

Peltu, M., The Role of Communication Media, in: Regulating Industrial Risks: Science, Hazards and Public Protection, Otway, H., Peltu, M., (έκδ), London, 1985, σελ. 128-148, όπως αναφ. στο Λαμπροπούλου, Ε., 1997 ό.π.

επιλογής, καθώς όταν υπάρχουν παρόμοια γεγονότα, δίνεται η δυνατότητα ανακύκλωσης των ειδήσεων²²³, με πολύ συχνό φαινόμενο τα “κύματα εγκληματικότητας”²²⁴.

Σύμφωνα, μάλιστα, με το διαχωρισμό του Γκυ Ντεμπόρ, η είδηση δεν αποτελεί από μόνη της ένα εντυπωσιακό γεγονός, αλλά κατασκευάζεται ως τέτοιο, από τα μέσα. Ένα έγκλημα διαθέτει όλα τα χαρακτηριστικά που χρειάζονται για να κατασκευαστεί μια εντυπωσιακή είδηση, καθώς αποτελείται από το ασυνήθιστο, το παράδοξο, την έκπληξη, το μυστήριο κλπ, όπου πάνω σε αυτά θα στηριχθεί η δραματοποίηση (μέσω διαφόρων τεχνικών π.χ. τίτλος, έκταση, φωτογραφίες κλπ.), και θα προκαλέσει συγκίνηση στο κοινό²²⁵.

Τέλος, είναι σημαντικό να αναφέρουμε πως η διατύπωση της γνώμης των ειδικών, όπως αναφέραμε και παραπάνω, καθώς και η χρήση αυτής ως είδηση, αποτελείται από δύο λειτουργίες: αφενός δίνει έμφαση στο γεγονός το οποίο αφορά, διατηρώντας το στη δημοσιότητα και την επικαιρότητα και αφετέρου, οι επανειλημμένες αναφορές στη γνώμη των ειδικών και η επίκληση στην αυθεντία, ενδυναμώνουν την πηγή της είδησης, αναμειγνύοντας με αυτόν τον τρόπο τα πραγματικά γεγονότα με τις διάφορες γνώμες, καθιστώντας αδύνατο στους αναγνώστες/ακροατές να εντοπίσουν την προέλευση της πληροφορίας²²⁶.

3.2 Η σκιαγράφηση του προφίλ της γυναίκας δράστιδος στα Μ.Μ.Ε.

Με βάση τη διεθνή βιβλιογραφία αλλά και ερευνητικές προσεγγίσεις βλέπουμε πως η γυναίκα εγκληματίας απεικονίζεται διαχρονικά με στερεοτυπικό τρόπο από τα ΜΜΕ, ενώ οι ερμηνείες των διαπραττόμενων εγκλημάτων δεν αναδεικνύουν τα κοινωνικά ζητήματα που έχουν άμεση σχέση με το φαινόμενο, αλλά επικεντρώνονται περισσότερο στο πρόσωπο της γυναίκας, κατατάσσοντας την, με αυτόν τον τρόπο, σε ορισμένες περιοριστικές κατηγορίες²²⁷.

²²³ ό.π. Λαμπροπούλου, Ε., 1997.

Kepplinger, H., M., Hartung, U., Storfal-Fieber: Wie ein Unfall zum Schlusselfereignis einer Unfallserie wird, Freiburg i.Br., 1995, όπως αναφ. στο Λαμπροπούλου, Ε., 1997 ό.π.

²²⁴ Fishman, G., Crime Waves as Ideology, in: Social Problems 25, 1978, p.p. 531-543, όπως αναφ. στο: Λαμπροπούλου, Ε., 1997 ό.π.

Schneider, H., J., Massenmedien, στο Handwörterbuch der Kriminologie, εκδ. από Elster, A., Lindemann, H., 2η έκδ., Berlin, 1979, σελ. 338-392.

²²⁵ Μακρυνιώτη, Α., Η στρατηγική της δραματοποίησης των κοινωνικών φαινομένων και ιδιαίτερα του εγκλήματος από τα Μ.Μ.Ε. και οι θεσμικές παρεμβάσεις, στο Αρτινοπούλου, Β., (επιμ.), Νέα κοινωνικά κινήματα: Εγκληματολογική προσέγγιση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2000, σελ. 100-102.

²²⁶ Λαμπροπούλου, Ε., Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας: Η περίπτωση της βίας και της εγκληματικότητας, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1997, 33-42.

²²⁷ Καρδαρά, Α., Έγκλημα και γυναίκα, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2023, σ. 81.

Οι κατηγορίες αυτές, αναπαράγοντας στερεοτυπικές αντιλήψεις, χωρίζονται αρχικά στις “bad, mad & sad female offenders”²²⁸.

Δηλαδή διαπιστώνεται, αφενός η συσχέτιση της γυναικείας εγκληματικότητας με τις λομπροζιανές θεωρίες που θέλουν τις γυναίκες “γεννημένες εγκληματίες” και αφετέρου οι γυναίκες θεωρούνται “ανθρωπόμορφα τέρατα”, βάση της μη τεκμηριωμένης ερμηνείας ότι το έγκλημα δεν ταιριάζει στη φύση της γυναίκας. Τα παραπάνω αναπαράγονται στα Μέσα διαιωνίζοντας μια στερεοτυπική εικόνα της γυναίκας που εγκληματεί²²⁹.

Σύμφωνα με την ερευνητική προσέγγιση των Estrada, Nilson και Petterson²³⁰ υπάρχουν δύο κεντρικοί άξονες στην απεικόνιση και ερμηνεία των γυναικών που παραβατούν, από τα Μέσα. Πρόκειται για την απεικόνιση της γυναίκας ως “κακιά/σατανική” (bad) ή ως “τρελή/ψυχοπαθή/απελπισμένη” (mad, sad), όροι άκρως στιγματιστικοί, τόσο για τις γυναίκες εγκληματίες, όσο και για τους ανθρώπους που αντιμετωπίζουν θέματα ψυχικής υγείας.

Στην κατηγορία των “κακών”(bad) γυναικών, οι εγκληματικές πράξεις ορίζονται ως ανήθικες (immoral acts), που πέραν από ασυνήθιστες, παραβιάζουν και τους κανόνες θυληκότητας. Αυτός ο διττός χαρακτήρας της παραβίασης - νομικά και κοινωνικά- αυξάνει τον στιγματισμό των γυναικών, που συγκριτικά με τους άνδρες εγκληματίες, είναι πολύ μεγαλύτερος²³¹. Δεύτερος κεντρικός άξονας της προσέγγισης είναι ο χαρακτηρισμός της γυναίκας εγκληματία ως “τρελή” (mad/sad), που εμπίπτει στις θεωρίες του Lombroso και την εμφάνιση της Θετικιστικής Σχολής Εγκληματολογίας²³². Βέβαια, δεν θα πρέπει να παραλείψουμε και την υπόθεση του ιπποτισμού (chivalry hypothesis), σύμφωνα με την οποία οι γυναίκες τυγχάνουν ευνοϊκότερης μεταχείρισης

²²⁸ Berrington, E., Honkatukia, P., (2002), An evil monster and a poor thing: Female violence in the media, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 3: 50–72.

Brennan, P., K., Vandenberg, A., L., (2009), Depictions of female offenders in front-page newspaper stories: The importance of race/ethnicity, *International Journal of Social Inquiry*, 2(2): 141–175.

Easteal, P., Bartels, L., Nelson, N., et al., (2015), How are women who kill portrayed in the media? Connections with social values and the legal system, *Women’s Studies International Forum*, 51: 31–41.

Wilczynski, A., (1991), Images of women who kill their infants: The mad and the bad, *Women & Criminal Justice*, 2(2): 71–88.

²²⁹ ό.π. Καρδαρά, Α., 2023, σ. 81.

²³⁰ Estrada, F., Nilsson, A. & Pettersson, T., (2019), The female offender - A century of registered crime and daily press reporting on women’s crime, *Nordic Journal of Criminology*, 20:2, p. 1-19.

²³¹ Estrada, F., & Nilsson, A., (2012), Does it cost more to be a female offender? A life-course study of childhood circumstances, crime, drug abuse, and living conditions, *Feminist Criminology*, 7(3), 196–219.

Lander, I., (2014), Gender, aging and drug use: A post-structural approach to the life course, *British Journal of Criminology*, 55(2), 270–285.

²³² Smart, C., (1976), *Women, crime and criminology: A feminist critique*, London: Routledge and Kegan Paul.

στο πλαίσιο απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, ειδικά όταν παρουσιάζουν συμπεριφορές και χαρακτηριστικά που ταιριάζουν στο φύλο τους²³³.

Σύμφωνα με την προαναφερθείσα έρευνα οι απεικονίσεις των ΜΜΕ για τις γυναίκες που εγκληματούν, παρουσιάζουν μια πιο επεξηγηματική περιγραφή των αδικημάτων τους, σε σχέση με εκείνα που διαπράττονται από άντρες. Σ' αυτό το σημείο γίνεται αναφορά στην ανάλυση αμερικανικών ειδησεογραφικών άρθρων από τους Grade, Trager, Lear και Rauch²³⁴, η οποία έδειξε ότι τα ΜΜΕ για παρόμοια αδικήματα, απεικονίζουν με ηπιότερο τρόπο τις γυναίκες δράστιδες σε σχέση με τους άνδρες. Παρατηρήθηκε ωστόσο, ότι το παραπάνω δεν ισχύει σε σοβαρότερα αδικήματα όπως τα βίαια εγκλήματα και τα εγκλήματα κατά παιδιών, καθώς σε αυτές τις περιπτώσεις οι γυναίκες αντιμετωπίζονται με περισσότερη σκληρότητα, απ' ότι οι άνδρες δράστες τέτοιων εγκλημάτων.

Σε επιστημονικό επίπεδο διαπιστώνεται πως είναι δύσκολο να βρεθούν μελέτες που αναλύουν τις περιγραφές των ΜΜΕ για τη γυναικεία εγκληματικότητα για μεγάλες χρονικές περιόδους, γεγονός που επιβεβαιώνει τον "ανδροκεντρισμό" της εγκληματολογίας όπως τον εξέθεσε η φεμινιστική εγκληματολογία. Μία τέτοια μελέτη είναι αυτή που δημοσιεύτηκε από την Collins²³⁵, η οποία μελετά τρεις δεκαετίες (από τη δεκαετία του 1990 μέχρι τη δεκαετία του 2000) και από την οποία διαπιστώνονται δοαφοροποιήσεις στην περιγραφή των γυναικών και ανδρών εγκληματιών από τα ΜΜΕ. Πιο συγκεκριμένα αποδείχθηκε ότι η γυναικεία εγκληματικότητα παρουσιαζόταν λιγότερο ορθολογική και η γυναίκα περιγραφόταν ως "αχαλίνωτη" (rampant) και "εκτός ελέγχου" (out of control). Τέλος, η Collins δεν εντόπισε αλλαγές, με την πάροδο του χρόνου, ως προς τη μιντιακή απεικόνιση της γυναικείας και της ανδρικής εγκληματικότητας.

Κάποια σημαντικά σημεία των αποτελεσμάτων της έρευνας των Estrada, Nilson και Petterson είναι τα εξής:

- Οι άνδρες διαπράττουν πολύ περισσότερα αδικήματα από τις γυναίκες,
- Παρατηρείται μείωση του χάσματος των δύο φύλων αναφορικά με τις κλοπές αλλά και τα βίαια εγκλήματα από τα μέσα του 20ου αιώνα,
- Οι γυναίκες συχνά περιγράφονται με βάση τη σχέση τους με έναν άνδρα (σύζυγος, φίλη, αρραβωνιαστικά κλπ), ωστόσο, υπάρχει σταδιακή μείωση των παραπάνω αναφορών με το πέρασμα των χρόνων, με σημαντικό επεξηγηματικό παράγοντα τη χειραφέτηση των γυναικών,

²³³ Kruttschnitt, C., & Savolainen, J., (2009), Ages of chivalry, places of paternalism: Gender and criminal sentencing in Finland, *European Journal of Criminology*, 6(3), 225–247.

Visher, C., A., (1983), Gender, police arrest decisions, and notions of chivalry, *Criminology*, 21(1), 5–28.

²³⁴ Grabe, M. E., Trager, K. D., Lear, M., & Rauch, J. (2006), Gender in crime news: A case study test of the chivalry hypothesis. *Mass Communication and Society*, 9(2), 137–163.

²³⁵ Collins, R. E. (2016), 'Beauty and bullets': A content analysis of female offenders and victims in four Canadian newspapers. *Journal of Sociology*, 52(2), 296–310.

- Δεν γίνονται ανάλογες αναφορές για τους άνδρες εγκληματίες (σύζυγος, φίλος, αρραβωνιαστικός κλπ) σε καμία στιγμή κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου (1905-2015),
- Το 1/3 των άρθρων περιγράφουν τους λόγους για τους οποίους εγκλημάτησε μια γυναίκα, ενώ αντίστοιχα το ποσοστό για τους άνδρες είναι 1/10,
- Οι αναφορές στην ορθολογική δράση και την ψυχική ασθένεια την δραστών, αναφέρονται συχνότερα στα άρθρα για τη γυναικεία εγκληματικότητα,
- Παρότι το χάσμα μεταξύ ανδρικής και γυναικείας εγκληματικότητας μειώνεται, η κάλυψη από τα ΜΜΕ παραμένει αμετάβλητη, καθώς για κάθε 1 άρθρο που αναφέρεται σε μία γυναίκα δράστιδα, βρίσκονται περίπου 12 άρθρα που αναφέρονται στην εγκληματικότητα των ανδρών.

Αναφορικά με τους διάφορους τύπους εγκλημάτων που περιγράφονται στα άρθρα, διαπιστώνεται η κυριαρχία των άρθρων σχετικά με τα βίαια εγκλήματα, στα οποία προτάσσεται η ψυχική ασθένεια ως βασικός παράγοντας για τη διάπραξη τους. Τέλος, θα πρέπει να αναφέρουμε τη χρήση της γλώσσας από τα ΜΜΕ, όπου σύμφωνα με την προαναφερθείσα έρευνα, περιγράφει το έγκλημα με δράστιδες γυναίκες ως “αχαλίνωτο και ανεξέλεγκτο” με αποτέλεσμα οι συγκεκριμένες λεκτικές επιλογές να είναι ικανές να εντείνουν το φόβο και τον ηθικό πανικό για τα εγκλήματα που διαπράττονται από γυναίκες.

Σύμφωνα, όμως, με τη μελέτη της T. Sandman²³⁶, όταν τα ΜΜΕ δεν ασχολούνται με “πολύκροτες υποθέσεις” (mega cases) και περιπτώσεις ακραίας απόκλισης, οι γυναίκες που παραβατούν δεν παρουσιάζονται απαραίτητα ως φιγούρες “κοινωνικού εχθρού” που σηματοδοτούν τα όρια της ιδιοτέλειας μιας θηλυκής κοινότητας. Εξηγεί, πως όταν τα Μέσα αναφέρονται σε καθημερινές υποθέσεις, η παρουσίαση της γυναίκας δράστιδος δεν έχει στόχο της αποκύρξη της γυναίκας ως εγκληματία και τον στιγματισμό της με αναφορές στην σεξουαλικότητα της, την εμφάνιση της ή τον οικογενειακό της ρόλο, αλλά περισσότερο στην νοσηματοδότηση της πράξης της. Ενδεικτικά παραθέτει τους δείκτες “μητέρα” και “σύζυγος” που χρησιμοποιούνται συχνά στα άρθρα που απεικονίζουν τη γυναίκα εγκληματία, όχι όμως με αρνητικό πρόσημο, ότι πρόκειται δηλαδή για “κακή μητέρα” ή “κακή σύζυγο”, αλλά για να παρέχεται ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο το έγκλημα μπορεί να γίνει πιο κατανοητό. Το πιο βασικό συμπέρασμα της προαναφερθείσας μελέτης συνοψίζεται στο ότι *“οι χαρακτηρισμοί των γυναικών δράστιδων στον σουηδικό Τύπο κάνουν το ακατανόητο κατανοητό, το άγνωστο γνωστό και το απροσδόκητο να φαίνεται αναμενόμενο και ως εκ τούτου τις γυναίκες που παραβαίνουν το νόμο να φαίνονται οικείες και επομένως πιο κατανοητές”*.

²³⁶ Sandman, T. (2022). Familiar felons: Gendered characterizations and narrative tropes in media representations of offending women 1905–2015. *Crime, Media, Culture*, 18(2), 242-264.

Πιο συγκεκριμένα η εν λόγω μελέτη, έχει συνοψίσει τους σημαντικότερους τύπους γυναικών εγκληματιών που εμφανίζονται στο σουηδικό Τύπο από το 1905 έως το 2015. Πρόκειται για 9 τύπους που κατασκευάζονται ως οικείοι και γίνονται περισσότερο κατανοητοί στο ευρύ κοινό και είναι οι εξής:

- Η φτωχή γυναίκα (The poor woman)
- Η γυναίκα με το “ελαφρύ χέρι” (The light-fingered woman)
- Η μυστηριώδης γυναίκα (The mystery woman)
- Η παθιασμένη γυναίκα (The passionate woman)
- Η ανεξέλεγκτη γυναίκα (The uncontrolled woman)
- Η άπληστη γυναίκα (The greedy woman)
- Η σατανική γυναίκα (The vile woman)
- Η ανόητη γυναίκα (The foolish woman)
- Η γυναίκα θύμα (The victim woman)

Η προαναφερθείσα έρευνα περιγράφει και αναλύει τους παραπάνω εγκληματικούς τύπους που αποδίδονται στη γυναίκα εγκληματία από τον Τύπο και αναφέρει πως δεν αποσκοπούν πάντα στο να στιγματίσουν τη γυναίκα, αλλά και στο να ερμηνεύσουν την εγκληματική πράξη της, εντός ενός συγκεκριμένου πλαισίου. Διαπιστώνεται, ωστόσο, ότι τέτοιου είδους χαρακτηρισμοί που εντοπίζονται και στον ελληνικό Τύπο, ακόμα κι αν δεν έχουν αρνητικό πρόσημο και δεν στοχεύουν στον στιγματισμό της γυναίκας δράστιδος, δεν μπορούν εν τέλει να ξεφύγουν από τον στερεοτυπικό τρόπο προσέγγισης του γυναικείου φύλου, που παρουσιάζει τη γυναίκα είτε ως άπληστη, χωρίς όρια, μοιραία γυναίκα (*femme fatale*), είτε ως ανόητη και παρασυρμένη, ανάλογα με την κάθε υπόθεση. Στη σύγχρονη εποχή, ωστόσο, αναμένεται τα Μέσα να αποφεύγουν τη χρήση τέτοιων στιγματιστικών όρων, και να εμβαθύνουν στο φαινόμενο της γυναικείας εγκληματικότητας πιο ουσιαστικά, καθώς οι αποδιδόμενοι χαρακτηρισμοί περιορίζουν τη σκέψη μας για την ερμηνεία του φαινομένου της γυναικείας εγκληματικότητας, μέσω στερεοτύπων, που εν τελεί λειτουργούν εις βάρος της εκάστοτε υπόθεσης.

Σε εθνικό τώρα επίπεδο, η Κουκουτσάκη²³⁷, αναλύοντας συγκεκριμένες μελέτες περίπτωσης κατέληξε στη διαπίστωση ότι *“οι δημοσιογραφικές αφηγήσεις της γυναικείας εγκληματικότητας [...] συγκλίνουν στην αναπαραγωγή του γυναικείου στερεότυπου”* και ότι *“τα αίτια και η φαινομενολογία της γυναικείας εγκληματικότητας καθίστανται δευτερεύον ζήτημα, καθώς ο*

²³⁷ Κουκουτσάκη, Α., Η γυναίκα εγκληματίας στο δημόσιο χώρο. Αναπαραστάσεις της γυναικείας εγκληματικότητας, academia.edu *Το άρθρο βασίζεται στην ομότιτλη εισήγηση η οποία παρουσιάστηκε στην ημερίδα με θέμα Φύλο, Δημόσιος χώρος και ΜΜΕ. Πανεπιστημιακή Κοινότητα και Έρευνα, την οποία διοργάνωσε το Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού του Παντείου Πανεπιστημίου, στο πλαίσιο του Προγράμματος Σπουδών Φύλου (16 Μαρτίου 2006, Πάντειο Πανεπιστήμιο).

πυρήνας του θέματος είναι ότι η γυναικεία εγκληματικότητα [...], είναι πραγματική μόνον στο βαθμό που ορίζεται και αντιμετωπίζεται ως τέτοια”.

Συμπερασματικά, διαπιστώνουμε πως οι απεικονίσεις των ΜΜΕ προσεγγίζουν κυρίως με στερεοτυπικό τρόπο τη γυναίκα δράσιδα εγκλημάτων, αντικατοπτρίζοντας τις κοινωνικές αντιλήψεις που υπάρχουν, ανεξάρτητα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της δημοσιογραφικής έρευνας που υφίστανται στην κάθε κοινωνία²³⁸.

Παράλληλα, ένα σημαντικό κεφάλαιο της μιντιακής απεικόνισης της γυναικείας εγκληματικότητας αποτελεί η φυλή/εθνικότητα των δράσιδων. Στη διερευνητική μελέτη των Brennan και Vandenberg²³⁹ εξετάστηκε εάν οι γυναίκες δράσινιδες που ανήκουν σε μειονότητες, απεικονίστηκαν λιγότερο ευνοϊκά από τα ΜΜΕ, σε σχέση με τις λευκές γυναίκες. Μελετήθηκαν οι πρωτοσέλιδες ειδήσεις του 2006 από τις εφημερίδες Los Angeles Times και New York Times. Οι ιστορίες που εντοπίστηκαν ήταν ισάριθμες για τις λευκές γυναίκες και τις γυναίκες μειονοτήτων, με τη διαφορά ότι σε κάποιες υποθέσεις οι δημοσιογράφοι προσπαθούσαν να δικαιολογήσουν τη συμπεριφορά ορισμένων γυναικών, βασιζόμενοι σε κάποιες “τεχνικές εξουδετέρωσης”. Αυτές οι τεχνικές που έχουν αναλυθεί κυρίως από τους Sykes και Matza²⁴⁰, φάνηκε πως χρησιμοποιούνταν από τα Μέσα, κυρίως σε υποθέσεις λευκών γυναικών δράσιδων, όπου φυσικά απεικονίστηκαν ευνοϊκότερα από τις γυναίκες δράσινιδες μειονοτήτων.

Αντίστοιχα και στην Ελλάδα, τα εγκλήματα που διαπράττονται από αλλοδαπές γυναίκες παρουσιάζονται με πιο αυστηρό τρόπο, αναπαράγοντας σε ορισμένες περιπτώσεις ρατσιστικό λόγο, που οδηγεί σε κλίμα εχθρότητας και ρητορική μίσους, τα οποία με τη σειρά τους είναι δυνατόν να διαδοθούν με ταχύτατους ρυθμούς μέσω της τεχνολογίας και των social media²⁴¹.

3.3 Η απεικόνιση της γυναίκας ανθρωποκτόνου στα Μ.Μ.Ε.

Μια γυναίκα που διαπράττει το έγκλημα της ανθρωποκτονίας ή της παιδοκτονίας κεντρίζει ιδιαίτερα το ενδιαφέρον των ΜΜΕ, καθώς τέτοιου είδους ιστορίες εκλαμβάνονται ως “newsworthy stories”, δηλαδή ιστορίες που, σύμφωνα με τη γνώμη των ιδιοκτητών και αρχισυντακτών των Μέσων, πρέπει να προβάλλονται στις πρώτες θέσεις της δημοσιογραφικής ατζέντας, βάσει των μιντιακών αξιών (news media values)²⁴².

²³⁸ ό.π. Καρδαρά, Α., 2023, σ. 88.

²³⁹ Brennan, P., K. & Vandenberg, A., L., (2009), Depictions of Female Offenders in Front-Page Newspaper Stories: The Importance of Race/Ethnicity, International Journal of Social Inquiry, v. 2, p.p. 141-175.

²⁴⁰ Sykes, G., M., & Matza, D., (1957), Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency, American Sociological Review, 22(6), 664–670.

²⁴¹ ό.π. Καρδαρά, Α., 2023, σ. 89.

²⁴² Πανούσης, Γ., Καθ' Υπερβολήν: Χρήσεις & Καταχρήσεις, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σ.σ. 125-126.

Η διεθνής επιστημονική έρευνα κατέληξε στη διαπίστωση ότι οι γυναίκες που διαπράττουν το έγκλημα της ανθρωποκτονίας παρουσιάζονται, είτε ως “παρεκκλίνουσες της γυναικείας φύσης”, είτε ως “κακές/τρελές” (bad/mad) όπως αναλύσαμε και παραπάνω. Η έρευνα των Easteal, Bartels, Nelson & Holland²⁴³ εστιάζει στην μιντιακή παρουσίαση των γυναικών που έχουν διαπράξει ανθρωποκτονία και κατά πόσο αυτή διαφοροποιείται από τη σχέση της γυναίκας με το θύμα της: αν πρόκειται για βίαιο σύντροφο, για παιδί ή για μη μέλος της οικογένειας. Εντοπίζει, μάλιστα, αρκετά κοινά θέματα με τις προαναφερθείσες κατηγορίες των “bad”, “mad” & “sad”, καθώς και μία τάση υποβάθμισης ορισμένων πληροφοριών για τη δράστιδα, οι οποίες θα μπορούσαν να συμβάλλουν σε μία επαρκέστερη ερμηνεία του εγκλήματος της ανθρωποκτονίας με δράστιδα γυναίκα. Η έρευνα αναφέρεται, επίσης, στην προσέγγιση των δράστιδων, καθώς πολλά δημοσιεύματα δίνουν έμφαση στη σεξουαλικότητα των γυναικών και στο κατά πόσο αυτή συγκλίνει ή απέχει από την στερεοτυπική εικόνα του γυναικείου φύλου. Αντίθετα, δεν φαίνεται να αναφέρονται στα ρεπορτάζ, τα διάφορα κοινωνικά ζητήματα που σχετίζονται με το εγκληματικό φαινόμενο, αλλά ούτε και οι παράγοντες εγκληματογένεσης. Άρα, ένα σημαντικό συμπέρασμα της έρευνας είναι ότι οι μιντιακές απεικονίσεις μειώνουν την ικανότητα μας να κατανοήσουμε αυτά τα σοβαρά εγκλήματα που διαπράττονται από γυναίκες, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει, ουσιαστικά, κάποια βοήθεια για την πρόληψη τους.

Οι Easteal, Bartels, Nelson και Holland τονίζουν πως οι γυναίκες που διαπράττουν ανθρωποκτονία θεωρούνται εξαιρετικά αποκλίνουσες (extra deviant), καθώς η βία δεν ταιριάζει με τον ρόλο των γυναικών, που τις θέλει καλές μητέρες και παθητικές συζύγους²⁴⁴. Συνεπώς, μια γυναίκα που σκοτώνει *“αμφισβητεί βαθιά τις κοινωνικές αντιλήψεις για τις γυναίκες και την ικανότητα τους να αναθρέψουν τους άλλους”*²⁴⁵.

Η ερευνητική τους προσέγγιση επιχειρεί να αναλύσει τις απεικονίσεις των ΜΜΕ σχετικά με τις γυναίκες που έχουν διαπράξει ανθρωποκτονία, κατατάσσοντας τις σε τρεις κατηγορίες:

- Γυναίκες που δολοφονούν έναν (βίαιο) σύντροφο.
- Γυναίκες που δολοφονούν το παιδί/τα παιδιά τους.
- Γυναίκες που δολοφονούν ένα μη μέλος της οικογένειας τους.

Πιο συγκεκριμένα στην πρώτη κατηγορία τα ΜΜΕ απεικονίζουν τις δράστιδες ως μη έχουσες την άμεση ευθύνη για το έγκλημα, σε αντίθεση που τους άνδρες δράστες που θεωρούνται άμεσα

²⁴³ ό.π. Easteal, P., Bartels, L., Nelson, N., et al., (2015).

²⁴⁴ Brennan, P., (2002), Women sentenced to jail in New York City. LLC: LFB Scholarly Publishing.

Huckerby, J., (2003), Women who kill their children: Case study and conclusions concerning the differences in the fall from maternal grace by Khoua Her and Andrea Yates, Duke Journal of Gender Law & Policy, 10, 149.

Naylor, B., (1990), Media images of women who kill, Legal Services Bulletin, 5(1), 4.

²⁴⁵ Storrs, E., (2004), Our scapegoat: An exploration of media representations of Myra Hindley and Rosemary West, Theology and Sexuality, 11(1), p. 9, 12.

υπεύθυνοι για την εγκληματική τους πράξη²⁴⁶. Αναφορικά με την δεύτερη κατηγορία τα ΜΜΕ φαίνεται να διαιωνίζουν το μύθο γύρω από την “μητρική τελειότητα”²⁴⁷. Σχετικά με την τρίτη κατηγορία, οι γυναίκες απεικονίζονται με αρνητικό πρόσημο, δαιμονοποιούνται²⁴⁸, αρρενωποιούνται (εμφανισιακά ή στην προσωπικότητα)²⁴⁹, και παρουσιάζονται ως σεξουαλικά αποκλίνουσες²⁵⁰. Συνεπώς, οι γυναίκες παρουσιάζονται κατά βάση ως “ανθρωπόμορφα τέρατα”, χωρίς καμία εμβάθυνση στις συνθήκες και τα χαρακτηριστικά της κάθε υπόθεσης. Και μέσα από αυτήν την έρευνα γίνεται σαφές ότι η απεικόνιση των ΜΜΕ για τη γυναίκα που εγκληματεί, πραγματοποιείται μέσα από ένα στερεοτυπικό πρίσμα το οποίο αποτελείται από το διττό χαρακτήρα της ερμηνείας της γυναικείας εγκληματικότητας, όπου η γυναίκα εγκληματίας αφενός παραβιάζει τους κοινωνικά αποδεκτούς κανόνες και αφετέρου παραβαίνει τους κανόνες θηλυκότητας, που διαχρονικά επιβάλλονται, στο γυναικείο φύλο.

²⁴⁶ Wozniak, J., McCloskey, K., (2010), Fact or fiction? Gender issues related to newspaper reports of intimate partner homicide. *Violence Against Women*, 16(8), p. 946.

²⁴⁷ Barnett, B., (2013), Toward authenticity, *Feminist Media Studies*, 13(3) p. 508.

²⁴⁸ Collins, R., (2016), Beauty and bullets: A content analysis of female offenders and victims in four Canadian newspapers, *Journal of Sociology*, 52 (2), 296-310.

²⁴⁹ Barnett, B., (2005), Perfect mother or artist of obscenity? Narrative and myth in a qualitative analysis of press coverage of the Andrea Yates murders, *Journal of Communication Inquiry*, 29(1), 9-29.

Berrington, E., Honkatukia, P., (2002), An evil monster and a poor thing: Female violence in the media, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 3(1), 50-72.

Bond-Maupin, L., (1998), ‘That wasn’t even me they showed’: Women as criminals on America’s MostWanted, *Violence Against Women*, 4(1), 30-44.

Farr, K., (2000), Defeminizing and dehumanizing female murderers: Depictions of lesbians on death row, *Women & Criminal Justice*, 11(1), 49-66.

Grabe, M., E., Trager, K., D, Lear, M., & Rauch, J., (2006), Gender in crime news: A case study test of the chivalry hypothesis. *Mass Communication and Society*, 9(2), 137-163.

Wilczynski, A., (1991), Images of women who kill their infants: The mad and the bad. *Women & Criminal Justice*, 2(2), 71-88.

²⁵⁰ ό.π. Collins, R., 2016.

Δεύτερο Μέρος: Μελέτη Περιπτώσεων

Μελέτη των δια του Τύπου αφηγήσεων για τη γυναίκα ως δράστιδα αδικημάτων κατά της ζωής

Κεφάλαιο 1ο

Μεθοδολογία

Το ερευνητικό τμήμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας ανήκει στο ευρύτερο πλαίσιο της ποιοτικής έρευνας και ειδικότερα στο πεδίο των μελετών περίπτωσης. Η μελέτη περίπτωσης αποτελεί μία από τις πιο διαδεδομένες και αποδεκτές ερευνητικές μεθόδους στην ποιοτική έρευνα, καθώς επιτρέπει τη σε βάθος ανάλυση ενός συγκεκριμένου φαινομένου, οργανισμού, ατόμου ή κοινωνικής ομάδας μέσα στο πραγματικό του περιβάλλον.

Η συγκεκριμένη ερευνητική μέθοδος χαρακτηρίζεται από την εστίαση στη λεπτομερή και πολυδιάστατη ανάλυση του εκάστοτε αντικειμένου μελέτης, αξιοποιώντας πολλαπλές πηγές δεδομένων, όπως συνεντεύξεις, παρατηρήσεις, έγγραφα και άλλα συναφή μέσα. Μέσω αυτής της προσέγγισης, επιδιώκεται η εις βάθος κατανόηση της υπό εξέταση περίπτωσης, η διερεύνηση των σύνθετων αλληλεπιδράσεων που τη διαμορφώνουν, καθώς και η ανάδειξη μοτίβων, αιτιωδών σχέσεων και πιθανών γενικεύσεων που μπορούν να εξαχθούν από τη συγκεκριμένη περίπτωση. Η μελέτη περίπτωσης είναι ιδιαίτερα χρήσιμη όταν το ζητούμενο της έρευνας δεν είναι η απλή περιγραφή ενός φαινομένου, αλλά η βαθύτερη διερεύνηση των μηχανισμών που το διέπουν. Η ευελιξία της επιτρέπει στους ερευνητές να προσαρμόσουν την προσέγγισή τους ανάλογα με τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες της κάθε περίπτωσης, διατηρώντας ταυτόχρονα ένα υψηλό επίπεδο εγκυρότητας και αξιοπιστίας μέσω της διασταύρωσης δεδομένων και της χρήσης πολλαπλών πηγών πληροφόρησης.

Συνοψίζοντας, το ερευνητικό τμήμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας, ως μέρος του πλαισίου των μελετών περίπτωσης, ενσωματώνει τις αρχές και τις πρακτικές της ποιοτικής έρευνας με σκοπό την εις βάθος κατανόηση του θέματος υπό εξέταση. Αυτή η μέθοδος επιλέγεται λόγω της ικανότητάς της να προσφέρει πλούσιες και ουσιαστικές πληροφορίες, συμβάλλοντας στην εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων τόσο για τη θεωρητική γνώση όσο και για την πρακτική εφαρμογή στον αντίστοιχο τομέα.

1.1 Στόχος της μελέτης

Ο στόχος της παρούσας μελέτης περιπτώσεων είναι η αναζήτηση και η ανάλυση των στερεοτύπων, των πεποιθήσεων, των αντιλήψεων και των απόψεων που σχετίζονται με τη γυναίκα ως δράστιδα αδικημάτων κατά της ζωής. Στο πλαίσιο αυτό, διερευνώνται οι «αφηγήσεις»

που κατασκευάζει ο Τύπος, τόσο ο έντυπος όσο και ο ηλεκτρονικός, για περιστατικά με δράστιδες, γυναίκες.

Συγκεκριμένα, η ανάλυση επικεντρώνεται σε δύο υποθέσεις εγκλημάτων που έχουν απασχολήσει τη δημοσιότητα: η πρώτη αφορά την ανθρωποκτονία στη Χαλκίδα στις 20 Ιανουαρίου 2024, ενώ η δεύτερη περιστρέφεται γύρω από την επίθεση με βιτριόλι που έλαβε χώρα στις 20 Μαΐου 2020.

Οι δύο αυτές υποθέσεις επιλέχθηκαν με στόχο τη μελέτη των στερεοτύπων και των αντιλήψεων που προβάλλονται μέσω της δημοσιογραφικής κάλυψης, σχετικά με τη γυναίκα εγκληματία.

Η μελέτη αποσκοπεί αφενός στην καταγραφή των απόψεων που παρουσιάζονται από τον Τύπο σχετικά με το φύλο της δράστιδας και αφετέρου στη διερεύνηση των στερεοτύπων που συνδέονται με την απεικόνιση της γυναίκας ως δράστιδας εγκλημάτων κατά της ζωής.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο οι δημοσιογράφοι και τα μέσα ενημέρωσης περιγράφουν τις γυναίκες που διαπράττουν εγκλήματα, αναδεικνύοντας ή αναπαράγοντας προκαταλήψεις. Συχνά, τα μέσα ενημέρωσης αναπαράγουν κοινωνικές αντιλήψεις που παρουσιάζουν τη γυναίκα ως «παρεκκλίνουσα» όταν εμπλέκεται σε εγκλήματα, δεδομένου ότι αυτές οι πράξεις θεωρούνται παραδοσιακά ασύμβατες με τον κοινωνικό ρόλο του φύλου της, όπως αναλύσαμε και παραπάνω.

Μελετώντας τις δύο συγκεκριμένες υποθέσεις, η μελέτη επιχειρεί να φωτίσει τις βαθύτερες κοινωνικές δομές που αναπαράγονται μέσα από τη δημοσιογραφική κάλυψη. Εξετάζεται, επίσης, εάν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης λειτουργούν ως φορείς αλλαγής ή ως αναπαραγωγοί στερεοτύπων και πεποιθήσεων. Τέλος, η μελέτη αποσκοπεί να συμβάλει στον επιστημονικό διάλογο σχετικά με το φύλο, τη βία και την προβολή αυτών από τον Τύπο.

1.2 Μεθοδολογία επεξεργασίας και ανάλυσης του υλικού

Η **περιγραφική αποτύπωση**²⁵¹ η οποία χρησιμοποιείται στην παρούσα μελέτη, είναι μια ερευνητική προσέγγιση που στοχεύει στην αντικειμενική και συστηματική καταγραφή και κατηγοριοποίηση του περιεχομένου δημοσιευμάτων, εστιάζοντας στην παρουσίαση των δεδομένων, χωρίς να εισέρχεται, σε πρώτο στάδιο, σε ερμηνευτική ανάλυση. Πρόκειται για τη βάση μιας εμπειρικής μελέτης που επιδιώκει να εντοπίσει τα βασικά χαρακτηριστικά, τις δομές και τα μοτίβα του περιεχομένου που μελετάται.

²⁵¹ Krippendorff, K. (2019). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
Neuendorf, K. A. (2017). *The Content Analysis Guidebook*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
Berelson, B. (1952). *Content Analysis in Communication Research*. New York: Hafner Press.
Mayring, P. (2014). *Qualitative Content Analysis: Theoretical Foundation, Basic Procedures and Software Solution*. Klagenfurt: Beltz.

Στόχοι της περιγραφικής αποτύπωσης αποτελούν η καταγραφή και ανάλυση των βασικών θεματικών, γλωσσικών και υφολογικών χαρακτηριστικών που υπάρχουν στα δημοσιεύματα, η ταξινόμηση και κατηγοριοποίηση των δεδομένων με τρόπο που να επιτρέπει τη μετέπειτα ερμηνεία, καθώς και η αντικειμενική παρουσίαση των δεδομένων, ώστε να αποφευχθούν υποκειμενικές παρεμβάσεις του ερευνητή, στο πρώτο στάδιο της ανάλυσης.

Τα βασικά στάδια της εφαρμογής αυτής της μεθόδου αποτελούνται από τη συλλογή των δεδομένων (συγκέντρωση δημοσιευμάτων από ηλεκτρονικό και έντυπο Τύπο), από την καταγραφή και την ταξινόμηση τους (γλωσσικά εργαλεία κλπ), από την ομαδοποίηση τους (τρόπος περιγραφής δράστιδος, στερεότυπα κλπ) και τέλος με την τελική παρουσίαση των δεδομένων (ανάδειξη τάσεων και μοτίβων).

Πλεονέκτημα της παραπάνω μεθόδου αποτελεί αρχικά, η αντικειμενική εικόνα των δεδομένων, χωρίς την παρέμβαση ερμηνευτικών διαδικασιών. Επίσης, βοηθά στην αναγνώριση βασικών μοτίβων και θεματικών που θέτουν τα θεμέλια μιας περαιτέρω ανάλυσης και ακόμη, είναι ιδανική για τη μελέτη μεγάλου όγκου δεδομένων, καθώς βασίζεται σε συστηματική οργάνωση.

Τέλος, θα πρέπει να αναφέρουμε και τους περιορισμούς της περιγραφικής αποτύπωσης, καθώς, αφενός δεν επιτρέπει την εις βάθος κατανόηση και ερμηνεία των επεξηγηματικών παραγόντων πίσω από τα μοτίβα και αφετέρου, μπορεί να θεωρηθεί περιοριστική εάν χρησιμοποιηθεί μεμονωμένα, χωρίς τη συνδρομή ερμηνευτικών μεθόδων (π.χ. κριτική ανάλυση λόγου).

1.3 Αναζήτηση σε ηλεκτρονικό και έντυπο τύπο ως μέσο συλλογής των δεδομένων

Η αναζήτηση στον έντυπο Τύπο πραγματοποιήθηκε στη βιβλιοθήκη της Γενικής Γραμματείας Επικοινωνίας και Ενημέρωσης, όπου φυλάσσεται αρχείο με ποικίλες εφημερίδες, τόσο σύγχρονες όσο και παλαιότερες. Για την ολοκλήρωση της παρούσας μελέτης, προγραμματίστηκαν και υλοποιήθηκαν πολλά ραντεβού σε συνεννόηση με την υπεύθυνη της βιβλιοθήκης, προκειμένου να συλλεχθούν τα απαραίτητα δεδομένα.

Στην πρώτη υπόθεση (υπόθεση Χαλκίδας, εφεξής υπόθεση 1), μελετήθηκαν οι εξής εφημερίδες: *Ελεύθερος Τύπος*, *Καθημερινή*, *Τα Νέα*, *Real News*, *Καθημερινή της Κυριακής*, *Θέμα*, *Το Βήμα*, *Ελεύθερος Τύπος της Κυριακής* και *Παραπολιτικά*. Στη δεύτερη υπόθεση (υπόθεση βιτριόλι, εφεξής υπόθεση 2), αναλύθηκαν οι ίδιες εφημερίδες με εξαίρεση *Το Βήμα*, λόγω δυσκολίας πρόσβασης στη συγκεκριμένη χρονολογία.

Η έρευνα στον ηλεκτρονικό Τύπο έγινε μέσω διαδικτύου, καλύπτοντας δημοσιεύσεις από διάφορες ειδησεογραφικές ιστοσελίδες. Οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν περιλαμβάνουν τις: *News 24/7*, *Protothema*, *In.gr*, *CNN*, *The Toc*, *TA NEA*, *iefimerida.gr*, *Newsbreak*, *NewsBomb*, *Parapolitika*, *Athens Voice*, *Newsbeast*, *Documento* και *eVima* (τοπική σελίδα της Εύβοιας).

Η ανάλυση εστιάστηκε σε δημοσιεύματα που δημοσιεύθηκαν χρονικά κοντά στις ημερομηνίες τέλεσης των εγκλημάτων. Για την υπόθεση 1, εξετάστηκε η περίοδος από τις 20 Ιανουαρίου έως τις 20 Φεβρουαρίου 2024, ενώ για την υπόθεση 2, το διάστημα από τις 20 Μαΐου έως τις 20 Ιουνίου 2020.

Η επιλογή των συγκεκριμένων χρονικών περιόδων αποσκοπεί στη σύλληψη των αρχικών “αφηγήσεων” που διαμορφώθηκαν από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, καθώς αυτές συχνά αντανakλούν τις πρώτες αντιδράσεις της κοινής γνώμης και τα βασικά στερεότυπα που αναπαράγονται. Με την παράλληλη ανάλυση έντυπου και ηλεκτρονικού Τύπου, επιχειρήθηκε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση στη μελέτη των μέσων ενημέρωσης και της επιρροής τους στην απεικόνιση της γυναίκας ως δράστιδας εγκλημάτων κατά της ζωής.

Βρέθηκαν 3 δημοσιεύματα της υπόθεσης 1 και 22 της υπόθεσης 2 στον έντυπο Τύπο (εφημερίδες), καθώς και 312 (υπόθεση 1) και 1.250 (υπόθεση 2) δημοσιεύματα αντίστοιχα, στον ηλεκτρονικό Τύπο.

Στον έντυπο Τύπο δεν υπήρχε αναφορά της υπόθεσης 1 στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων, παρά μόνο στο κύριο μέρος της εφημερίδας, με την έκταση να είναι από μισή έως μία σελίδα, με χρήση φωτογραφιών του θύματος, αλλά και της δράστιδος.

Σχετικά με τη υπόθεση 2, υπήρχε αναφορά της υπόθεσης στα πρωτοσέλιδα σε 19 εφημερίδες, εκ των οποίων στις 17 με φωτογραφίες του θύματος (κυρίως), αλλά και της δράστιδος. Η έκταση στα πρωτοσέλιδα ήταν μικρή έως μεσαία. Στο κύριο μέρος των εφημερίδων η έκταση των δημοσιευμάτων ήταν από 1 έως 3 σελίδες, με μεγάλες φωτογραφίες του θύματος αλλά και της δράστιδος.

Αναφορικά με τον ηλεκτρονικό Τύπο, τα δημοσιεύματα και των δύο περιπτώσεων ήταν μεσαίας έκτασης (≈400-600 λέξεις) με πληθώρα φωτογραφιών των θυμάτων αλλά και των δραστών.

1.4 Δυσκολίες κατά τη διεξαγωγή της μελέτης

Η έλλειψη υλικού για την υπόθεση 1 αποτέλεσε σημαντική δυσκολία στην παρούσα μελέτη, τόσο στον έντυπο όσο και στον ηλεκτρονικό Τύπο. Τα δημοσιεύματα που αφορούσαν το συγκεκριμένο έγκλημα ήταν εξαιρετικά περιορισμένα, ενώ σε πολλές περιπτώσεις απουσίαζαν εντελώς, ιδίως στην έντυπη μορφή. Η περιορισμένη δημοσιογραφική κάλυψη ενδέχεται να αποδίδεται στο γεγονός ότι το συγκεκριμένο έγκλημα δεν διέθετε έντονα πολιτικά ή κοινωνικά χαρακτηριστικά, τα οποία θα μπορούσαν να του εξασφαλίσουν μεγαλύτερο ή μακροχρόνιο ενδιαφέρον από τα μέσα ενημέρωσης.

Επιπλέον, είναι πιθανό η είδηση να μην αναδείχθηκε λόγω της συγκυρίας άλλων σημαντικών γεγονότων που συνέβησαν την ίδια χρονική περίοδο και τράβηξαν την προσοχή των

δημοσιογράφων και του κοινού. Η περιορισμένη προβολή της υπόθεσης 1 αντικατοπτρίζει έναν κοινό μηχανισμό των μέσων μαζικής ενημέρωσης, όπου ο ανταγωνισμός για τη θεματολογία οδηγεί συχνά στην υποβάθμιση ειδήσεων που δεν θεωρούνται «πρωτοσέλιδες» ή δεν περιέχουν εντυπωσιακά στοιχεία.

Η έλλειψη αυτού του υλικού αποτέλεσε τον βασικό λόγο για την ένταξη της υπόθεσης 2 στην μελέτη μας. Η προσθήκη της δεύτερης υπόθεσης είχε ως στόχο να εμπλουτίσει τα διαθέσιμα δεδομένα και να προσφέρει περισσότερες πληροφορίες για τη μελέτη της αναπαράστασης των γυναικών δράστιδων εγκλημάτων κατά της ζωής από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Μέσω αυτής της επιλογής, επιχειρήθηκε να διερευνηθούν πιο ολοκληρωμένα τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις που διαμορφώνονται από την ειδησεογραφική κάλυψη τέτοιων περιστατικών.

Η συμπερίληψη δύο υποθέσεων, με διαφορετική δημοσιογραφική κάλυψη, εξυπηρετεί επίσης τη σύγκριση των περιπτώσεων και τη διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν την ένταση και την ποιότητα της προβολής μιας υπόθεσης. Με αυτόν τον τρόπο, η μελέτη μας, εξασφαλίζει μεγαλύτερη εγκυρότητα και αξιοπιστία στα αποτελέσματά της, συμβάλλοντας στη βαθύτερη κατανόηση του ρόλου των ΜΜΕ στην αναπαραγωγή στερεοτύπων γύρω από το φύλο και τη βία.

Κεφάλαιο 2ο

Ευρήματα και αποτελέσματα

Λίγα λόγια για τις υποθέσεις:

Η πρώτη υπόθεση αναφέρεται στην ανθρωποκτονία, που διαπράχθηκε στις 20/01/24 στη Χαλκίδα, από την 39χρονη Π.Ρ. η οποία μαχαίρωσε θανάσιμα έναν 43χρονο άνδρα μπροστά στα μάτια της συζύγου του. Το περιστατικό συνέβη σε κεντρικό δρόμο της πόλης, ενώ το θύμα κατευθυνόταν προς τη δουλειά του. Η σύζυγος του, είδε το τραγικό συμβάν από το μπαλκόνι και ειδοποίησε την αστυνομία. Η δράστιδα συνελήφθη επί τόπου, παραδέχτηκε την πράξη της και δήλωσε πως θα εξηγήσει τα κίνητρα της στις αρχές. Μαρτυρίες είπαν πως το κίνητρο της δράστιδος ήταν η ερωτική εμμονή που είχε με το θύμα και μάλιστα αναφέρθηκε πως υπήρχαν παρενοχλήσεις και απειλές προς το θύμα περί τα 2-3 χρόνια πριν (λίγο μετά το γάμο του θύματος). Προς υπεράσπιση της δράστιδος υποστηρίχθηκε πως είχε βιαστεί από το θύμα, γεγονός που διαψεύσθηκε από την ίδια και κατέθεσε πως υπήρξε μία ερωτική επαφή προ 15ετίας στην οποία η ίδια λόγω μέθης δεν αντιλήφθηκε το θύμα, αλλά το μπέρδεψε με τον τότε μέλλοντα σύζυγο της. Σύμφωνα με τα λεγόμενα της δράστιδος, αυτό το περιστατικό την στιγματίσει και χρησιμοποιήθηκε πολλές φορές από το θύμα, προκειμένου να δημιουργήσει πρόβλημα στη σχέση με το σύζυγο της.

Η δεύτερη υπόθεση αφορά στην επίθεση με βιτριόλι που διαπράχθηκε στις 20/05/20 στην Καλλιθέα, από την 36χρονη Ε.Κ. η οποία επιτέθηκε με καυστικό υγρό εναντίον μίας 34χρονης γυναίκας, τραυματίζοντας την πολύ σοβαρά στο πρόσωπο και το σώμα. Η επίθεση έγινε στο κτήριο όπου εργαζόταν το θύμα, με τη δράστιδα να την περιμένει εκεί από νωρίς. Μετά από έρευνα της αστυνομίας και εντοπισμό της δράστιδος, η ίδια ισχυρίστηκε πως κίνητρο της ήταν η προσωπική ζήλια που έτρεφε για το θύμα, καθώς πίστευε πως το θύμα είχε κάποια σχέση με έναν άνδρα για τον οποίο ενδιαφερόταν και η ίδια. Οι ισχυρισμοί αυτοί ωστόσο, δεν τεκμηριώθηκαν, και η επίθεση θεωρήθηκε ως μία πράξη παθολογικής εμμονής.

Ο Τύπος, τόσο ο έντυπος όσο και ο ηλεκτρονικός αναπαρήγαγε ορισμένα στερεότυπα και πεποιθήσεις γύρω από τη γυναικεία εγκληματικότητα, τα οποία και μελετάμε στην παρούσα εργασία.

Ένα πρώτο στερεότυπο που αναπαράχθηκε ήταν αυτό της σατανικής γυναίκας (the vile woman) με αναφορές στο “*στυγερό έγκλημα*”²⁵² της Χαλκίδας, όπου η 39χρονη “*φόνισσα*” “*έσφαξε/*

²⁵² Στο εξής, οι λέξεις με πλάγια γράμματα και εισαγωγικά αφορούν σε ορολογία που χρησιμοποίησε ο Τύπος στις επί μελέτη περιπτώσεις. Πρόκειται για ορολογία που χρησιμοποιήθηκε από τον Τύπο επαναλαμβανόμενα και όχι μεμονωμένα.

κατακρεούργησε” τον άτυχο άνδρα, αλλά και στην περίπτωση με το βιτριόλι όπου η “σατανική stalker” προχώρησε σε μία “πράξη μίσους” και παρέμεινε αμετανόητη και “ψυχρή”. Επίσης, έγιναν αναφορές σε “λευκή μαγεία” και “χαρτομαντεία”, καθώς υποστηρίχθηκε πως η δράστσα επισκεπτόταν “καφετζού” η οποία θα την βοηθούσε να καταστρέψει το θύμα.

Η αναπαράσταση της **σατανικής γυναίκας (the vile woman)** στον Τύπο είναι μια διαχρονική αφήγηση που αντικατοπτρίζει βαθιά πατριαρχικά στερεότυπα. Στην ιστορία των ΜΜΕ, αυτή η φιγούρα χρησιμοποιείται για να ενσαρκώσει φόβους, προκαταλήψεις και ανησυχίες σχετικά με τη γυναικεία εξουσία, σεξουαλικότητα και ανεξαρτησία.

Γυναίκες που συμμετέχουν σε βίαια εγκλήματα συχνά παρουσιάζονται στον Τύπο ως διαβολικές, με ιδιαίτερη έμφαση στη φυσική τους ασυμφωνία με τη βία. Το φύλο τους χρησιμοποιείται για να υπογραμμίσει την ασυνήθιστη φύση της εγκληματικής τους συμπεριφοράς και γι’ αυτό οι δολοφονίες από γυναίκες που χαρακτηρίζονται «ψυχρές», «υπολογιστικές» ή «χωρίς ψυχή» τονίζονται υπερβολικά²⁵³.

Επίσης, η σύνδεση της γυναίκας με τον αποκρυφισμό και τη μαγεία έχει μακρά ιστορία που επηρεάζει και τον σύγχρονο Τύπο. Η «μάγισσα» είναι μια αρχετυπική σατανική φιγούρα, που ενσαρκώνει την ανεξαρτησία και την απόρριψη των παραδοσιακών κανόνων. Ο Τύπος συχνά αναφέρεται σε γυναίκες με σκοτεινό παρελθόν ή ασυνήθιστες πρακτικές ως επικίνδυνες ή αλλόκοτες, ενισχύοντας δεισιδαιμονικές αντιλήψεις²⁵⁴.

Ιστορικά, ο ρόλος της “σατανικής γυναίκας” έχει τις ρίζες του στην ευρωπαϊκή παράδοση, από την Εύα και τη Λίλιθ, έως τις δίκες των μαγισσών (κυνήγι μαγισσών). Αυτή η πολιτισμική κληρονομιά δεν είναι δυνατόν να μην επηρεάσει τις αναφορές και στον σύγχρονο Τύπο²⁵⁵.

Η φιγούρα της “σατανικής γυναίκας” στον Τύπο αποτυπώνει μια σύνθετη αλληλεπίδραση ανάμεσα σε πατριαρχικές αξίες, πολιτισμικές προκαταλήψεις και την ανάγκη για εντυπωσιασμό στο κοινό. Παρόλο που αυτή η εικόνα αναπαράγεται συχνά, η κριτική ανάλυση των στερεοτύπων είναι απαραίτητη για την ανάδειξη των διαστάσεων της γυναικείας ταυτότητας.

Ένα ακόμη στερεότυπο που είδαμε να αναπαράγεται στις υποθέσεις που μελετάμε ήταν αυτό της παθιασμένης γυναίκας (the passionate woman) που διαπράττει “έγκλημα πάθους” (υπόθεση 1), βιώνει “ερωτική αντιζηλία” και “παθολογική ζήλια” (υπόθεση 2).

Η εικόνα της **παθιασμένης γυναίκας (the passionate woman)** στον Τύπο αποτελεί έναν από τους πιο διαδεδομένους τρόπους με τους οποίους τα μέσα αναπαράγουν έμφυλα στερεότυπα. Η γυναίκα αυτή παρουσιάζεται ως καθοδηγούμενη από τα συναισθήματά της, τα οποία συχνά

²⁵³ Chesney-Lind, M., & Pasko, L., (2004), The female offender: Girls, women, and crime. SAGE Publications.

²⁵⁴ Federici, S., Caliban and the Witch: Women, the Body and Primitive Accumulation, Autonomedia, 2004.

²⁵⁵ Pagels, E., Adam, Eve, and the Serpent. Vintage Books, 1988.

προβάλλονται ως ανεξέλεγκτα, υπερβολικά και καταστροφικά. Αυτή η απεικόνιση εδραιώνει την ιδέα ότι η συναισθηματικότητα αποτελεί έμφυτη ιδιότητα των γυναικών, ενώ παράλληλα τις περιορίζει, καθιστώντας τις ακατάλληλες για θέσεις ευθύνης ή εξουσίας.

Στον Τύπο, η παθιασμένη γυναίκα εμφανίζεται ως υποχείριο των συναισθημάτων της. Είτε πρόκειται για έντονη αγάπη, είτε για ζήλια, θυμό ή θλίψη, οι αντιδράσεις της προβάλλονται ως δυσανάλογες. Η συναισθηματική της ένταση συχνά αποδίδεται στη γυναικεία φύση της ή σε αδυναμία αυτοελέγχου. Αυτή η προσέγγιση στηρίζει τη διχοτομία μεταξύ λογικής (ανδρικό χαρακτηριστικό) και συναισθηματικότητας (γυναικείο χαρακτηριστικό), κάτι που επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται οι κοινωνίες τη θέση των γυναικών²⁵⁶.

Ο Τύπος συχνά συνδέει τη συναισθηματικότητα της παθιασμένης γυναίκας με την απώλεια ελέγχου, παρουσιάζοντας την ως εν δυνάμει επικίνδυνη. Αυτή η αναπαράσταση μπορεί να συνδέεται με περιπτώσεις εκδίκησης, εγκλημάτων πάθους ή ακόμα και καταστροφικής συμπεριφοράς στον εργασιακό χώρο. Η συναισθηματική της ένταση συχνά προβάλλεται ως μη ορθολογική, ενώ οι ενέργειες της αποδίδονται σε βιολογικούς ή ψυχολογικούς παράγοντες²⁵⁷. Η αναπαράσταση της παθιασμένης γυναίκας στον Τύπο δεν είναι απλώς ένα απομεινάρι παλαιών στερεοτύπων, αλλά ένα εργαλείο που συνεχίζει να περιορίζει τη γυναικεία ταυτότητα και να αναπαράγει έμφυλες ανισότητες. Ωστόσο, η κριτική αποδόμηση αυτών των στερεοτύπων και η ανάδειξη εναλλακτικών αφηγήσεων μπορούν να συμβάλουν στην αλλαγή της δημόσιας αντίληψης.

Ένα τρίτο στερεότυπο που είδαμε στις επί μελέτη περιπτώσεις, ήταν αυτό της ψυχικά ασθενούς γυναίκας (the mentally ill woman) η οποία βιώνει πολύ έντονα “εμμονή” και “μανία”. Οι δύο αυτοί συγκεκριμένοι όροι, αναφέρθηκαν αμέτρητες φορές και στις δύο περιπτώσεις με την δράσιδα της δεύτερης υπόθεσης να έχει φτάσει στο σημείο να “κατασκοπεύει”, να “παρακολουθεί” και να έχει στην κατοχή της “φωτογραφίες από το σπίτι του θύματος”. Επίσης ειπώθηκε πως είχε “εμμονή και με άλλη γυναίκα”, γεγονός που συμβάλει στη διατήρηση των αντιλήψεων γύρω από την ψυχική ισορροπία των γυναικών που εγκληματούν, με πληθώρα αναφορών σε “ψυχοπαθολογία”.

Σχετικά με την δράσιδα της πρώτης υπόθεσης αναφέρθηκε αρκετές φορές ότι βρισκόταν υπό “ψυχιατρική παρακολούθηση”, πριν φτάσει στο έγκλημα, αλλά και κατά την τέλεση του.

Οι γυναίκες δράσιδες δολοφονίας μπορεί συχνά να χαρακτηριστούν ως πάσχουσες από κάποια μορφή ψυχικής ασθένειας, όπως διαταραχή μετατραυματικού στρες ή κατάθλιψη²⁵⁸.

²⁵⁶ Gill, R., Gender and the Media, Polity Press, 2007.

²⁵⁷ Ahmed, S., The Cultural Politics of Emotion, Routledge, 2004.

²⁵⁸ Gurian, E., A., Media portrayals of female murder offenders, Prison Service Journal, N. 194, 2011, p.17.

Η αναπαράσταση της **ψυχικά ασθενούς γυναίκας (the mentally ill woman)** στον Τύπο, ιδιαίτερα μέσα από χαρακτηρισμούς όπως «εμμονική» και «μανιακή», αναπαράγει στερεότυπα που συνδέουν τη γυναικεία φύση με την ευθραυστότητα και τη συναισθηματική αστάθεια. Αυτές οι αναφορές ενισχύουν την παθολογικοποίηση της γυναικείας συμπεριφοράς, απονομιμοποιούν τη δράση των γυναικών στη δημόσια και ιδιωτική σφαίρα, και στηρίζονται σε μακροχρόνιες πολιτισμικές και πατριαρχικές αφηγήσεις. Στον Τύπο, η ψυχικά ασθενής γυναίκα συχνά περιγράφεται ως εμμονική, με έμφαση στην υπερβολική ενασχόλησή της με ένα πρόσωπο, μια ιδέα ή μια κατάσταση. Αυτή η εμμονή παρουσιάζεται ως απόδειξη της αδυναμίας της να ελέγξει τη σκέψη και τη συμπεριφορά της. Βλέπουμε πως σε διάφορες υποθέσεις γυναικών που κατηγορούνται για καταδίωξη (stalking), ο Τύπος εστιάζει περισσότερο στις συναισθηματικές τους αντιδράσεις παρά στις κοινωνικές ή νομικές συνθήκες²⁵⁹. Τώρα, ο όρος «μανιακή» συχνά χρησιμοποιείται για να περιγράψει γυναίκες που θεωρούνται υπερβολικά δραστήριες, συναισθηματικά έντονες ή επικίνδυνες. Η μανία συνδέεται με συμπεριφορές που ξεπερνούν τα αποδεκτά κοινωνικά όρια, απονομιμοποιώντας τις πράξεις τους ως αποτέλεσμα ψυχικής ασθένειας. Βλέπουμε ότι σε υποθέσεις όπου οι γυναίκες διαπράττουν βίαιες πράξεις ή αντιδρούν έντονα σε κοινωνικές καταστάσεις, ο Τύπος εστιάζει στη διάγνωση κάποιας ψυχικής διαταραχής, ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο το φόβο και το στίγμα γύρω από τις ψυχικές ασθένειες²⁶⁰. Οι αναπαραστάσεις στον Τύπο ενισχύουν την ιδέα ότι η γυναικεία ψυχική ασθένεια είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την υπερβολική συναισθηματικότητα και την αδυναμία διαχείρισης των συναισθημάτων, με αποτέλεσμα να παραβλέπονται οι λόγοι που μια γυναίκα μπορεί να βιώνει ψυχική δυσφορία. Πολλά δημοσιεύματα παρουσιάζουν τις γυναίκες ως υστερικές ή παρανοϊκές αγνοώντας τις κοινωνικές ή οικογενειακές συνθήκες που τις οδήγησαν σε αυτήν την κατάσταση και μάλιστα, αφού διαγνωστεί αυτή η ψυχική ασθένεια αντιμετωπίζεται ως ατομική αποτυχία και όχι ως απόρροια κοινωνικών και άλλων παραγόντων²⁶¹. Οι στερεοτυπικές αναφορές στην ψυχικά ασθενή γυναίκα έχουν σοβαρές συνέπειες, καθώς ενισχύουν την περιθωριοποίηση των γυναικών με ψυχική ασθένεια και διαιωνίζουν το στίγμα. Αυτές οι αναπαραστάσεις επίσης, υποβαθμίζουν τη γυναικεία εμπειρία, παρουσιάζοντάς τη μέσα από έναν φακό παθολογίας²⁶².

Η παρουσίαση της ψυχικά ασθενούς γυναίκας στον Τύπο ως εμμονικής και μανιακής αντικατοπτρίζει πολιτισμικές και πατριαρχικές αντιλήψεις που δαιμονοποιούν τη γυναικεία φύση. Μέσα από την παθολογικοποίηση της συμπεριφοράς τους, οι γυναίκες παρουσιάζονται ως

²⁵⁹ Chesler, P., *Women and Madness, Four Walls Eight Windows*, 2005.

²⁶⁰ Ussher, J., M., *The Madness of Women: Myth and Experience*, Routledge, 2011.

²⁶¹ ό.π. Ahmed, S., 2004.

²⁶² Hooks, B., *Feminism Is for Everybody: Passionate Politics*, South End Press, Cambridge, 2000.

ανεξέλεγκτες και επικίνδυνες, αποσπώντας την προσοχή από τις πραγματικές αιτίες της ψυχικής ασθένειας. Η κριτική προσέγγιση αυτών των στερεοτύπων είναι απαραίτητη για την αποδόμηση του στίγματος και την προώθηση μιας πιο δίκαιης και ισότιμης αντιμετώπισης.

Ένα τέταρτο στερεότυπο που εντοπίστηκε στην παρούσα μελέτη, είναι η γυναίκα θύμα (the victim woman) με αναφορές στην υπόθεση 1 σχετικά με προηγούμενη κακοποίηση της δράστιδος από το θύμα, όπου η ίδια μπορεί να διέψευσε τον βιασμό, ωστόσο η περιγραφή της αναφορικά με το συμβάν παραπέμπει σε βιασμό, καθώς ήταν υπό την επήρεια μέθης σε βαθμό που δεν αναγνώρισε το θύμα και άρα δεν ήταν σε θέση να συνεναίσει. Αφενός αυτό και αφετέρου ο εξευτελισμός που η ίδια υφίστατο από το θύμα μετέπειτα, ήταν και οι λόγοι που αναπαράχθηκε, σε περιορισμένο ωστόσο βαθμό, το στερεότυπο της γυναίκας που έχει υπάρξει η ίδια θύμα, του ατόμου εις βάρος του οποίου εκείνη εγκλιμάτισε.

Ο Τύπος στην παρουσίαση της **γυναίκας που έχει υπάρξει θύμα (the victim woman)** και στη συνέχεια εγκληματεί, αναπαράγει συχνά σύνθετα στερεότυπα που συνδυάζουν την εικόνα της παθητικής, ευάλωτης φιγούρας με την «απειλητική» ή «ανεξέλεγκτη» γυναίκα. Τέτοιες απεικονίσεις εστιάζουν σε αφηγήσεις που τονίζουν τη συναισθηματική αστάθεια, την εκδίκηση ή την αδυναμία αποδοχής της θυματοποίησης της, ενώ παραβλέπουν τις κοινωνικές και συστημικές αιτίες της δράσης της.

Ο Τύπος συχνά απεικονίζει τις γυναίκες που εγκληματούν ως “διαλυμένα θύματα” (broken victims) που δεν μπόρεσαν να ξεπεράσουν το τραύμα τους, ενισχύοντας την παθολογικοποίηση της γυναικείας δράσης. Βλέπουμε, περιγραφές που εστιάζουν στη σκοτεινή πλευρά της γυναίκας, όπως η εκδίκηση κατά του θύτη ή της κοινωνίας γενικότερα, καθώς και ρεπορτάζ που παρουσιάζουν τις πράξεις αυτές ως μη γυναικείες, ενισχύοντας την έμφυλη αντίληψη ότι η βία δεν ταιριάζει στη γυναικεία φύση²⁶³. Η γυναίκα-θύμα που εγκληματεί παρουσιάζεται συχνά ως εμμονική και εκδικητική, με την αφήγηση να επικεντρώνεται στη συναισθηματική της αστάθεια και την ανικανότητά της να ξεπεράσει το τραύμα²⁶⁴. Οι αναπαραστάσεις στον Τύπο συνδυάζουν τον οίκτο για το παρελθόν της γυναίκας ως θύμα, με τον φόβο για την καταστροφική της μεταμόρφωση. Αυτή η διπλή αφήγηση ενισχύει την ιδέα ότι οι γυναίκες που αποκλίνουν από τους παραδοσιακούς έμφυλους ρόλους είναι επικίνδυνες²⁶⁵.

Στις αναφορές του Τύπου, η γυναικεία εγκληματικότητα συνδέεται συχνά με υπερβολική ανάλυση του παρελθόντος της, προσπαθώντας να ερμηνευθεί είτε ως δικαιολογημένη (μέσω του τραύματος) είτε ως ανεξέλεγκτη (μέσω της εσωτερικής μανίας της). Βλέπουμε ιστορίες

²⁶³ ό.π. Chesler, P., 2005.

²⁶⁴ ό. π. Ussher, J., M., 2011.

²⁶⁵ Berns, N., Framing the Victim: Domestic Violence, Media, and Social Problems, Transaction Publishers, 2004.

εστιασμένες στην κακοποίηση και την ψυχική υγεία, προκειμένου να δικαιολογηθεί η εγκληματική πράξη, είτε τίτλους που δημιουργούν αντιδράσεις λύπησης και αποστροφής ταυτόχρονα²⁶⁶.

Η γυναίκα που έχει υπάρξει θύμα και στη συνέχεια εγκληματεί παρουσιάζεται στον Τύπο μέσα από στερεότυπα που ενισχύουν πατριαρχικές αφηγήσεις για τη γυναικεία φύση, τη θυματοποίηση και τη βία. Αυτές οι αναπαραστάσεις δεν εξετάζουν τις δομικές αιτίες της βίας και της θυματοποίησης, αλλά εστιάζουν στην ψυχολογική αστάθεια και την “ανώμαλη” συμπεριφορά. Η κριτική ανάλυση αυτών των αφηγήσεων είναι απαραίτητη για την αποδόμηση των στερεοτύπων και την προώθηση μιας πιο δίκαιης και ακριβούς κατανόησης της γυναικείας εμπειρίας.

Ακόμη, είδαμε στην υπόθεση με το βιτριόλι να παρουσιάζεται η δράστιδα ως “*γυναίκα με τα μαύρα*”, “*μαυροντυμένη/μαυροφορεμένη*”.

Αυτή η παρουσίαση αναπαρήγαγε συγκεκριμένα στερεότυπα που συνδέονται με τη μυστικοπάθεια, την εμμονή και τη δαιμονοποίηση της δράστιδος. Η αναφορά σε «μαυροφορεμένη» και «μαυροντυμένη» γυναίκα ενίσχυσε τη δραματοποίηση της υπόθεσης. Το μαύρο χρώμα, που συχνά συνδέεται με το κακό και το μυστηριώδες, ενίσχυσε την εικόνα της δράστιδας ως απρόσωπης και επικίνδυνης φιγούρας. Ο Τύπος συχνά απέδιδε στη δράστιδα εμμονική συμπεριφορά και παθολογικές τάσεις, περιγράφοντας την επίθεση ως αποτέλεσμα εμμονής που δεν σχετίζεται με πραγματικά γεγονότα. Αυτή η ερμηνεία υπονόμεισε την πιθανότητα κοινωνικών ή ψυχολογικών παραγόντων, εστιάζοντας αποκλειστικά σε ατομική παρέκκλιση. Η παρουσίαση της υπόθεσης δείχνει πώς ο Τύπος μπορεί να χειραγωγεί στοιχεία της εικόνας μιας γυναίκας δράστιδας, για να ενισχύσει αρνητικά στερεότυπα. Η ανάλυση των άρθρων και της γλώσσας που χρησιμοποιήθηκε είναι κρίσιμη για την κατανόηση της πολιτισμικής δυναμικής, πίσω από τη δαιμονοποίηση των γυναικών σε τέτοιες περιπτώσεις.

Επίσης, παρατηρήσαμε πως η παρουσίαση των γυναικών δράστιδων εγκληματικών πράξεων στον Τύπο επηρεάζεται συχνά από στερεότυπα που συνδέονται με την ηλικία και την οικογενειακή τους κατάσταση. Αυτά τα στερεότυπα λειτουργούν ως φίλτρα μέσα από τα οποία ερμηνεύονται οι πράξεις τους, υποβαθμίζοντας συχνά την πολυπλοκότητα της υπόθεσης. Οι νεότερες γυναίκες παρουσιάζονται συχνά ως ανώριμες ή παρασυρμένες, με έμφαση στην επιρροή εξωτερικών παραγόντων, όπως ρομαντικές σχέσεις ή κοινωνική πίεση. Το αφήγημα υπονοεί ότι η νεότητα συνεπάγεται ευάλωτο χαρακτήρα και μειωμένη ευθύνη²⁶⁷. Τώρα αναφορικά με μεγαλύτερης ηλικίας γυναίκες φαίνεται πως όταν οι δράστιδες είναι μεγαλύτερης ηλικίας, η εστίαση στρέφεται

²⁶⁶ ό.π. Ahmed, S., 2004.

²⁶⁷ Fitz-Gibbon, K., & Walklate, S., (2018), *The Gendered Nature of Domestic Homicide*, Routledge.

σε θέματα αποτυχίας στον κοινωνικό ή οικογενειακό τους ρόλο. Αυτό τονίζει την απόκλιση από τις αναμενόμενες κοινωνικές τους ευθύνες²⁶⁸.

Οι μητέρες παρουσιάζονται είτε ως ανίκανες να προστατεύσουν την οικογένεια τους, είτε ως παραβατικές επειδή απέτυχαν στον παραδοσιακό ρόλο τους²⁶⁹, όπως είδαμε να συμβαίνει την υπόθεση της Χαλκίδας (υπόθεση 1). Τώρα αναφορικά με τις ανύπαντρες γυναίκες δράστιδες εγκλημάτων, μπορεί να χαρακτηρίζονται ως μοναχικές ή ανεξάρτητες μέχρι αλαζονείας, δημιουργώντας την εικόνα μιας γυναίκας που απαρνείται τους παραδοσιακούς κοινωνικούς ρόλους²⁷⁰.

Ο Τύπος συχνά αναπαράγει έμφυλα στερεότυπα που συνδέονται με τη θηλυκότητα, παρουσιάζοντας τη γυναικεία εγκληματικότητα ως παρέκκλιση από κοινωνικές και βιολογικές προσδοκίες. Η εστίαση στην ηλικία και την οικογενειακή κατάσταση χρησιμεύει για να ενισχύσει το αφήγημα περί αποτυχίας και παρεκτροπής των γυναικών που εγκληματούν.

Είδαμε επίσης, να επαναλαμβάνεται συνέχεια ο όρος *“βιτριολίστρια”* στην υπόθεση 2. Ο όρος αυτός συνοδεύεται από στερεοτυπικές αναπαραστάσεις, οι οποίες συνδέονται με ζητήματα φύλου, ψυχολογίας, εγκληματικότητας και πολιτισμικών αντιλήψεων.

Η μελέτη της Κυριαζή (2020)²⁷¹ για την παρουσίαση της γυναικείας εγκληματικότητας στον ελληνικό Τύπο επισημαίνει ότι ο όρος *“βιτριολίστρια”* συχνά συνδέεται με στερεοτυπικές και εντυπωσιοθηρικές απεικονίσεις των γυναικών ως παραβατών. Ο όρος χρησιμοποιείται για να υπογραμμίσει το ασυνήθιστο και ακραίο της πράξης, παρουσιάζοντας τη δράστιδα ως αποκλίνουσα όχι μόνο νομικά, αλλά και από τους κοινωνικά αποδεκτούς ρόλους του φύλου.

Τα μέσα ενημέρωσης συχνά υπερτονίζουν τις πράξεις βιτριολισμού ως *“θεατρικές”* και προσφέρουν λεπτομερείς αφηγήσεις που στιγματίζουν την δράστιδα αλλά και το θύμα.

Τέλος, δεν θα μπορούσαμε να μην αναφερθούμε στους χαρακτηρισμούς *“φόνισσα”* και *“δολοφόνος”* που είδαμε να αναπαράγονται σωρηδόν από τον Τύπο, στην υπόθεση της Χαλκίδας.

Οι γυναίκες δράστιδες παρουσιάζονται ως αποκλίνουσες από τους παραδοσιακούς ρόλους του φύλου (όπως η φροντίδα και η μητρότητα). Ο χαρακτηρισμός της *“φόνισσας”* συχνά τονίζει τη μη γυναικεία φύση της, υπογραμμίζοντας την υποτιθέμενη απώλεια της γυναικείας ευαισθησίας²⁷².

²⁶⁸ Seal, L., (2010), *Women, Murder and Femininity: Gender Representations of Women Who Kill*, Palgrave Macmillan.

²⁶⁹ Berrington, E., & Honkatukia, P., (2002), *"An Evil Monster and a Poor Thing: Female Violence in the Media"*, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 3(1), 50-72.

²⁷⁰ Jewkes, Y., (2015), *Media and Crime*, SAGE Publications.

²⁷¹ Κυριαζή, Μ., Η παρουσίαση της γυναικείας εγκληματικότητας στον ελληνικό Τύπο, *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, 34(3), 215-231.

²⁷² ό.π. Jewkes, Y., (2015).

Τρίτο Μέρος: Συμπεράσματα - Συζήτηση

Η μελέτη της γυναικείας εγκληματικότητας, όπως αναπτύσσεται στην παραπάνω μελέτη, αποτελεί ένα σύνθετο και πολυδιάστατο ζήτημα που συνδέεται με κοινωνικούς, πολιτισμικούς, και βιολογικούς παράγοντες.

Η γυναικεία εγκληματικότητα, όπως τονίζεται, δεν έχει τύχει της ίδιας ερευνητικής προσοχής με την ανδρική. Ιστορικά, η εγκληματολογία επικεντρώθηκε σε βιολογικές και ψυχολογικές εξηγήσεις, αγνοώντας κοινωνικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη συμπεριφορά των γυναικών. Αυτή η έλλειψη ισορροπημένης προσέγγισης υποδηλώνει προκατάληψη απέναντι στις γυναίκες, οι οποίες παρουσιάζονταν ως παθητικά ή βιολογικά κατώτερα όντα, ακατάλληλα για βίαιες ή σοβαρές εγκληματικές πράξεις.

Αλλαγή σ' αυτές τις προσεγγίσεις σημειώθηκε με την είσοδο των φεμινιστικών θεωριών, που υποστήριξαν ότι οι γυναίκες εγκληματίες δεν διαφέρουν ουσιωδώς από τους άνδρες λόγω φύσης, αλλά λόγω κοινωνικών κατασκευών και διακρίσεων. Συγκεκριμένα, οι θεωρίες της Simone de Beauvoir ανέδειξαν ότι οι γυναίκες "γίνονται" μέσα από τη θέση τους στην κοινωνία, και όχι ότι "γεννιούνται" με χαρακτηριστικά που οδηγούν σε συγκεκριμένες συμπεριφορές.

Η ιστορική διάσταση της γυναικείας εγκληματικότητας αποκαλύπτει επίσης πώς οι κοινωνίες διαμόρφωσαν ρόλους και προσδοκίες για τα δύο φύλα, καταλήγοντας συχνά στην υποτίμηση της γυναικείας παραβατικότητας. Η έμφαση σε ρόλους όπως της μητέρας και της συζύγου, συνέβαλε στην περιθωριοποίηση των γυναικών που παρέκκλιναν από αυτά τα πρότυπα, οδηγώντας σε συστηματική υποεκπροσώπηση τους στις εγκληματολογικές έρευνες.

Στο δεύτερο μέρος της μελέτης, αναδεικνύεται η ποικιλία θεωρητικών προσεγγίσεων που έχουν χρησιμοποιηθεί για να ερμηνεύσουν τη γυναικεία εγκληματικότητα. Αυτές οι προσεγγίσεις παρέχουν πλαίσια κατανόησης για ένα φαινόμενο που δεν μπορεί να ερμηνευθεί αποκλειστικά μέσω ενός παράγοντα.

Οι πρώτες μελέτες στηρίχθηκαν στη βιολογία, όπου επιστήμονες όπως ο Lombroso και ο Ferrero θεώρησαν τη γυναικεία εγκληματικότητα ως αποτέλεσμα εκφυλισμού. Αυτή η προσέγγιση υποστήριξε ότι οι γυναίκες που εγκληματούν είναι βιολογικά ανώμαλες, πηγαίνοντας κόντρα στη φύση τους. Υποστηρίχθηκε ότι οι γυναίκες ήταν λιγότερο επιρρεπείς σε βίαιες εγκληματικές πράξεις λόγω βιολογικών χαρακτηριστικών, όπως η "παθητικότητα" και η "μητρικότητα". Αυτή η θεώρηση, ωστόσο, αποδείχθηκε περιορισμένη και συχνά παραπλανητική.

Η βιολογική προσέγγιση επικεντρώθηκε επίσης στη μελέτη χρωμοσωματικών και ορμονικών παραγόντων. Για παράδειγμα, θεωρίες που συνέδεαν την τεστοστερόνη με την επιθετικότητα

οδήγησαν σε συμπεράσματα για τη μειωμένη εγκληματική συμπεριφορά των γυναικών, αλλά αυτές οι υποθέσεις παρέβλεψαν σημαντικούς κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες. Η κοινωνιολογική προσέγγιση, όπως υποστηρίζεται από τις θεωρίες των Mead, Connell και άλλων, εστιάζει στο πώς το κοινωνικό φύλο επηρεάζει την εγκληματική συμπεριφορά. Οι φεμινιστικές θεωρίες, από την άλλη, έθεσαν στο επίκεντρο τη σχέση της πατριαρχίας με την καταπίεση των γυναικών και τον τρόπο που αυτή επηρεάζει την εγκληματικότητα.

Η συμβολή της Simone de Beauvoir ήταν καταλυτική στην ανατροπή των βιολογικών θεωριών. Το έργο της υποστήριξε ότι η υποταγή και ο περιορισμένος κοινωνικός ρόλος των γυναικών συνέβαλαν στη χαμηλή εκπροσώπησή τους στην εγκληματικότητα. Ωστόσο, η γυναικεία χειραφέτηση τις τελευταίες δεκαετίες και η αύξηση της συμμετοχής τους σε κοινωνικές δραστηριότητες έχουν οδηγήσει σε αύξηση και της γυναικείας εγκληματικότητας.

Παράλληλα, η φεμινιστική εγκληματολογία επανέφερε το ζήτημα της αλληλεπίδρασης του φύλου με την τάξη, τη φυλή και την οικονομική ανισότητα. Οι γυναίκες από μειονοτικές ομάδες ή χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα αντιμετωπίζουν πολλαπλές διακρίσεις που συχνά τις ωθούν σε εγκληματικές πράξεις, γεγονός που δεν εξετάστηκε επαρκώς στις πρώιμες θεωρίες.

Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που προκύπτουν από τη μελέτη της γυναικείας εγκληματικότητας είναι η ύπαρξη του "σκοτεινού αριθμού". Πολλές γυναίκες εγκληματίες δεν καταγράφονται επίσημα, είτε επειδή τα εγκλήματα τους θεωρούνται λιγότερο σημαντικά, είτε επειδή οι κοινωνικές προκαταλήψεις οδηγούν στη μη καταγγελία ή δίωξη των πράξεων τους. Επιπλέον, η ύπαρξη αυτής της κατηγορίας υπογραμμίζει τον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία αντιλαμβάνεται τη βία ή την παραβατικότητα όταν αυτή προέρχεται από γυναίκες.

Ωστόσο, η υποεκπροσώπηση της γυναικείας εγκληματικότητας στις στατιστικές έχει μακροχρόνιες συνέπειες, καθώς περιορίζει τη δυνατότητα κατανόησης και αντιμετώπισης του φαινομένου. Οι ελλείψεις αυτές απαιτούν επείγουσα προσοχή από τους ερευνητές αλλά και από τους φορείς χάραξης πολιτικής.

Αναφορικά με τη μέτρηση της γυναικείας εγκληματικότητας, αυτή παρουσιάζει κάποιες προκλήσεις, καθώς τα διαθέσιμα στατιστικά δεδομένα συχνά υποβαθμίζουν την πραγματική έκταση του φαινομένου. Όπως σημειώνεται στην παρούσα εργασία, οι προκαταλήψεις στον τρόπο καταγραφής και ανάλυσης δεδομένων οδηγούν σε παραμορφωμένη εικόνα της πραγματικότητας. Επιπλέον, η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού και οι περιορισμοί των μεθόδων συλλογής δεδομένων εντείνουν αυτά τα προβλήματα. Το φαινόμενο της υποεκπροσώπησης των γυναικών στις στατιστικές εγείρει ερωτήματα για την ορθότητα της ανάλυσης και για το κατά πόσο οι στατιστικές απεικονίσεις αντικατοπτρίζουν τη συνολική πραγματικότητα.

Η ανάγκη για βελτίωση της μεθοδολογίας συλλογής δεδομένων και για τη διασταύρωση στοιχείων από διαφορετικές πηγές είναι πλέον επιτακτική. Πέρα από τις ποσοτικές προσεγγίσεις, είναι απαραίτητη και η ενσωμάτωση ποιοτικών μεθόδων, όπως συνεντεύξεις, για την καλύτερη κατανόηση των παραγόντων που επηρεάζουν τη γυναικεία εγκληματικότητα.

Οι πολιτικές για την ισότητα των φύλων και η ενίσχυση των δικαιωμάτων των γυναικών μπορούν να συμβάλουν στην κατανόηση και τη μείωση της εγκληματικότητας. Επιπρόσθετα, η επιρροή των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων απαιτεί μεγαλύτερη ανάλυση, καθώς συχνά καθορίζουν τις ευκαιρίες που έχουν οι γυναίκες να συμμετέχουν σε παραβατικές δραστηριότητες.

Τώρα, η προβολή της γυναικείας εγκληματικότητας από τα ΜΜΕ είναι συχνά στερεοτυπική και ενισχύει προκαταλήψεις. Πώς μπορεί να βελτιωθεί αυτή η εικόνα, ώστε να προωθηθεί μια πιο αντικειμενική παρουσίαση; Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης πρέπει να αποφεύγουν μεθόδους εντυπωσιασμού και να προσφέρουν πληροφορίες που αναλύουν τους παράγοντες που οδηγούν στη γυναικεία εγκληματικότητα, αντί να επικεντρώνονται μόνο στις "ασυνήθιστες" ή "εντυπωσιακές" περιπτώσεις.

Επιπροσθέτως, η ανάγκη για περισσότερη έρευνα είναι εμφανής. Οι μελλοντικές μελέτες πρέπει να επικεντρωθούν στη διασταύρωση φύλου, τάξης και άλλων παραγόντων που επηρεάζουν την εγκληματικότητα, για να διαμορφωθεί μια ολοκληρωμένη εικόνα. Παράλληλα, η αξιοποίηση ποιοτικών μεθόδων, όπως συνεντεύξεις και μελέτες περίπτωσης, μπορεί να φωτίσει πτυχές που οι στατιστικές προσεγγίσεις αδυνατούν να αναδείξουν.

Παρακάτω θα ήθελα να αναφέρω κάποια ενδιαφέροντα ερωτήματα που προέκυψαν κατά τη διάρκεια της καταγραφής της παρούσας εργασίας.

- Πως και πόσο επηρεάζουν οι κοινωνικές προσδοκίες για τους ρόλους των φύλων, τη γυναικεία εγκληματικότητα;
- Θα ήταν δυνατό η πίεση για συμμόρφωση στους παραδοσιακούς ρόλους της γυναίκας, να περιορίσει ή να διαμορφώσει το είδος των εγκλημάτων που διαπράττουν οι γυναίκες;
- Πώς οι αλλαγές στον κοινωνικό ρόλο των γυναικών, επηρεάζουν την παραβατικότητα τους σε σύγχρονα κοινωνικά περιβάλλοντα;
- Υπάρχουν κατηγορίες εγκλημάτων που διαπράττονται συχνότερα από γυναίκες, αλλά παραμένουν ακαταχώρητες στις στατιστικές;
- Πώς οι κοινωνικές και θεσμικές προκαταλήψεις συμβάλλουν στη μη αναφορά ή στην υποτίμηση των γυναικείων εγκλημάτων;
- Ποιος είναι ο ρόλος της πατριαρχικής κοινωνικής δομής στη δημιουργία εγκληματικών συνθηκών για τις γυναίκες;

- Σε ποιο βαθμό η ανισότητα φύλων επηρεάζει την πιθανότητα εμπλοκής μιας γυναίκας σε εγκληματική δραστηριότητα;
- Θα μπορούσε η καταπίεση και η οικονομική ανισότητα να λειτουργήσουν ως ώθηση προς την παραβατικότητα;
- Πώς οι πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές (π.χ., φεμινιστικά κινήματα) επηρεάζουν τα ποσοστά και το είδος της γυναικείας εγκληματικότητας;
- Υπάρχει συσχέτιση μεταξύ της αυξημένης ανεξαρτησίας των γυναικών και της διαφοροποίησης του προφίλ των εγκλημάτων τους;
- Σε ποιο βαθμό οι φεμινιστικές θεωρίες έχουν συμβάλει στην κατανόηση και την πρόληψη της γυναικείας εγκληματικότητας;
- Πώς επηρεάζουν τα ΜΜΕ την κοινωνική αντίληψη για τη γυναικεία εγκληματικότητα;
- Σε ποιο βαθμό τα στερεότυπα που προβάλλονται ενισχύουν ή παραμορφώνουν την κατανόηση της γυναικείας παραβατικότητας;
- Πώς μπορεί να διασφαλιστεί η αντικειμενικότητα στην κάλυψη της γυναικείας εγκληματικότητας;
- Ποιοι είναι οι περιορισμοί των υφιστάμενων μεθόδων καταγραφής της εγκληματικότητας, ειδικά για τις γυναίκες;
- Ποιες είναι οι πιο αποτελεσματικές στρατηγικές πρόληψης της γυναικείας εγκληματικότητας;
- Πώς μπορούν να σχεδιαστούν πολιτικές που να λαμβάνουν υπόψη την ιδιαίτερη κοινωνική θέση των γυναικών και τις ανάγκες τους;

Η γυναικεία εγκληματικότητα αποτελεί ένα πεδίο που απαιτεί συνδυασμό διαφορετικών θεωρητικών και μεθοδολογικών προσεγγίσεων. Η έμφαση πρέπει να δοθεί στη σύνδεση κοινωνικών, πολιτισμικών και βιολογικών παραγόντων για την κατανόηση του φαινομένου. Επιπλέον, η βελτίωση των μεθόδων συλλογής δεδομένων και η άρση των κοινωνικών προκαταλήψεων είναι απαραίτητες για μια πιο δίκαιη και ακριβή ανάλυση της εγκληματικής συμπεριφοράς των γυναικών. Τέλος, η διεπιστημονική συνεργασία μπορεί να εμπλουτίσει τη γνώση μας, προτείνοντας λύσεις που εστιάζουν όχι μόνο στην καταστολή αλλά και στην πρόληψη της γυναικείας εγκληματικότητας.

Για να επιτευχθεί αυτό, πρέπει να υπάρξει επαναπροσδιορισμός του πλαισίου ανάλυσης με έμφαση σε διεπιστημονικές προσεγγίσεις και σε συνδυασμό με πιο εξειδικευμένες στατιστικές μεθόδους. Τα παραδείγματα από χώρες που έχουν αναπτύξει πολιτικές ισότητας μπορούν να προσφέρουν χρήσιμα διδάγματα.

Βιβλιογραφία

Ελληνική:

Αβδελά, Ε., Το φύλο στην ιστοριογραφία. Ένα δύο πράγματα που ξέρω γι' αυτό, Σύγχρονα Θέματα, 94, 2006, σελ. 38-42.

Αλεξιάδης, Σ., Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας, Θεσσαλονίκη, εκδ. Σάκκουλα, 1996.

Αποσπόρη, Ε., Εγκληματολογική Προσέγγιση του Φύλου, στο **Κουράκης, Ν., Ε.,** (επιμέλεια-προλεγόμενα), Έμφυλη Εγκληματικότητα: Ποινική και εγκληματολογική προσέγγιση του φύλου, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2006.

Γάτσα, Β., (2008), Σωματική κακοποίηση γυναικών από τον σύντροφο τους και η αντιμετώπιση του φαινομένου από την αστυνομία, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα ψυχολογίας, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α., “Οι ιδιαιτερότητες της γυναικείας εγκληματικότητας. Μία απόπειρα εξήγησής της”, στο: Αφιέρωμα στη μνήμη Ηλίας Δασκαλάκη, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 1991.

Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α., “Παραδόσεις Εγκληματολογίας Α”, Αθήνα, Σάκκουλας, 1979.

Ζαραφωνίτου, Χ., Εμπειρική Εγκληματολογία, 3η έκδ. αναθ., Νομική Βιβλιοθήκη, 2023.

Ζαραφωνίτου, Χ., Εμπειρική Εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004.

Θανοπούλου, Μ., Φρονίμου, Ε. & Τσιλιμιγκάκη, Β., Κεφάλαιο 1: Η εγκληματικότητα των γυναικών, στο: **Θανοπούλου, Μ., Φρονίμου, Ε. & Τσιλιμιγκάκη, Β.** (επιμ.), Αποφυλακισζόμενες γυναίκες: το δικαίωμα στην επαγγελματική επανένταξη, Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1997.

Καλίτσης, Θ., (2009), Αστυνομική στατιστική: Μια διασικασία συλλογής ποσοτικών δεδομένων για την εγκληματικότητα, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τ. 129 Β, σελ. 101-109.

Καρδαρά, Α., Έγκλημα και γυναίκα, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2023.

Κουκουτσάκη, Α., Η γυναίκα εγκληματίας στο δημόσιο χώρο. Αναπαραστάσεις της γυναικείας εγκληματικότητας, academia.edu

Κουράκης, Ν., Ε., (επιμέλεια-προλεγόμενα), Έμφυλη Εγκληματικότητα: Ποινική και εγκληματολογική προσέγγιση του φύλου, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2006, με τις συμβολές των **Αποσπόρη, Ε., Συκιώτου, Α., Μηλιώνη, Φ.**

Κυριαζή, Μ., Η παρουσίαση της γυναικείας εγκληματικότητας στον ελληνικό Τύπο, Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, 34(3), 215-231.

Λαμπροπούλου, Ε., Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας: Η περίπτωση της βίας και της εγκληματικότητας, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1997.

Μακρυινιώτη, Α., Η στρατηγική της δραματοποίησης των κοινωνικών φαινομένων και ιδιαίτερα του εγκλήματος από τα Μ.Μ.Ε. και οι θεσμικές παρεμβάσεις, στο **Αρτινοπούλου, Β.,** (επιμ.), Νέα κοινωνικά κινήματα: Εγκληματολογική προσέγγιση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2000.

Μαυρή, Μ., Γυναικεία εγκληματικότητα (;), Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τ. 68 Α, 1988, σ.σ. 150-162.

Μηλιώνη, Φ., Έμφυλες διαστάσεις της αντεγκληματικής πολιτικής, Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη, τ. 4 (2), 2009, σελ. 189-203.

Μηλιώνη, Φ., Φεμινιστικές παρεμβάσεις στις σύγχρονες επιστήμες: μωσαϊκό παραδειγμάτων, Επιστημονική σειρά ΘΕ.ΦΥΛ.ΙΣ., Αθήνα, ΕΚΠΑ & Πρόγραμμα σπουδών για θέματα Φύλου και Ισότητας, 2008.

Μπακιρτζόγλου, Σ., Εγκληματικότητα/Παραβατικότητα/Εγκληματολογία, Αθήνα, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2015.

Νικολαΐδης, Π., “Γυναίκα, κοινωνία και έγκλημα στην Κύπρο”, Ποινική Δικαιοσύνη, τεύχ. 76, 2004, σ.σ. 1422-1423.

Νόβα - Καλτσούνη, Χ., Η εγκληματική δραστηριότητα της γυναίκας, Ελληνική Επιθεώρηση εγκληματολογίας, τ. 3-4, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1989, σ.σ. 170-186.

Πανούσης, Γ., Καθ' Υπερβολήν: Χρήσεις & Καταχρήσεις, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008.

Παντελίδου - Μαλούτα, Μ., Ελληνική πολιτική κουλτούρα: το φύλο της αριστεράς και της δεξιάς, στο: **Λυριντζής, Χ. & Νικολακόπουλος, Η.** (Επιμ.), Εκλογές και κόμματα στη δεκαετία του 1980. Εξελίξεις και προοπτικές του πολιτικού συστήματος, Αθήνα, Θεμέλιο, 1990.

Παπαγεωργίου, Γ., Η φεμινιστική κριτική της παραδοσιακής επιστημονικής έρευνας και η εναλλακτική πρόταση της, στο: **Παπαγεωργίου, Γ.** (επιμ.), Μέθοδοι στην κοινωνιολογική έρευνα, Αθήνα, Τυπωθητώ - Γ. Δαρδάνος, 1998.

Ροϊνιώτη, Ε., (2009), Η γνώση μας για το έγκλημα στη βάση ποσοτικών δεδομένων, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τ. 129 Β, σελ. 33-59.

Σπινέλλη, Κ., Εγκληματολογία: σύγχρονες και παλαιότερες προσεγγίσεις, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2014.

Συκιώτου Α., (2009), Έμφυλη εγκληματικότητα: Μια απόπειρα κριτικής προσέγγισης., στο: Ν. Κουράκης (επιμ.), Έμφυλη Εγκληματικότητα. Ποινική και Εγκληματολογική προσέγγιση του φύλου, σ.σ. 81-365, 2η έκδ. Αθήνα-Κομοτηνή: Α. Σάκκουλα.

Τριβιζάς, Ε., Το προεμμηνορρυσιακό σύνδρομο και η γυναικεία εγκληματικότητα, Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, 11-16, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1993-1995, σ.σ. 67-112.

Τσίγκανου, Ι. (2016). Η στατιστική αποτύπωση του εγκληματικού φαινομένου στη σύγχρονη Ελλάδα., Ανακτήθηκε τελευταία στις 15 Οκτωβρίου 2024, από theartofcrime.gr

Τσουραμάνης, Χ., Το Έγκλημα: Στη θεωρία, Στην πραγματικότητα, Στον κινηματογράφο, Αθήνα, Κατσαρός, 2009.

Φαρσεδάκης, Ι., Στοιχεία Εγκληματολογίας, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1996.

Φρονίμου, Ε., Γυναίκα και φυλακή: όψεις της ελληνικής πραγματικότητας, στο: **Δασκαλάκη, Η., Παπαδοπούλου, Δ., Π., Τσαμπαρλή, Δ., Τσίγκανου, Ι. & Φρονίμου, Ε.** (Επιμ.), Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21ου αι. Αφιέρωμα στη μνήμη Ηλίας Δασκαλάκη, Αθήνα, ΕΚΚΕ, 2000.

Φωτάκης, Ε., Ε., Η εγκληματούσα γυναίκα. Μελέτη ψυχολογική, κοινωνιολογική και εγκληματολογική, Αθήνα, Ι. Ν. Ζαχαρόπουλος, 1939.

Χάιδου, Α., Θετικιστική Εγκληματολογία: Αιτιολογικές Προσεγγίσεις του Εγκληματικού Φαινομένου, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996.

Ξενόγλωσση:

Adler, F., Mueller, W., O., G. & Laufer, S., W., Criminology. The shorter version, 3d ed., Boston, McGrawHill, 1998.

Ahmed, S., The Cultural Politics of Emotion, Routledge, 2004.

Barnett, B., (2005), Perfect mother of artist of obscenity? Narrative and myth in a qualitative analysis of press coverage of the Andrea Yates murders, *Journal of Communication Inquiry*, 29(1), 9-29.

Barnett, B., (2013), Toward authenticity, *Feminist Media Studies*, 13(3) p.p. 505-524.

Baskin, R., D. & Sommers, B., I., The gender question in research on female criminality, *Social Justice. A journal of crime, conflict and world order*, vol. 17, no. 2, issue 40, Summer 1990, pp. 148-156.

Becker, S., H., Οι περιθωριοποιημένοι. Μελέτες στην κοινωνιολογία της παρέκκλισης, (μτφρ. Α. Κουτζόγλου & Β. Γ. Ι. Μπουρλιάστιος), Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2000.

Berelson, B. (1952). *Content Analysis in Communication Research*. New York: Hafner Press.

Berns, N., *Framing the Victim: Domestic Violence, Media, and Social Problems*, Transaction Publishers, 2004.

Berrington, E., Honkatukia, P., (2002), An evil monster and a poor thing: Female violence in the media, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 3: 50–72.

Bond-Maupin, L., (1998), 'That wasn't even me they showed': Women as criminals on America's MostWanted, *Violence Against Women*, 4(1), 30-44.

Brennan, P., K., Vandenberg, A., L., (2009), Depictions of female offenders in front-page newspaper stories: The importance of race/ethnicity, *International Journal of Social Inquiry*, 2(2): 141–175.

Brennan, P., (2002), *Women sentenced to jail in New York City*. LLC: LFB Scholarly Publishing.

Cameron, M., O., *An Interpretation of Shoplifting*, στο: *Criminal Behavior System των Clinard και Quinney*, New York, 1967.

Carlen, P., Continuations. Women, crime, feminism and realism, *Social justice. A journal of crime, conflict and world order*, vol. 17, no. 4, issue 42, Winter 1990, p.p. 106-123.

Chesler, P., *Women and Madness, Four Walls Eight Windows*, 2005.

Chesney-Lind, M., Pasko, L., *The female offender. Girls, women and crime*, London, Sage Publications, 1997.

Chesney-Lind, M., & Pasko, L., (2004), *The female offender: Girls, women, and crime*. SAGE Publications.

- Cohen, A.**, Kriminelle Jugend, Reinbek bei Hamburg, 1961.
- Collins, R. E.** (2016), 'Beauty and bullets': A content analysis of female offenders and victims in four Canadian newspapers. *Journal of Sociology*, 52(2), 296–310.
- Connell, R.**, Το κοινωνικό φύλο, Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο, 2006
- Cressey, D.**, "Delinquency, Crime and Differential Association, Hague, M. Nijhof, 1964.
- Dalton, K.**, Effects of menstruation on school girls weekly work, *British Medical Journal* 1, 1960a, p. 326-328.
- Dalton, K.**, Menstruation and acute psychiatric illness, *British Medical Journal*, 1959.
- Dalton, K.**, Menstruation and accidents, *British Medical Journal* 2, 1960b, p. 1425-1426.
- Daly, K. & Chesney - Lind, M.**, Feminism and criminology, *Justice Quarterly*, vol. 5, no. 4, 1988, p.p. 497-538.
- Daly, K. & Stephens, J., D.**, The "dark figure" of criminology: towards a black and multiethnic feminist agenda for theory and research, in: **Rafter, H., N. & Heidensohn, F.** (eds), *International feminist perspectives in criminology. Engendering a discipline*, Buckingham - Philadelphia, Open University Press, 1995.
- Davis, K.**, Prostitution, New York, H.B. Jovanovich, 1971.
- Day, K.**, The ethic of care and women's experiences of public space, *Journal of Environmental Psychology*, vol. 20, 2000, pp. 103-124.
- De Beauvoir, S.**, *Le second sexe*, Gallimard, 1949, T. 1.
- Del Olmo, R.**, The economic crisis and the criminalization of Latin American women, *Social Justice. A journal of crime, conflict and world order*, vol. 17, no. 2, issue 40, Summer 1990, p.p. 40-53.
- Doerner, J. K., & Demuth, S.** (2012). Gender and Sentencing in the Federal Courts: Are Women Treated More Leniently? *Criminal Justice Policy Review*, 25(2), 242-269.
- Durkop, M., Hardtmann, G.**, Frauenkriminalitat, in: *Krit. Justiz*, 3/1974.
- Easteal, P., Bartels, L., Nelson, N., et al.**, (2015), How are women who kill portrayed in the media? Connections with social values and the legal system, *Women's Studies International Forum*, 51: 31-41.
- Epstein, E., M.**, The Self-Concept of the Delinquent Female, in: *Smith College Studies in Social Work*, 1962, 32, p.p. 220-224.
- Estrada, F., & Nilsson, A.**, (2012), Does it cost more to be a female offender? A life-course study of childhood circumstances, crime, drug abuse, and living conditions, *Feminist Criminology*, 7(3), 196–219.
- Estrada, F., Nilsson, A. & Pettersson, T.**, (2019), The female offender - A century of registered crime and daily press reporting on women's crime, *Nordic Journal of Criminology*, 20:2, p. 1-19.

- Evans, M.**, Φύλο και κοινωνική θεωρία, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2004.
- Farr, K.**, (2000), Defeminizing and dehumanizing female murderers: Depictions of lesbians on death row, *Women & Criminal Justice*, 11(1), 49-66.
- Federici, S.**, *Caliban and the Witch: Women, the Body and Primitive Accumulation*, Autonomedia, 2004.
- Fishman, G.**, Crime Waves as Ideology, in: *Social Problems* 25, 1978, p.p. 531-543.
- Fitz-Gibbon, K., & Walklate, S.**, (2018), *The Gendered Nature of Domestic Homicide*, Routledge.
- French, M.**, *Feminist Criminology, Female Crime and Integrated Theory. All men are rapists and that's all they are*, <https://www.legalservicesindia.com/article/1838/Feminist-Criminology-And-Integrated-Theory.html>
- Freud, S.**, The Dissolution of Oedipus Complex, in series: *Standard Edition of the Complete Psychological Work of S. Freud*, London, 1924, 19, 171-180.
- Galtung, J., Ruge, M., H.**, The structure of Foreign News. The presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers, in: *Journal of Peace Research* 2, 1965, p.p. 64-91.
- Gilligan, C.**, *In a different voice: psychological theory and women's development*, Cambridge, Harvard University Press, 1982.
- Gill, R.**, *Gender and the Media*, Polity Press, 2007.
- Gipser, D.**, *Frauen und Kriminalität*, in: **Gipser, D., Steinhilbers, M.**, *Wenn Frauen aus der Rolle fallen*, Weinheim und Bassel, 1987
- Gipser, D.**, *Madchenkriminalita - Soziale Bedingungen abweichenden Verhaltens*, München, 1975.
- Gove, R., W.**, The Effect of Age and Gender on Deviant Behavior: A Biopsycological Perspective, in: **Rossi, S., A.**, (Ed.), *Gender and the Life Course*, New York, Aldine, 1985.
- Grabe, M. E., Trager, K. D., Lear, M., & Rauch, J.** (2006), Gender in crime news: A case study test of the chivalry hypothesis. *Mass Communication and Society*, 9(2), 137–163.
- Gurian, E., A.**, Media portrayals of female murder offenders, *Prison Service Journal*, N. 194, 2011, p.p. 12-18.
- Hedderman, C., Hough, M., & Great Britain Home Office** Lunar House Room 1834B 40 Wellesley Road Croydon Surrey CR0 9YD. (1994). *Does the Criminal Justice System Treat Men and Women Differently?*
- Heidensohn, F.**, *Women in control? The role of women in law enforcement*, Oxford, Clarendon Press, 1992.
- Hooks, B.**, *Feminism Is for Everybody: Passionate Politics*, South End Press, Cambridge, 2000.

- Huckerby, J.**, (2003), Women who kill their children: Case study and conclusions concerning the differences in the fall from maternal grace by Khousa Her and Andrea Yates, *Duke Journal of Gender Law & Policy*, 10, 149.
- Islam, M., Banarjee, S., Khatun, N.** (2014), Theories of Female Criminality, *International Journal of Criminology and Sociological Theory*, Vol 7 (1), p.p. 1-8.
- Jefferson, T.**, Introduction, *The British Journal of Criminology*, vol. 36, no. 3, Special Issue 1996, p. 337-347.
- Jewkes, Y.**, (2015), *Media and Crime*, SAGE Publications.
- Jones, A.**, *Women who kill*, New York, Fawcett Columbine, 1980.
- Kaizer, G.**, *Kriminologie. Ein Lehrbuch*, C.F. Muller Verlag, Heidelberg, Karlsruhe, 1980.
- Kepplinger, H., M., Hartung, U.**, *Storfal-Fieber: Wie ein Unfall zum Schlusselfereignis einer Unfallserie wird*, Freiburg i.Br., 1995.
- Kersten, J.**, Culture, masculinities and violence against women, *The British Journal of Criminology*, vol. 36, no. 3, special issue 1996, p. 382-395.
- Klein, D.**, Crime through gender' prism: feminist criminology in the United States, in: **Rafter, H., N. & Heidensohn, F.** (eds), *International feminist perspectives in criminology. Engendering a discipline*, Buckingham - Philadelphia, Open University Press, 1995.
- Koponka, G.**, *The Adolescent Girl in Conflict*, New Jersey, 1966.
- Krippendorff, K.** (2019). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Kruttschnitt, C., & Savolainen, J.**, (2009), Ages of chivalry, places of paternalism: Gender and criminal sentencing in Finland, *European Journal of Criminology*, 6(3), 225–247.
- Kurzeja, D.**, *Jugendkriminalität und Verwahrlosung*, Giessen, 1976.
- Kurzwell, E.**, A psychoanalytic feminism. Implications for sociological theory, in: Wallace, A., (ed.), *Feminism and sociological theory*, London, Sage Publications, 1989.
- Lander, I.**, (2014), Gender, aging and drug use: A post-structural approach to the life course, *British Journal of Criminology*, 55(2), 270–285.
- Leaute, J.**, *Criminologie et science pénitentiaire*, Paris, PUF, 1972.
- Lemert, E.**, *Human deviance, social problems and social control*, Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall, 1967.
- Leonard, E., B.**, *Women, Crime and Society: A Critic of Theoretical Criminology*, New York - London, Longman, 1982.
- Lewin, K.**, "Channels of Group Life", στο *Human Relations* 1, 1947.

Lippmann, W., Κοινή Γνώμη, Αθήνα, 1988 (Public Opinion, 1922, reprint, MacMillan, New York 1949).

Lombroso, C., Ferrero, W., Das Weib als Verbrecherin und Prostituierte, Hamburg, 1984.

Lombroso, C., Ferrero, W., La donna delinquente, la prostituta e la donna normale, Torino, Roux, 1893.

Lombroso, C., Ferrero, W., The Female Offender, New York, Appleton, 1916.

Mayring, P. (2014). Qualitative Content Analysis: Theoretical Foundation, Basic Procedures and Software Solution. Klagensfurt: Beltz.

Merton, K., R., Social structure and anomie, in: Merton, K., R. (Ed.), Social theory and social structure, New York, The Free press, 1957.

Messerschmidt, W., J., From patriarchy to gender: feminist theory, criminology and the challenge of diversity, in: **Rafter, H., N. & Heidensohn, F.** (eds), International feminist perspectives in criminology. Engendering a discipline, Buckingham - Philadelphia, Open University Press, 1995.

Montgomery, M., Zeng, Z., (2016), Gender Perceptions of Female Criminality in China and the United States, Review of Social Sciences, Vol 1 (8), p.p. 1-14.

Moser, T., Jugendkriminalität und Gesellschaftsstruktur, Frankfurt/Main, 1971, κεφ. VI, VII.

Naffine, N., (1997), Feminism and criminology, Cambridge, Polity Press.

Naylor, B., (1990), Media images of women who kill, Legal Services Bulletin, 5(1), 4.

Neuendorf, K. A. (2017). *The Content Analysis Guidebook*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

Opp, K., D., Abweichendes Verhalten und Gesellschaftsstruktur, Darmstad und Neuwied, 1974.

Pagels, E., Adam, Eve, and the Serpent. Vintage Books, 1988.

Peltu, M., The Role of Communication Media, in: Regulating Industrial Risks: Science, Hazards and Public Protection, **Otway, H., Peltu, M.**, (έκδ), London, 1985.

Pitch, T., Feminist politics, crime, law and order in Italy, in: **Rafter, H., N. & Heidensohn, F.** (eds), International feminist perspectives in criminology. Engendering a discipline, Buckingham - Philadelphia, Open University Press, 1995.

Pollak, O., The Criminality of Women, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1950.

Rafter, H., N. & Heidensohn, F., Introduction: the development of feminist perspectives on crime, in: **Rafter, H., N. & Heidensohn, F.** (eds), International feminist perspectives in criminology. Engendering a discipline, Buckingham - Philadelphia, Open University Press, 1995.

Sandman, T. (2022). Familiar felons: Gendered characterizations and narrative tropes in media representations of offending women 1905–2015. Crime, Media, Culture, 18(2), 242-264.

Schneider, H., J., Kriminologie, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1987.

- Schneider, H., J.**, Massenmedien, στο Handwörterbuch der Kriminologie, εκδ. από Elster, A., Lindemann, H., 2η έκδ., Berlin, 1979.
- Seal, L.,** (2010), Women, Murder and Femininity: Gender Representations of Women Who Kill, Palgrave Macmillan.
- Simpson, S., S.**, Feminist theory, crime and justice, Criminology, vol. 27, no. 4, 1989, p.p. 605-631.
- Smart, C.,** The new female criminal: reality or myth, The British Journal of criminology, vol. 19, no. 1, January 1979, p.p. 50-59.
- Smart, C.,** (1976), Women, crime and criminology: A feminist critique, London: Routledge and Kegan Paul.
- Storrs, E.,** (2004), Our scapegoat: An exploration of media representations of Myra Hindley and Rosemary West, Theology and Sexuality, 11(1), p. 9-28.
- Sutherland, E., Cressey, D.,** Criminology, Philadelphia, Lippincott Co, 10η έκδ., 1978.
- Sykes, G., M., & Matza, D.,** (1957), Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency, American Sociological Review, 22(6), 664–670.
- Thomas, W., I.,** Sex and Society: Studies in the Social Psychology of Sex, University of Chicago Press, 1907.
- Thomas, W., I.,** The Unadjusted Girl, New York, Harper & Row, 1923.
- Thrasher, F., M.,** The Gang. A Study of 1.313 Gangs in Chicago, (abridged edition), University of Chicago Press, Chicago, 1963.
- Turner, P.,** Βιολογικό φύλο, κοινωνικό φύλο και ταυτότητα του Εγώ, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1998.
- Ussher, J., M.,** The Madness of Women: Myth and Experience, Routledge, 2011.
- Visher, C., A.,** (1983), Gender, police arrest decisions, and notions of chivalry, Criminology, 21(1), 5–28.
- Whyte, W., F.,** Street Corner Society, New York, 1955.
- Whyte, W., F.,** Street Corner Society. The social structure of an Italian slum, Chicago-Illinois, University of Chicago Press, 1943.
- Wilczynski, A.,** (1991), Images of women who kill their infants: The mad and the bad, Women & Criminal Justice, 2(2): 71–88.
- Wooton, B.,** Social Science and Social Pathology, London, G. Allen & Unwin Ltd, 1959.
- Wozniak, J., McCloskey, K.,** (2010), Fact or fiction? Gender issues related to newspaper reports of intimate partner homicide. Violence Against Women, 16(8), p.p. 934-952.
- Wulffen, E.,** Das Weib als Sexualverbrecherin, P. Langenscheidt, Berlin, 1923.

Yotopoulos - Marangopoulos, A., The Peculiarities of Female Criminality and their Causes. A Human Rights Perspective, Hesperia, London, 1992.

Young, A., Criminology and the Question of Feminism, in: Young, A. (ed.) Imaging Crime: Textual Outlaws and Criminal Conversations, London, Sage Publications, 1996.